

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Mgr. Pavel Konečný, LL.M.

**Trestní odpovědnost právnických osob se zaměřením na poskytovatele
zdravotních služeb**

Rigorózní práce

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci na téma Trestní odpovědnost právnických osob se zaměřením na poskytovatele zdravotních služeb vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Ostravě dne.....

Podpis.....

Děkuji panu doc. JUDr. Filipu Ščerbovi, Ph.D., vedoucímu této rigorózní práce, za podnětné a inspirativní připomínky a podněty, které mi poskytoval při tvorbě této práce. Stejně upřímně děkuji mé manželce za péči o naši dceru rodinu po dobu, kdy jsem svůj volný čas věnoval psaní této práce.

Obsah a použité zkratky

1. Úvod	6
1.1 Výzkumné otázky a cíle práce	7
1.2 Struktura a metodologie práce	8
2. Legislativní vývoj trestní odpovědnosti právnických osob v České republice	11
2.1 Evropský rozměr trestní odpovědnosti právnických osob	14
2.2 Mezinárodní právní akty upravující trestní odpovědnost právnických osob	15
2.3 Ústavně právní aspekty trestní odpovědnosti právnických osob	15
2.4 Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob	16
2.5 Modely řešení trestní odpovědnosti právnických osob	18
2.5.1 Argumenty pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob	18
2.5.2 Argumenty pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob	20
2.5.3 Argumenty proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob	24
2.6 Administrativní odpovědnost právnických osob za deliktní jednání	28
2.7 Účel trestní odpovědnosti právnických osob a vztah trestní odpovědnosti právnických osob k trestní odpovědnosti fyzických osob	30
3. Právnické osoby	35
3.1 Poskytovatelé zdravotních služeb jako subjekty trestní odpovědnosti právnických osob	37
3.2 Právní povaha právnických osob poskytovatelů zdravotních služeb a základní pojmy	39
3.3 Zdravotnická záchranná služba jako poskytovatel zdravotních služeb	45
4. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě a koncepcí přičitatelnosti	47
4.1 Úvod do problematiky	47
4.2 Skutková podstata trestného činu právnických osob	51
4.2.1 Protiprávnost	53
4.2.2 Objekt	53
4.2.3 Objektivní stránka	54
4.2.4 Subjekt	56
4.2.5 Subjektivní stránka	61
4.3 Zvláštní případy přičitatelnosti postupu <i>non lege artis</i> poskytovateli zdravotních služeb	61
4.4 Zproštění trestní odpovědnosti	70
4.5 Dopady zákona č. 183/2016 Sb., a institut přičitatelnosti	76

4.5.1	Základní požadavky na compliance programy	81
5.	Trestní odpovědnost poskytovatelů zdravotních služeb za vybrané trestné činy	85
5.1	Trestné činy proti životu a zdraví	87
5.1.1	Vražda	87
5.1.2	Usmrcení z nedbalosti	90
5.1.3	Účast na sebevraždě	90
5.1.4	Ublížení na zdraví	92
5.1.5	Trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány	94
5.1.6	Zdravotnická dokumentace a neoprávněné nakládání s osobními údaji	97
6.	Trestní odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb za přečin neposkytnutí pomoci	100
6.1	Právní osoba jako pachatel trestného činu neposkytnutí pomoci	100
6.2	Meze společenské škodlivosti neposkytnutí pomoci	102
6.3	Právní odpovědnost za neposkytnutí pomoci	103
6.4	Přečin neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zák.	103
6.5	Porušení povinnosti § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl a podle § 150 odst. 2 tr. zák.	106
6.5.1	Řešení <i>de lege ferenda</i>	110
7.	Specifické trestné činy poskytovatelů zdravotních služeb zdravotnické záchranné služby	111
7.1	Odmítnutí převozu svépřípravou osobou	111
7.2	Odmítnutí převozu osobou uvedenou v § 35 a § 42 ZdravSl	112
8.	Závěr	114
	Seznam zkratk	117
	Seznam literatury	117
	Abstrakt	127
	Summary	129

1. Úvod

Začátkem roku 2020 působilo v České republice 515 694 obchodních společností.¹ Od účinnosti TOPO do začátku roku 2020 vzniklo v České republice celkem 133 216 obchodních společností.² Na „území“ Evropské unie vznikne ročně více než 2 500 000 nových obchodních společností.³

S ohledem na uvedená čísla lze učinit závěr, že právnické osoby se staly neodmyslitelnou součástí každodenního života všech fyzických osob v civilizovaném světě. Bylo proto jen otázkou času, kdy se trestní odpovědnost právnických osob stane předmětem diskuze nejen na odborné úrovni, ale i v politických kruzích. Nutno uvést, že diskuze v České republice na odborné úrovni probíhaly mnohem dříve, než byl přijat TOPO.⁴ Zákodárce se postavil k problematice trestní odpovědnosti právnických osob zcela správně. Přijal samostatný zákon upravující trestní odpovědnost právnických osob a neponechal tuto materii právu správnímu. Dále dle mého názoru byla zcela správně z možných variant zvolena pravá trestní odpovědnost a Česká republika se vyhnula cestě, která byla zvolena např. na Slovensku, kdy na začátku legislativního vývoje byl nejprve zvolen koncept tzv. nepravé trestní odpovědnosti, a to zákonem č. 224/2010 Z. z., kterým sa mení a doplňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon, a to s účinností od 1. 9. 2009. Následně, z důvodů zjevných nevýhod konceptu nepravé trestní odpovědnosti, kterými se v této rigorózní práci také zabývám, byla zákonem č. 91/2016 Z. z. o trestnej zodpovednosti právnických osob zavedena s účinností od 1. 7. 2016 i na Slovensku tzv. pravá trestní odpovědnost právnických osob. Slovenská odborná literatura uvádí, že vzorem slovenské právní úpravy se stal právě český TOPO.⁵

Diskuze nad trestní odpovědností právnických osob neustaly ani po více než devíti letech účinnosti TOPO. Po méně než pěti letech od nabytí účinnosti byl jako výsledek diskuzí a samozřejmě zhodnocení stávající právní úpravy schválen zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob. Tato právní úprava přinesla významné změny, které spočívají zejména v rozšíření výčtu trestných činů,

¹ Dostupné online [citováno 22. ledna 2021]. < https://www.czso.cz/csu/czso/res_cr >.

² Dostupné online [citováno 22. ledna 2021]. < https://www.czso.cz/csu/czso/res_cr > [citováno 22. ledna 2021].

³ Eurostat, Structural Business Statistics, Main Table. Dostupné online [citováno 22. ledna 2021] na: <<http://ec.europa.eu>>.

⁴ Např. HURDÍK, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob? *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, roč. 1, č. 1, s. 32-33. MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*, 2000, roč. 5, č. 7-8, s. 3-10 a násl. MUSIL, Jan, PRÁŠKOVÁ, Helena, FALDYNA, František. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*, 2001, roč. 5, č. 7, s. 2 – 10.

⁵ ZÁHORA, Josef. Trestná zodpovednosť právnických osob v Slovenskej republike – splnená úloha? *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 6, s. 150.

kterých se od 1. prosince 2016 může právnická osoba dopustit. Co se týče posuzovaného tématu, je pro něj nejpodstatnější rozšíření trestní odpovědnosti právnických osob také na většinu trestných činů proti životu a zdraví uvedených v hlavě první zvláštní části tr. zák. a trestných činů neposkytnutí pomoci dle § 152 tr. zák. Jsou to právě poskytovatelé zdravotních služeb, zejména pak nemocnice, které jsou nepochybně těmi právnickými osobami, kterým mohou být tyto trestné činy přičítány, právě s ohledem na předmět jejich činnosti, nejčastěji.

Téma trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob jsem si pro svou rigorózní práci vybral zejména z důvodu, že v rámci svého zaměstnání jako ředitel právní služby v zaměstnanecké zdravotní pojišťovně přicházím do kontaktu s rozličnými případy, kdy i vůči poskytovatelům zdravotních služeb je vedeno trestní řízení. Byť poskytovatelé zdravotních služeb právnické osoby nejsou typickými pachateli trestných činů, které páchají právnické osoby, rozhodně ne úmyslných trestných činů, jedná se v této oblasti o zajímavou výseč, která je logicky vymezena právě charakterem služeb, které jsou v tomto oboru poskytovány.

1.1 Výzkumné otázky a cíle práce

Jako hlavní výzkumné otázky této práce jsem si vytkl prozkoumat, zdali by poskytovatelé zdravotních služeb měli být subjekty podřaditelné pod TOPO a dále se zaměřit na to, za které trestné činy mohou být, zejména s ohledem na předmět jejich činnosti, odpovědné nejčastěji. Jako další výzkumnou otázku jsem si položil, zda právnické osoby poskytovatelé zdravotních služeb mohou objektivně spáchat všechny trestné činy vymezené § 7 TOPO a pokud nikoli, které trestné činy to jsou, případně zdali existují trestné činy, které by měly být vyňaty z § 7 TOPO a tento závěr doložit argumentací. Konečně bych v této práci rád zodpověděl poslední výzkumnou otázku, a sice, zdali je vhodné aplikovat prostředky trestního práva na poskytovatelé zdravotních služeb, nebo zdali je vhodnější řešit deliktní odpovědnost PZS jinými právními prostředky, a pokud ano, jakými.

Cílem práce je zejména objasnit a poukázat na některé zvláštnosti, nedostatky a výkladové nejasnosti hmotněprávní úpravy. Protože téma trestní odpovědnosti právnických osob je velmi široké a komplexní, rozhodl jsem se zaměřit se zejména na oblasti podmínek vzniku trestní odpovědnosti a nezabýval jsem se problematikou sankcionování ani procesními otázkami. Práci jsem doplnil o rozbor vybraných případů z aplikační praxe, které se vztahují k trestným činům přičitatelným poskytovatelům zdravotních služeb právnickým osobám. Tam,

kde chybí konkrétní případy z aplikační praxe, jsem se pokusil modelovat případy trestných činů přičitatelných poskytovatelům zdravotních služeb.

1.2 Struktura metodologie práce

Tato práce se neobejde bez obecného úvodu k tématu trestní odpovědnosti právnických osob. Zde jsem se omezil skutečně jen na nutné minimum, neboť k problematice trestní odpovědnosti obecně dnes již existuje poměrně rozsáhlá odborná literatura.⁶ V práci se nezabývám poskytovateli zdravotních služeb fyzickými osobami, avšak s ohledem na to, že poskytovateli zdravotních služeb mohou být také fyzické osoby, jsou některé úvahy a závěry použitelné i na ně. Vyhnout se samozřejmě nelze stručnému vymezení koncepce přičitatelnosti, vymezení a právnímu postavení PZS, a s ohledem na specifické postavení PZS, také obecnému vymezení postupu *lege artis* a přičitatelnosti postupu *non lege artis*. Práce se rovněž zabývá tzv. compliance programy, a to jednak obecně, jednak s přihlédnutím k potřebám poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob, které jsem identifikoval a které bych doporučil zmíněným subjektům zpracovat. Tato doporučení vycházejí z rozboru a prozkoumání vybraných případů, se kterými jsem měl možnost se seznámit. Problematikou compliance programů se však nezabývám komplexně, ale v rámci možností právnické osoby zprostit se z trestní odpovědnosti, neboť komplexní zpracování tohoto tématu by dalece přesahovalo možnosti této rigorózní práce. Zájemce o detailní rozbor této problematiky odkazují na příslušnou literaturu z dané oblasti.⁷

Koncepčně je práce rozdělena na část obecnou a část zvláštní. Obecnou část tvoří legislativní vývoj trestní odpovědnosti právnických osob, analýza přístupů a řešení trestní odpovědnosti právnických osob, právní povaha právnických osob a poskytovatelů zdravotních služeb zvlášť, dále koncepce přičitatelnosti trestného činu právnickým osobám a analýza dopadů zákona č. 183/2016. Ve zvláštní části práce rozebírá jednotlivé trestné činy, které se vztahují k poskytovatelům zdravotních služeb při poskytování zdravotních služeb. Zvláštní část je obsažena od 5. kapitoly dále. Systematika zvláštní části této práce byla zvolena

⁶FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 272 s. JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. 976 s. JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017. 288 s. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice. Problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, 384 s. ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 984 s. ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, 248 s.

⁷HURYCHOVÁ, Klára, SÝKORA, Michal. *Compliance programy (nejen) v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, 304 s.

dle objektů trestných činů, které mohou být poškozeny nebo ohroženy v oblasti zdravotnictví nejčastěji. Ve zvláštní části jsem se zaměřil také na možné trestněprávní jednání zdravotnické záchranné služby právnické osoby. Tento segment poskytování zdravotních služeb (přednemocniční lékařská péče) se vyznačuje specifickým charakterem daným zejména tím, že úkony poskytnuté záchrannou zdravotní službou mají zásadní význam pro další osud pacienta.

Spolu s úvodem a závěrem je práce je rozdělena do 8 kapitol včetně úvodu a závěru, kdy se nejprve věnuji obecnému úvodu a legislativnímu vývoji, následuje kapitola zabývající se mezinárodními dokumenty upravujícími trestní odpovědnost právnických osob. Dále práce pokračuje kapitolou o postavení poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob coby pachatelů trestných činů s tím, že samostatnou podkapitolu jsem věnoval zdravotnické záchranné službě jako speciálnímu poskytovateli zdravotních služeb. Dále se zabývám přičitatelností trestného činu právnické osobě a přičitatelností postupu *non lege artis* poskytovateli zdravotních služeb. Zvláštní pozornost jsem věnoval novele TOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb., a jejím dopadům do trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob. Následně se věnuji exkulpačním důvodům. Samostatnou kapitolu jsem věnoval vybraným trestným činům uvedeným v Hlavě I, dílu 1. a 2 tr. zák. a přičitatelnosti trestní odpovědnosti právnických osob za ně. Důvodem této volby je skutečnost, že poskytovatelům zdravotních služeb právnickým osobám je trestní odpovědnost za tyto trestné činy připisována nejčastěji, a to z důvodu specifického zaměření jejich činnosti, která je společensky významná a mediálně sledovaná. Samostatná kapitola je věnována trestní odpovědnosti poskytovatele zdravotních služeb právnické osoby za přečin neposkytnutí pomoci (a s tím související otázky). Tento trestný čin jsem zvolil zcela úmyslně, protože v trestní judikatuře se případy neposkytnutí pomoci uvedenými osobami nevyskytují příliš často a mým záměrem bylo zabývat se tímto trestným činem alespoň v teoretické rovině. Zároveň se jedná o případy, které nejsou v teorii a praxi spolehlivě a jednoznačně vyřešeny, proto jsem se rozhodl zabývat se tematikou, která poskytuje možnost pro určité zkoumání a zformulování vlastního názoru.

Z hlediska metodologie práce byly využity standardní vědecké metody. Předně to byla analýza a syntéza, jejichž prostřednictvím jsem analyzoval relevantní právní dokumenty z hlediska gramatického a teleologického. Analýza a syntéza je doplněna dedukcí a indukcí, a to zejména v jednotlivých podkapitolách této práce. Analýze byla podrobena teoretická díla a další dostupné zdroje. Co se týče dostupné literatury ke zkoumanému tématu, převažuje v současnosti literatura časopisecká, byť ani ta není bohatá. Ve sbornících se relevantní

příspěvky rovněž objevují spíše výjimečně. V monografiích zabývajících se trestní odpovědností právnických osob je trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob věnována zpravidla jedna kapitola.⁸

Jednotlivá témata práce jsou pak v celku uchopena pomocí syntézy tak, aby bylo možno lépe porozumět podstatě problematiky a čtenář si mohl utvářet vlastní názor.

Tato rigorózní práce je zpracována dle právního stavu účinného k 31. 8. 2021.

⁸ Např. ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 180 a násl. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice. Problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 261 a násl.

2. Legislativní vývoj trestní odpovědnosti právnických osob v České republice

Kodifikace trestní odpovědnosti právnických osob v České republice prošla nelehkým vývojem, kdy se řešení této otázky stalo nejprve součástí věcného záměru nového trestního zákoníku, který byl schválen usnesením vlády České republiky v dubnu 2001.⁹ V tomto směru byly navrženy dvě alternativy řešení, a sice takové, že první alternativa pracovala se zavedením trestní odpovědnosti právnických osob a druhá alternativa předpokládala zapracování trestání právnických osob do nové právní úpravy správního trestání bez toho, že by byl přijat samostatný zákon upravující trestní odpovědnost právnických osob. Na základě toho pak bylo zpracováno paragrafové znění trestního zákoníku spolu se zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Zatímco návrh nového trestního zákoníku v roce 2004 prošel do dalšího legislativního procesu, byl Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v prvním čtení zamítnut.

Diskuze nad trestní odpovědností právnických osob opět vyvstaly v souvislosti s přípravou nového trestního zákoníku, kdy v listopadu 2009 bylo Vládou ČR ministryni spravedlnosti uloženo předložit návrh zákona, který by umožňoval postih právnických osob za trestné činy s tím, že sankce by byly ukládány trestními soudy v trestním řízení, a nikoli správními orgány, které nejsou a nebyly vybaveny obdobnými pravomocemi jako orgány činné v trestním řízení. Do návrhu nové legislativní úpravy bylo zvažováno buď zavedení tzv. pravé trestní odpovědnosti anebo tzv. nepravé trestní odpovědnosti.

Vláda ČR pak předložila dne 15. 3. 2011 návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR,¹⁰ který byl po schválení vrácen Prezidentem republiky v listopadu roku 2011. Tehdejší prezident Klaus návrh zákona označil za příklad alibismu spíše než důsledné snahy potrestat viníky trestných činů. Vyslovil rovněž názor, že stát chce postihovat právnické osoby jako takové, když není schopen odhalit konkrétní iniciátory a pachatele trestných činů, přičemž měl za to, že pachatelem trestného činu se může stát pouze člověk, nikoli instituce. Individuální trestní odpovědnost pak exprezident považoval za úspěch historického vývoje, a tedy za jeden

⁹ Usnesení Vlády č. 319 ze dne 9. dubna 2001. Dostupné on line:

https://albatros.odok.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/E136094C2851F13CC12571B6006C985A.

¹⁰ Sněmovní tisk 285. Dostupné online na <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>.

z „úhelných kamenů“ kontinentálního práva.¹¹ Poslanecká sněmovna však setrvala na původním návrhu zákona, přehlasovala prezidentské veto¹² a tento zákon byl vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Trestní odpovědnost právnických osob představuje, i přes své více než devítileté zakotvení v právním řádu České republiky, bezpochyby spornou otázku v teorii trestního práva. Dle některých názorů „zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je průlomem do integrity ustáleného klasického systému trestní odpovědnosti a jako každý podstatný zásah do nějakého systému může způsobit jeho oslabení, nestabilitu anebo dokonce jeho zhroucení.“¹³ Jelínek také uvádí, že „zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je v přímém rozporu se samotnými základy trestní odpovědnosti v kontinentálním systému právní kultury.“¹⁴

Jak je zjevné z výše uvedeného, schválení zákona č. 418/2011 Sb., předcházely legislativní peripetie. Je však bezpochyby, že přijetím uvedeného zákona splnila Česká republika svůj dluh, který do té doby měla vůči evropské legislativě. Osobně hodnotím kladně tu skutečnost, že Česká republika na svůj legislativní dluh nerezignovala a nakonec se zařadila po bok ostatních států Evropské unie, které také mají zakotvenou deliktivní odpovědnost právnických osob prostředky trestního práva, což je velmi podstatné zejména s ohledem na možnosti mezinárodní spolupráce.

Zákonodárce se přiklonil k zavedení koncepce tzv. pravé trestní odpovědnosti právnických osob, kterou lze charakterizovat jako „koncepti právní úpravy korporací, podle které jsou podmínky trestní odpovědnosti a sankcionování obsaženy v trestním zákoně nebo ve zvláštním zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a právnickým osobám jsou ukládány sankce v trestním řízení.“¹⁵ Naproti tomu model nepravé trestní odpovědnosti ponechává trestní odpovědnost fyzické osoby, resp. osob, kdy je umožněno sankci uložit právnické osobě. Osobně považuji volbu pravé trestní odpovědnosti za správnou, neboť na rozdíl od modelu nepravé trestní odpovědnosti lze právnickou osobu uznat vinnou i v případě, že se nepodaří zjistit konkrétní fyzickou osobu, která daný trestný čin spáchala, ale je zcela zjevné, že nějaký trestný čin spáchán byl, a to v rámci právnické osoby, v jejím

¹¹ Stanovisko prezidenta republiky č. 285/4 ze dne 18. listopadu 2011. Dostupné online: <http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=76132>.

¹² Usnesení Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR č. 857 ze dne 6. prosince 2011. Dostupné online: <https://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=77273>.

¹³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2009, s. 7.

¹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 35.

¹⁵ JELÍNEK, Jiří in JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2017, s. 368.

zájmu a pro její prospěch. Nepravá trestní odpovědnost naproti tomu vytváří závislost trestního postihu právnické osoby na trestní odpovědnosti konkrétní fyzické osoby, kterou se, zejména s přihlédnutím např. k provázaným a sofistikovaným organizačním strukturám, nemusí vždy podařit prokázat. Navíc postih pro právnickou osobu může rovněž přijít pozdě, neboť sankce může být uložena až po rozhodnutí o konkrétním trestném činu fyzické osoby a právnická osoba již např. nemusí mít žádný majetek. Je však potřeba, aby orgány činné v trestním řízení důsledně dbaly zásad subsidiarity trestní represe ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zák. a neulehčovaly si své povinnosti a prokázání spáchání trestných činů díky jisté „výhodě,“ kterou model pravé trestní odpovědnosti přináší.

Závěrem této kapitoly shrnuji, že zakotvením trestní odpovědnosti právnických osob do českého právního řádu došlo k zásadnímu vývoji trestního práva, kdy pojetí individuální trestní odpovědnosti fyzických osob bylo doplněno o trestní odpovědnost osob právnických. Zákonodárce se musel vypořádat nejprve s faktem, že právnická osoba je právní fikcí a nelze na ni bez dalšího aplikovat základy trestní odpovědnosti individuální. Dále se zákonodárce musel vypořádat s tím, že „trestní odpovědnost je (bezvýhradně) koncipována jakožto odpovědnost subjektivní, tj. odpovědnost za zavinění, přičemž uvedené paradigma bylo nutno zachovat i v případě zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob.“¹⁶

Tuto kapitolu týkající se legislativního vývoje trestní odpovědnosti v České republice, zakončím zmínkou o posledních dvou novelách tr. zák., které měly dopad rovněž do trestní odpovědnosti právnických osob. První z nich je zákon č. 114/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, který je účinný od 1. 6. 2020 a který zakotvil do TOPO v ustanovení § 20a nový zákazový trest, a to zákaz držení a chovu zvířat. Tento trest, který je druhem zákazu specifické činnosti, lze uložit právnické osobě, pokud byl spáchán v souvislosti s držením, chovem nebo péčí o zvíře, a to až na 20 let. Druhá novela byla provedena zákonem č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, který je účinný od 1. 10. 2020. Tento zákon částečně navazuje na zmíněný nový druh trestu zákaz držení a chovu zvířat, a to v několika směrech. Za prvé bylo zařazeno nové ustanovení § 22a TOPO, které nově umožňuje podmíněně upustit od výkonu zbývající části

¹⁶ ČEP, David. *Trestní odpovědnost právnické osoby a člen statutárního orgánu aneb vytýkatelnost protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě*. Brno: Masarykova univerzita, 2020, s. 16.

zákazových trestů.¹⁷ Dále byl v § 27 TOPO doplněn nový důvod zániku trestnosti, a sice fikce neodsouzení ve třech případech a sice, že trest byl vykonán, trest nebo jeho zbytek byl prominut nebo výkon trestu byl promlčen. Konečně byla rozšířena možnost ukládat tresty trestním příkazem dle § 37a TOPO. Právníké osobě tak lze trestním příkazem (§ 314e a násl. tr. řádu) uložit celkem sedm druhů trestu, z nichž čtyři jsou právě již zmíněné tresty zákazové.

2.1 Evropský rozměr trestní odpovědnosti právnických osob

„Prvním mezinárodně právním nástrojem v Evropě, který obsahoval závazná ustanovení o odpovědnosti podniků, byla Evropská úmluva zakládající Evropské společenství uhlí a oceli v roce 1951 a Úmluva zakládající Evropské hospodářské společenství a Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM) v roce 1957. Do konce 70. let bylo přijato přes 60 rozhodnutí ukládající peněžité tresty podnikům, které se provinily proti pravidlům Evropského společenství uhlí a oceli.“¹⁸

Ve státech právní kultury kontinentálního typu je trestní odpovědnost právnických osob novým fenoménem a podobně jako v České republice je předmětem diskuzí, protože pojetí trestní odpovědnosti právnických osob se dostává do rozporu s osobou fyzickou jako pachatelem trestného činu. Odlišná situace je ve státech náležejících k angloamerickému právnímu okruhu, kam řadíme právo Velké Británie, USA, Kanady, Austrálie, Nového Zélandu a další. V rámci států kontinentální právní kultury zavedlo jako první trestní odpovědnost právnických osob Nizozemsko, a to v roce 1950. Následovaly státy jako Norsko (1991), Francie (1992), Finsko (1998), Itálie (2001), Švýcarsko (2003), Španělsko (2006 nepravá trestní odpovědnost, 2010 pak byla zakotvena pravá trestní odpovědnost). Pro Českou republiku se otázka závaznosti přijetí trestní odpovědnosti právnických osob změnila po přijetí Lisabonské smlouvy,¹⁹ která byla podepsána dne 13. 12. 2007 a která vstoupila v platnost dne 1. 12. 2009 a která, mimo jiné, změnila způsob harmonizace práva členských států. Požadavky na zavádění trestní odpovědnosti právnických osob jsou po roce 2009 upravovány směrnicemi Evropského parlamentu a Rady, přičemž základní podstatou směrnice je nutnost její transpozice a implementace do národního práva, a to ve stanovené lhůtě.

¹⁷ Zákazové tresty podle TOPO jsou trest zákazu činnosti (§ 20), zákaz držení a chovu zvířat (§ 20a), zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži (§ 21) a zákaz přijímání dotací a subvencí (§ 22).

¹⁸ HUBER, Barbara. Trestní odpovědnost korporací (Požadavky v rámci mezinárodních konvencí a jejich aplikace v evropských zemích). *Trestní právo*, 2000, roč. 5, č. 9, s. 4.

¹⁹ Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského Společenství (2007/C 306/01).

2.2 Mezinárodní právní akty upravující trestní odpovědnost právnických osob

Dokumenty, které požadují, navrhují nebo doporučují zavedení odpovědnost právnických osob za delikt ní jednání, vznikaly a nadále vznikají jak na úrovni mezinárodního práva, tak na úrovni práva Evropské unie. Opatření k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob jsou uvedena v různých pramenech práva a mají různou povahu a závaznost, kdy se pohybují od závazných mezinárodních smluv až po nezávazná doporučení. Dochází rovněž k obsahovému překryvu, kdy se opatření opakují, doplňují a v různé míře na sebe navazují. „Obecný požadavek jak mezinárodních úmluv, tak předpisů Evropské unie je, aby sankce, které jsou ukládány právnickým osobám, byly účinné, přiměřené a odstrašující. Prostředky, jakými tak stát učiní, ať už se jedná o normy práva trestního, správního či občanského, jsou ponechány na jednotlivých státech.“²⁰

Demonstrativní výčet mezinárodních dokumentů, které se týkají trestní odpovědnosti právnických osob, a jejichž počet stále roste, lze najít například v důvodové zprávě k návrhu TOPO, předloženému Poslanecké sněmovně v roce 2004²¹ a také v odborné literatuře.²²

2.3 Ústavně právní aspekty trestní odpovědnosti právnických osob

Do nabytí účinnosti TOPO upravoval český ústavní pořádek pouze individuální trestní odpovědnost fyzických osob, čemuž odpovídají také trestněprávní instituty (např. zavinění, systém a výkon trestů apod.) Právnické osoby mají v některých situacích shodné postavení jako fyzické osoby. Mohou nabývat práva a povinnosti, zcizovat majetek, mají stejné právo na spravedlivý proces apod. „Právo na spravedlivý proces přísluší i právnickým osobám. Také právnická osoba, proti které se vede trestní řízení má právo na to, aby její trestní věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o oprávněnosti jakéhokoliv trestního obvinění proti ní.“²³ Ústava České republiky nepočítá s trestní odpovědností právnických osob a v odborné literatuře již byly vysloveny pochybnosti o souladu TOPO zejména s ústavními zásadami trestního

²⁰ BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 72.

²¹ Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna. 2004. IV. volební období. Tisk. 745 – Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

²² TLAPÁK, NAVRÁTILOVÁ, Jana in JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo Evropské unie. 2. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2019, s. 88. a násl.

²³ JIRÁSEK, Jirí in JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 46.

procesu.²⁴ Základní zásadu *ne bis in idem* (ne dvakrát o tomtéž, nelze trestat vícekrát za stejný skutek) vyjadřují články 39 a 40 Listiny základních práv a svobod. Kolize s uvedenou zásadou může nastat např. v situaci, kdy za právnickou osobu bude jednat jedna osoba (např. jediný jednatel s.r.o.), která spáchá trestný čin svým volným a úmyslným jednáním, může být potrestána jak tato fyzická osoba, tak osoba právnická, za kterou fyzická osoba jednala. O dalších kolizích lze uvažovat např. u rovného postavení účastníků řízení nebo vyhledávání důkazů, kdy zájmy fyzické a právnické osoby mohou být v rozporu.

2.4 Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je subsidiární právní úpravou, tedy v případech, kdy zákon neříká něco jiného, použije se úprava obecná, kterou je v tomto případě trestní zákoník a trestní řád. TOPO tedy není zcela samostatným zákonem, ale navazuje na předpisy trestního práva hmotného a procesního (tj. tr.zák. a tr.řád).²⁵ TOPO je také označován jako „vedlejší trestní zákon“, neboť obsahuje trestněprávní ustanovení jak z oblasti předpisů hmotného, tak procesního práva.²⁶

Vztah TOPO k tr.zák. a tr.řádu je dán ustanovením § 1 odst. 2 TOPO²⁷, podle kterého se tr.zák. a tr.řád použijí, nestanoví-li TOPO jinak a není-li to z povahy věci vyloučeno. V praxi se subsidiarita tr.zák. a tr.řádu ve vztahu k TOPO bude projevovat následujícím způsobem:

- úplná zvláštní úprava v TOPO: stanoví-li TOPO zvláštní úpravu, v tomto rozsahu se nepoužije tr.zák. ani tr.řád,
- absence zvláštní úpravy v TOPO: pokud TOPO konkrétní institut neupravuje, platí obecná úprava podle tr. zák. a tr. řádu, není-li to z povahy věci vyloučeno,
- částečná zvláštní úprava v TOPO: pokud TOPO upravuje některý z institutů toliko částečně, opět subsidiárně platí ve zbytku úpravy tr.zák. a tr.řádu, pokud to z povahy

²⁴ „Zákonodárce tímto rozšířil veřejnoprávní funkci výkonu trestní spravedlnosti na jednání tzv. právnických osob, které nejsou „přirozené“ jako osobnost lidská, ale umělé, právní regulací vytvořeny.“ KLÍMA, Karel. *Ústavní základy práva na spravedlivý proces*. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2017, s. 299.

²⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. § 1. Dostupné v ASPI verze 2021 [právní informační systém]. (c) 2021 Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 30. ledna 2021].

²⁶ Vztah speciality TOPO vůči tr. zák., tr. řádu a přiměřeně vůči zákonu o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních je vyjádřen v § 1 odst. 2 TOPO.

²⁷ § 1 odst. 2 TOPO: Nestanoví-li tento zákon jinak, použije se trestní zákoník, v řízení proti právnické osobě trestní řád a v řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních přiměřeně zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, není-li to z povahy věci vyloučeno.

věci není vyloučeno (trest odnětí svobody, trest domácího vězení, vazba, nutná obhajoba atd.).²⁸

Část první TOPO obsahuje obecná ustanovení upravující předmět zákona, místní působnost a okruh vyjmenovaných osob vyloučených z odpovědnosti za trestný čin. Působnost TOPO je založena na obdobných principech jako působnost tr. zák., tj. na základě zásady teritoriality, registrace, personality, ochrany a univerzality a subsidiární zásady univerzality. Místní působnost TOPO stanoví, že jurisdikce ČR je dána v případech, kdy byl trestný čin spáchán zcela nebo zčásti na jejím území nebo na palubě lodi plující pod její vlajkou nebo letadla registrovaného v ČR, byl spáchán českou právnickou osobou (českým státním příslušníkem nebo osobou bez státní příslušnosti, která tu má bydliště) nebo byl spáchán ve prospěch právnické osoby mající sídlo na území ČR.²⁹ Podle zákona ČR se posuzuje také trestnost činu, pokud tak stanoví mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu (§ 2 a násl. TOPO). Co se týče časové působnosti TOPO, uplatní se stejná pravidla obsažená v tr. zák.³⁰ V části druhé jsou obsaženy základy trestní odpovědnosti právnických osob (blíže kapitola 3).

V další, třetí části, jsou uvedeny tresty, které lze právnické osobě uložit. Je to zrušení právnické osoby, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, zákaz přijímání dotací nebo subvencí a uveřejnění rozsudku (§ 15 TOPO).

Čtvrtá část zákona upravuje zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám. „Základní pravidla pro příslušnost soudu v trestním řízení jsou uvedena v trestním řádu (§ 16 až 26 tr. řádu). Právní úprava zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim se odchyľuje od těchto pravidel pouze ve dvou směrech, a to v otázce místní příslušnosti a v otázce společného řízení. V ostatních směrech se proto uplatní obecná úprava.“³¹

²⁸ FENYK, Jaroslav in FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s.10 (§ 1).

²⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Obecná část. Jurisdikce. Dostupné v ASPI verze 2021 [právní informační systém]. (c) 2021 Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 30. ledna 2021].

³⁰ „Obecná pravidla o časové působnosti obsažená v trestním zákoníku se užití i při vyvozování trestní odpovědnosti právnické osoby, jak vyplývá z § 1 odst. 2 TOPO, neboť zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim neobsahuje v tomto ohledu žádná zvláštní ustanovení.“ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. července 2019, sp. zn. 5 Tdo 702/2019.

³¹ GRIVNA, Tomáš in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 559.

Pátá část TOPO obsahuje zvláštní ustanovení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, kde je dnes upraven již jen institut dožádání. Do 31. 12. 2013 tato část upravovala dílčí otázky týkající se právního styku s cizinou, avšak s ohledem na samostatné postavení této úpravy byl s účinností k 1. 1. 2014 přijat zákon č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

V části šesté je pak upravena účinnost zákona. Ke dni odevzdání této práce byl TOPO celkem jedenáctkrát novelizován.³² „Novely zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je třeba vykládat obvyklým způsobem, respektujícím především zákaz retroaktivity, z něhož je možná výjimka, jen je-li retroaktivita ve prospěch (*in mitius*) obviněného (čl. 40 odst. 6 LZPS).“³³

2.5 Modely řešení trestní odpovědnosti právnických osob

Pro účely této práce lze shrnout tři základní modely trestní odpovědnosti právnických osob, jakési tři základní přístupy, z nichž jeden aplikuje trestní předpisy ve správním řízení. Níže se zabývám obecným rozborem těchto modelů a v samostatných kapitolách také argumenty svědčícími pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

2.5.1 Argumenty pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Trestní odpovědnost právnických osob je fenomén, který se stal součástí českého právního řádu, a to nejen po politických diskuzích, ale také po odborném zkoumání,³⁴ kdy diskuze zabývající se vyhodnocením a odbornou kritikou trestní odpovědnosti právnických osob stále probíhají.³⁵

Předně je nutno vymezit základní pojmy, kterými se v této práci zabývám, a sice trestní odpovědnost a dále pravá a nepravá trestní odpovědnost. Trestní odpovědností se rozumí „povinnost pachatele trestného činu nést nepříznivé důsledky – trestní sankce. Tato povinnost vzniká za právem stanovených podmínek v důsledku protiprávního jednání – trestného činu.“³⁶

³² Zák. č. 105/213 Sb., zák. č. 141/2014 Sb., zák. č. 86/2015 Sb., zák. č. 375/2015 Sb., zák. č. 183/2016 Sb., zák. č. 455/2016 Sb., zák. č. 55/2017 Sb., zák. č. 183/2017 Sb., zák. č. 114/2020 Sb., zák. č. 333/2020 Sb.

³³ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 215-216 (§ 48).

³⁴ Např. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2009, 272 s.

³⁵ Např. JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, 392 s. JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, 288 s.

³⁶ JELÍNEK, Jiří in JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017, s. 20.

³⁷ Trestný čin mladistvého se nazývá provinění (§ 6 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění). Trestní odpovědnost tedy představuje samostatný typ zákonné odpovědnosti, která spojuje prvek trestného činu jako samotného základu trestní odpovědnosti, a sankční reakci v podobě sankce, o které rozhodují soudy (čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). Každý trestný čin musí současně splnit dvě obligatorní podmínky, a sice protiprávnost a znaky uvedené v tr. zák.³⁸ Trestní odpovědnost je, spolu se správní odpovědností, druhem veřejnoprávní odpovědnosti. Základem trestní odpovědnosti právnických osob je koncepce přičitatelnosti (konceptem přičitatelnosti se zabývám blíže v kapitole 4).

„Pravou trestní odpovědností právnických osob se rozumí právní úprava odpovědnostní formy obsažená buď přímo v trestním zákoně nebo ve zvláštním zákoně. Právnická osoba je v tomto modelu odpovědná za vymezený okruh trestných činů a v případě jejich spáchání je jí v trestním řízení ukládán trest ve smyslu trestního práva.“³⁹ Nepravá trestní odpovědnost představuje koncept, v jehož rámci neexistuje trestní odpovědnost právnických osob, trestně odpovědné jsou jen fyzické osoby, které jednájí jménem právnické osoby, ale určitá trestní opatření je možno uložit právě právnickým osobám. Nespornou výhodou modelu pravé trestní odpovědnosti je právě to, že v jejím rámci lze právnickou osobu postihnout i v případě, že se nepodaří prokázat, která fyzická osoba trestný čin spáchala, je-li nepochybné, že k nějakému trestnému činu došlo v rámci konkrétní právnické osoby a zároveň i v její prospěch.⁴⁰

Co se týče argumentů pro nebo proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob uvádím, že jistě mají své opodstatnění a je určitě vhodné je zkoumat a kriticky vyhodnocovat. Nicméně je skutečností, že se pravá trestní odpovědnost s účinností TOPO stala součástí českého právního řádu a až dlouholetá praxe prokáže, zda se jedná o řešení správné a zdali sankce ukládané dle tohoto zákona jsou dostatečně efektivní a účinné. Přes skutečnost, že TOPO nabyl účinnosti před více než osmi lety, tak vedle diskuzí nad efektivitou právní úpravy a návrhy *de lege ferenda*, se odborná literatura zabývá i úvahami o legitimitě celé

³⁷ Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v zákoně (§ 13 odst. 1 tr. zák.)

³⁸ K pojmu trestný čin blíže JELÍNEK, Jiří in JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 126 a násl. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. 8. přepracované vydání.* Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 89 a násl.

³⁹ ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu.* Praha: Leges, 2019, s. 62.

⁴⁰ K argumentům pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob blíže srov. JELÍNEK, Jiří in JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 364 a násl. K důvodům uváděným ve prospěch a v neprospěch pravé trestní odpovědnosti pak blíže srov. MUSIL, Jan in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2018, s. XXXIII a násl.

koncepce trestní odpovědnosti právnických osob a účelnosti a správnosti konkrétní přijaté úpravy.⁴¹

„Trestní odpovědnost v kontinentálním právu je vystavěna na předpokladu, že pachatelem trestného činu je konkrétní živý člověk, obdařený rozumem, citem a vůlí. Tomuto předpokladu odpovídají také základní trestněprávní instituty jako zavinění (v souvislosti s nímž je zkoumán psychický vztah pachatele ke způsobenému následku), spolupachatelství, pojem pachatele, systém okolností vylučujících protiprávnost, problematika výkonu trestu apod.“⁴² V citovaném prameni autor označuje trestní odpovědnost právnických osob jako projev kolektivní trestněprávní odpovědnosti. S tímto názorem nelze bez výhrad souhlasit. Domnívám se, že trestní odpovědnost právnických osob není odpovědnostní kolektivní.⁴³ Je nutno přisvědčit tvrzení, že snaha identifikovat pachatele obdobným způsobem jako člověka, tj. ve smyslu jako kolektiv lidí, je snaha marná a vedoucí nesprávným směrem.⁴⁴

2.5.2 Argumenty pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Argumenty pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob shrnuji pro účely této práce do pěti základních kategorií, které jsou dále rozpracovány následovně:

- a) první argument souvisí s dynamickým rozvojem globalizace a činností právnických osob a vychází ze skutečnosti, že vzrůstající vliv právnických osob na všechny činnosti života fakticky zasahuje a ovlivňuje dění v celé společnosti. Právnické osoby překračují hranice jednoho státu, jsou určitým pilířem ekonomik a největšími zaměstnavateli. Jejich vliv je srovnatelný s vlivem jednotlivých států,⁴⁵ v některých případech je může dokonce přerůst (např. čistý zisk společnosti Alphabet, vlastníka internetového prohlížeče Google, činil v roce 2020 přibližně 243 mld. Kč).⁴⁶ Smyslem a cílem činnosti právnických osob je dosahování zisku, posílení pozice na trhu nebo jeho rozšíření.

⁴¹JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Leges: Praha, 2019, s. 42.

⁴²JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 12 (§ 1).

⁴³Shodně ŠÁMAL, Pavel, ELIÁŠ, Karel in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. s. 31 a násl. (§ 1).

⁴⁴ŠÁMAL, Pavel, ELIÁŠ, Karel. Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku.“ *Trestněprávní revue*, roč. 2015, č. 3, s. 59.

⁴⁵ Aktuálně se síla korporací projevuje ve výrobě a dodávkách očkovacích látek proti nemoci COVID-19. Korporace vyrábějící tyto očkovací látky mají v podstatě hegemonické postavení a samy určují množství dodávek vakcín jednotlivým státům.

⁴⁶ ČTK. *Majitel Googlu Alphabet ve čtvrtletí zvýšil zisk, růst tržeb byl však nejpomalejší za pět let* [online]. iHNed.cz, 3. února 2020 [citováno 21. 2. 2021]. Dostupné na < [https://byznys.ihned.cz/c1-66715770-majitel-googlu-zvysil-zisk-rust-tr. zak.eb-by-l-nejpomalejsi-za-pet-let](https://byznys.ihned.cz/c1-66715770-majitel-googlu-zvysil-zisk-rust-tr-zak.eb-by-l-nejpomalejsi-za-pet-let) >.

Jejich činnost tak vede nejen k nárůstu bohatství a zvýšení životní úrovně obyvatelstva, ale může vést rovněž k obrovským katastrofám, např. i na životním prostředí. Jako jeden z nedávných příkladů lze uvést jedno z největších zamoření pláží v Izraeli, ke kterému došlo vlivem úniku ropy nedaleko Haifského zálivu v únoru 2021,⁴⁷

- b) specifické prostředí právnické osoby a její struktura, které jsou náchylnější ke generování trestné činnosti. Právnická osoba poskytuje svému osobnímu substrátu zcela unikátní zločinné prostředí, které se vyznačuje zejména prvky anonymizace pachatele, ve kterém konkrétní fyzická osoba v komplexním a sofistikovaném prostředí rozhodovacího řetězce korporace zůstane snadno „skryta.“ V některých společnostech se trestné činnosti dopouštějí pouze někteří její členové, jinde takové jednání může být běžné. Existují však také společnosti, kde je hlavním pachatelem trestného činu jednotlivec, který je finančně i morálně podporovaný právnickou osobou, bez jejíž pomoci by se trestného činu nedopustil,
- c) nižší zjistitelnost škodlivého jednání v rámci složité struktury a činností. V této souvislosti poukazuje odborná literatura na skutečnost, že „některá trestná jednání (např. podvodné vylákání dotací či subvencí) by bez existence právnické osoby nebylo možné ani spáchat.“⁴⁸ Právnická osoba zde představuje prostředek, nástroj jednotlivce, skrz který lze dosáhnout snadněji neoprávněného prospěchu. Osobně však považuji specifické kriminogenní prostředí právnických osob za podstatný důvod pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, než výše uvedené důsledky jejich činnosti,
- d) naplnění doporučení a mezinárodních závazků, kterými je Česká republika vázána. Důvodová zpráva k TOPO uváděla, že „závazek ke kriminalizaci určitých závažných forem protispolečenské činnosti a postih právnických osob neobsahují jen právní předpisy ES/EU, které jsou pro Českou republiku právně závazné, ale i řada smluv, jimiž dosud Česká republika není vázána, ačkoli s ohledem na své členství v mezinárodních organizacích, na jejichž půdě byly tyto smlouvy připraveny, a na priority vlastní trestní politiky, by jimi vázána být měla. Důvodem odkladu ratifikace těchto smluv či přistoupení k nim je skutečnost, že český právní řád neumožňuje ukládat sankce právnickým osobám za protiprávní jednání, jež jsou v těchto smlouvách vymezena. K ratifikaci či přistoupení k těmto smlouvám byla Česká

⁴⁷ POLACZYKOVÁ, Tereza. *Izrael čelí bezprecedentní ekologické katastrofě. Vinik úniku ropy se hledá* [online]. denik.cz, 21. února 2021 [citováno 21. 2. 2021]. Dostupné na <<https://pisecky.denik.cz/zpravy-ze-sveta/izrael-ropa-unik-20210221.html>>.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007, s. 36.

republika opakovaně a s narůstající intenzitou mezinárodními organizacemi vyzývána, neboť byla jedním z posledních států, který není schopen tento závazek plnit, a ocitá se tak v izolovaném postavení. V rámci Evropské unie byla Česká republika posledním členským státem, který neměl v tomto směru implementovány závazky.⁴⁹ V této souvislosti je však nutné uvést, že mezinárodní závazky bylo možné naplnit i jinak, a to např. v oblasti odpovědnosti za správní delikty. Mezinárodní závazky tak byly podle citované důvodové zprávy stěžejním argumentem pro přijetí trestní odpovědnosti právnických osob a svým významem v tehdejší době, podle mého názoru, převýšily všechny ostatní argumenty,

- e) dále se jedná o nemožnost, resp. složitost, ztotožnění pachatele – konkrétní fyzické osoby, která se v prostředí právnické osoby trestného činu dopustila. Jak jsem uvedl výše, obtížnost zjistit takového pachatele může být dána netransparentní organizační strukturou dané právnické osoby a složitými rozhodovacími procesy. Je také možné uvažovat případ, kdy např. vedení právnické osoby může trestný čin přímo nařídit (např. některý z tzv. hospodářských trestných činů). Orgány činné v trestním řízení se rovněž mohou dostat do důkazní nouze, protože trestný čin se může projevit až po delší době, se zpožděním. Tato prodleva hrozí zejména u trestných činů proti životnímu prostředí, neboť může trvat roky, než se trestná činnost fakticky projeví. V této souvislosti je však nutno podotknout, že tento argument lze stejně dobře použít jako argument proti zavedení trestní odpovědnosti, neboť její kritici se domnívají, že nenalezení individuální fyzické osoby – pachatele, je projevem neschopnosti orgánů činných v trestním řízení a trestní justice vůbec.⁵⁰ Domnívám se, že nemožnost dohledání pachatele je spíše vedlejším znakem trestní odpovědnosti právnických osob, který nemůže nalézt své opodstatnění právě v tomto argumentu. Pokud zákon činí právnickou osobu odpovědnou v případě, kdy se nepodaří identifikovat konkrétní fyzickou osobu, je tomu tak proto, že právnická osoba měla na spáchání trestného činu vliv, a to vnitřními pokyny navádějícími k trestné činnosti, tj. přímým vlivem anebo prostým vytvořením neprůhledné rozhodovací struktury, tj. nepřímým vlivem,
- f) nedokonalost mimo trestních sankcí. Do nabytí účinnosti TOPO byly delikty, které svou závažností a povahou zasluhovaly dovození spíše trestní odpovědnosti, postihovány především v rámci správního práva. Tento stav nebyl zcela správný. Pokud se trestného

⁴⁹ *Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob.* Dostupné online na https://www.noveaspi.cz/products/lawText/7/39404/1/2#pa_1.

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob.* Praha: Linde, 2007. s. 91.

- činu dopustí fyzická osoba, užije se vůči ní zásadně norem trestněprávních a trestně procesních jakožto postupu *ultima ratio*. Pokud se však právnická osoba dopustila závažného jednání, které svým obsahem lze sotva považovat za správní delikt, a byla jí na základě zákonných ustanovení správního práva uložena sankce, jež závažně zasahovala do základních práv a svobod, bylo nevhodné takovou úpravu nadále akceptovat a v takových závažných případech uplatňovat pravomoc správních orgánů,⁵¹
- g) nové druhy protispolečenských aktivit konaných právnickými osobami jsou natolik závažné, že vyžadují postihování prostřednictvím nejrepresivnějšího právního odvětví, kterým trestní právo je,
 - h) odpovědnost právnických osob v rozsahu jejich činností je v praxi širší než odpovědnost fyzických osob. Za situace, kdy TOPO v § 9 odst. 3 stanoví tzv. souběžnou trestní odpovědnost fyzických osob, a je-li trestně stíhána fyzická osoba za podíl na protispolečenských aktivitách právnické osoby, je nelogické, aby se právnické osobě trestní stíhání vyhnulo,
 - i) trestní odpovědnost právnických osob vyplňuje mezeru v případech, kdy nelze dovést individuální trestní odpovědnost, tj. trestní odpovědnost konkrétní fyzické osoby. Je nutno mít na paměti, že rozhodování uvnitř právnických osob se často děje v rámci kolektivního orgánu a také v rámci právnických osob, které mohou mít, i zcela úmyslně, vytvořeny natolik netransparentní organizační struktury, které prostě neumožní dovést individuální trestní odpovědnost,
 - j) trestní právo dokáže postihovat porušení i obecně formulovaných právních pravidel vyžadovaného, resp. žádoucího chování právnických osob. Skutkové podstaty správního deliktu zpravidla spočívají v porušení přesně popsanych a konkrétních norem (viz např. § 45a odst. 1 písm. a) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, podle kterého se zdravotní pojišťovna dopustí přestupku tím, že mimo jiné, nezveřejní smlouvu o výdeji hrazených zdravotnických prostředků podle § 17 odst. 7 písm. a) bodu 2 nebo 3, popřípadě její dodatek nebo změnu. Za tento přestupek lze uložit pokutu až do 10 mil. Kč,
 - k) tradiční trestní proces disponuje mnohem účinnějšími prostředky, které umožňují a usnadňují prosazení účelu řízení (oproti správnímu řízení), které spočívají zejména v různých důkazních prostředcích, zajišťovacích opatřeních spojených se zásahy do občanských práv, které mohou být aplikovány také při stíhání právnických osob.

⁵¹ HENDRYCH, Dušan. a kol. *Správní právo. Obecná část*. 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 449.

2.5.3 Argumenty proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob

Stejně jako jsem v předchozí kapitole shrnul pro účely této práce do několika hlavních bodů argumenty pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, argumenty proti zavedení právnických osob shrnuji rovněž do následujících základních bodů:

- a) právnická osoba je pouhou fikcí. Část právní teorie přisuzuje právnické osobě postavení reálného subjektu, druhá část právní teorie považuje, ve shodě s tzv. teorií fikce, právnickou osobu za právní konstrukt, fikci, z čehož dovozuje zásadu *societas delinquere non potest*. Je-li tedy uplatňována trestní odpovědnost proti právnické osobě, je uplatňována proti fikci, která byla ustavena zakladatelským právním jednáním, resp. smlouvou,⁵²
- b) právnická osoba nemůže naplnit všechny typové znaky trestného činu. Tento argument rovněž vyplývá z teorie fikce a v odborné literatuře⁵³ je rozdělován na dvě subotážky. Za prvé je to tvrzení napadající možnost právnické osoby jednat, tzn. vůbec naplnit obligatorní znak objektivní stránky skutkové podstaty trestného činu. Druhou otázkou je schopnost právnické osoby jednat zaviněně, za předpokladu, že by právní úprava vůbec uznala svéprávnost právnické osoby. Druhá otázka tedy představuje problém naplnění subjektivní stránky trestného činu. Podle mého názoru, že je třeba vyjít z předpokladu, že trestní odpovědnost právnických osob představuje druhou část trestního práva, která stojí na specifických principech a znacích. Domnívám se, že na kriminalizaci právnických osob nelze pohlížet čistě optikou trestní odpovědnosti fyzických osob,
- c) trestní odpovědnost právnických osob zavádí koncepci kolektivní viny. Kritici trestní odpovědnosti uvádějí, že postih právnické osoby dopadá nejen na skutečné viníky, ale rovněž na nevinné členy korporace, její zaměstnance, dodavatele, věřitele apod. Odborná literatura uvádí příklad, ve kterém by v důsledku trestněprávní sankce nebyla právnická osoba schopna vyplatit mzdy svým zaměstnancům, kteří se na jejím kriminálním jednání nijak nepodíleli.⁵⁴ Jiným příkladem může být druhotné potrestání společníků, akcionářů, kteří by byli za jednání manažerů nebo zaměstnanců finančně

⁵²Šámal a Dědič však uvádějí, že se jedná o individuální odpovědnost právnické osoby, viz ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s.30 (§ 1).

⁵³ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 40.

⁵⁴JELÍNEK, Jirí in JELÍNEK, Jirí a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017, s 368.

potrestání, např. nevyplacením dividendy, poklesem kurzu akcií (jsou-li veřejně obchodované) apod. Tento argument je však možné analogicky aplikovat na soukromoprávní nebo administrativní odpovědnost právnické osoby, protože i v těchto případech může sankce nebo povinnost k reparaci vést k negativnímu dopadu na osoby, které se na protiprávním jednání nepodílely,

- d) nevhodnost trestněprávního řešení s odkazem na to, že trestní právo má působit jako prostředek *ultima ratio*. Tento argument pracuje s tvrzením, že trestní právo má působit jako prostředek *ultima ratio* a jednání spáchané v rámci právnické osoby není vhodné řešit právě prostředky trestního práva, které má plnit funkci poslední instance. Pokud však mohou být právnické osoby odpovědné za jiná protiprávní jednání, tak není důvod, aby nebyly odpovědné za trestné činy. Jak jsem uvedl výše, trestní řízení také nabízí obviněnému více procesních práv než správní řízení a uznání viny a uložení trestu náleží nezávislému soudu, nikoli správnímu orgánu, který je přece jen závislým, do určité míry, orgánem veřejné moci. Právnickým osobám byla postupně přiznávána oprávnění, z nichž některá nemohou vykonávat osoby fyzické.⁵⁵ Odborná literatura⁵⁶ k této nevyváženosti uvádí, že by nebylo spravedlivé učinit právnické osoby pouze nositeli práv, které vyplývají z určitých právních vztahů a zároveň je vyjmout z případných nevýhod, které rovněž vyplývají právě z těchto vztahů. Postavení právnické osoby by bylo preferované oproti postavení fyzické osoby, pokud by v postavení osoby právnické nebylo možné být postižen sankcí za stejné protiprávní jednání. Dále se domnívám, že není opodstatněné odůvodňovat nevhodnost trestního postihu právnických osob povahou trestního práva jakožto prostředku *ultima ratio*. Trestní právo zná dvě formy korektivů trestního bezpráví, a sice hmotněprávní a procesněprávní. V hmotněprávní rovině je tento korektiv vyjádřen zásadou subsidiarity trestní represe, uvedené konkrétně v § 12 odst. 2 tr. zák., podle kterého trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nedostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.⁵⁷ TOPO neobsahuje vlastní úpravu této zásady.

⁵⁵Typicky např. tzv. zaměstnanecké zdravotní pojišťovny zřizované dle zákona č 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách, v platném znění. Dle § 4 cit. zákona může být žadatelem o povolení podle § 3 a provádět veřejné zdravotní pojištění právnická osoba, za splnění dalších podmínek. Rovněž např. bankou nemůže být nikdo jiný než právnická osoba se sídlem v ČR ve formě akciové společnosti (§ 1 odst. 1 zák. č. 21/1992 Sb., o bankách, v platném znění).

⁵⁶JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Leges: Praha, 2019, s. 62.

⁵⁷K zásadě subsidiarity trestní represe srov. blíže ŠÁMAL, Pavel in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 115-116 (§ 12).

Proto tedy platí, že zásada subsidiarity trestní represe se užije i na právnické osoby. Analogicky pak lze použít argument v případě procesního korektivu trestního bezpráví, který je vyjádřen v ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu, podle kterého státní zástupce může zastavit trestní stíhání, jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního stíhání bylo dosaženo.⁵⁸ Vztahem zásady subsidiarity trestní represe a trestní odpovědnosti právnických osob se zabývalo i stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu České republiky vydaného pod sp.zn. Tpjn 301/2012, ve kterém se mimo jiné uvádí, že „právě u trestní odpovědnosti právnických osob je třeba zejména zdůraznit, že trestněprávní řešení je nejzazší (subsidiární) prostředek k ochraně právního řádu, a to i ve vztahu k trestní odpovědnosti fyzických osob, kterou nová trestní odpovědnost právnických osob v zásadě jen doplňuje... Podle názoru Nejvyššího soudu se však při zvažování použití zásady subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 tr. zák., zejména pokud jde o princip *ultima ratio*, ale i procesního řešení zakotveného v § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu, budou uplatňovat u trestně odpovědných právnických osob oproti osobám fyzickým určité zvláštnosti, a to s přihlédnutím k povaze právnických osob a specifiku jejich postihu. Při úvaze o případné trestní odpovědnosti právnické osoby je třeba zvažovat a porovnávat i možnost a účinnost jejich postihu podle jiných mimo trestních předpisů, která může být v některých případech širší a vhodnější než u fyzických osob, a to i se zřetelem na rozdílné podmínky takové odpovědnosti (např. u zavinění), ale i ohledně sankcí ukládaných právnickým osobám zpravidla ve správním řízení, které jsou v některých případech srovnatelné, co do citelnosti postihu, s trestními sankcemi.“⁵⁹ S uvedeným názorem Nejvyššího soudu souhlasím, trestní odpovědnost právnických osob je v našem právním řádu stále novinkou, která však nezasáhla do odpovědnosti právnických osob v jiných oblastech. Navíc v roce 2017 nabyl účinnosti zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, který nově

⁵⁸ V rámci fakultativních důvodů zastavení trestního stíhání je tedy v trestním řádu obsaženo ustanovení, které vyvolává dojem určitého průlomu do řízení ovládaného obecně zásadou legality, a to ve prospěch zásady oportunity, a to ve spojení s § 12 odst. 2 tr. zák. K tomu blíže FENYK, Jaroslav. O subsidiární úloze trestní represe a trestním právem jako prostředku „ultima ratio“ nejen v novém českém trestním zákoníku. In VANDUCHOVÁ, Marie (ed). *Na křižovatkách práva. Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 81 a násl.

⁵⁹ stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.

zakotvuje přestupkovou (správní) odpovědnost právnické osoby, avšak v oblasti možných postihů si daná oblast ponechala stejnou právní úpravu, jaká byla v předchozí odpovědnosti právnické osoby za přestupky. „Nadále tak platí, že právnická osoba může být v určitých případech přísněji sankcionována v oblasti práva správního než v oblasti práva trestního,“⁶⁰

- e) přetíženost trestního soudnictví. Tento argument upozorňuje na velké zatížení orgánů činných v trestním řízení a vznik nové agendy se negativně promítne v neefektivním fungování trestní justice. Tomuto argumentu je možné, byť částečně, přisvědčit. Velmi krátká legisvakanní lhůta TOPO, která činila pouhých 9 dní,⁶¹ v podstatě zamezila přípravě orgánů činných v trestním řízení na plnění nových úkolů, které TOPO přinesl. K vytváření vhodných podmínek pro efektivní trestní stíhání tedy docházelo a dochází až za účinnosti TOPO. Statistická čísla potvrzují rostoucí trend stíhaných a odsouzených právnických osob každým rokem. Uvedené lze demonstrovat na 14 trestních věcech, ve kterých bylo stíháno 18 právnických osob v roce 2012,⁶² v roce 2016 to bylo již 867 záznamů o zahájení úkonů trestního řízení proti právnickým osobám a proti 256 právnickým osobám bylo zahájeno trestní stíhání, resp. jim bylo sděleno podezření ve zkráceném přípravném řízení.⁶³ V rejstříku trestů bylo ke konci roku 2018 evidováno celkem 288 záznamů. V roce 2019 bylo evidováno 1254 záznamů o zahájení úkonů trestního stíhání právnických osob, v témže roce bylo stíháno celkem 366 právnických osob, obžalováno jich bylo 311.⁶⁴ Doposud čítá rejstřík trestů celkem 630 záznamů.⁶⁵ V roce 2011, kdy ještě nenabyla účinnost TOPO, činila průměrná délka řízení 6,4 měsíců v případě trestných činů projednávaných v I. stupni před okresními soudy a 22,9 měsíců v případě trestných činů projednávaných v I. stupni krajskými soudy, následující roky pak prokázaly snižující se trend délky trestních řízení.

⁶⁰ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 46.

⁶¹ V souvislosti s takto nepřiměřeně krátkou legisvakanní lhůtou hovoří Jelínek o neúčtě k právu a absenci elementární snahy dosáhnout toho, aby se veřejnost mohla s principy právní úpravy seznámit v dostatečném předstihu. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019. s. 62. S tímto lze beze zbytku souhlasit. Byť TOPO nebyl v tomto směru žádnou výjimkou, domnívám se, že zákonodárci nic nebránilo v tom, aby byla legisvakanní lhůta podstatně delší.

⁶²Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2012, s. 15.

<http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2012/7_NZN_603_2013.pdf>.

⁶³Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2016, s. 5.

<http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2016/7_NZN_603_2016.pdf>.

⁶⁴Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019 (textová část), s. 30

<http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2019/Zprava%20o%20cinnosti%20SZ%20za%20rok%202019%20-%20textova%20cast.pdf>.

⁶⁵<https://eservicepo.rejtr.justice.cz/public/odsouzeni;jsessionid=311DB76B58468254E71D05BAB24118AD.poc?luster2?0>

V roce 2016 činila průměrná délka řízení před okresním soudem 5,6 měsíců, v případě trestných činů projednávaných v I. stupni krajskými soudy pak 18 měsíců.⁶⁶ Z uvedených čísel lze učinit závěr, že k naplnění obav z přetížení trestní justice nedošlo. Navíc se domnívám, že i kdyby k takovému přetížení dojít mělo, je povinností státu, aby přijal příslušná opatření k mitigaci tohoto negativního jevu,

- f) trestní sankce je spojována s vyšším stupněm difamace,⁶⁷ než je tomu v případě sankce uložené v rámci správního trestání. V případě deliktů právnických osob se může jednat o natolik závažné činy, že je žádoucí, aby sankce měla právě tyto difamační účinky,
- g) podle některých autorů⁶⁸ je současná hmotněprávní úprava správních deliktů právnických osob v českém právu velmi nedokonalá a je jí vytýkána roztržitost, nejednotnost, komplikovanost a především to, že jí schází úprava obecných institutů, jako jsou okolnosti vylučující protiprávnost a trestnost, zánik trestnosti a zásady pro ukládání sankcí. S tímto názorem lze souhlasit, přičemž obdobné nedokonalosti je možné spatřovat i u procesní úpravy, podle které správní řád, jako základní procesní norma, specifika správního trestání právnických osob takřka vůbec neobsahuje.

V této kapitole jsem poskytl základní přehled a rozbor argumentů pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. S komplexním a vyčerpávajícím rozбором argumentů pro a proti zavedení trestní odpovědnosti právnických osob se lze seznámit v odborné literatuře, na kterou na tomto místě odkazuji.⁶⁹

2.6 Administrativní odpovědnost právnických osob za deliktní jednání

Jednou ze zvažovaných možností právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob bylo ponechání této materie čistě v oblasti správního práva. Zjednodušeně lze tento model charakterizovat tak, že se ve správním řízení aplikují tresty dle trestního zákoníku.

Komplexní a vyčerpávající přehled argumentů pak lze nalézt zejména v dokumentu *Analýza a mezinárodní srovnání právní úpravy problematiky odpovědnosti právnických osob*

⁶⁶Dle statistiky Ministerstva spravedlnosti. Statistický přehled soudních agend za rok 2016, s. 182. Dostupné na <<https://cslav.justice.cz/InfData/statisticke-rocenky.html>>.

⁶⁷MUSIL, Jan, in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. XXXVI.

⁷⁴JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 65.

⁶⁹MUSIL, Jan, in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. XXXIII-XXXIX.

za jednání, k jehož postihu zavazují mezinárodní smlouvy, na kterou odkazují.⁷⁰ Hlavní argumenty proti ponechání trestní odpovědnosti právnických osob oblasti správního práva v obecné rovině shrnuji níže:

- a) proces, podle kterého by správní orgán vyhledával protiprávní jednání právnických osob, zjišťoval důkazy ve prospěch i neprospěch právnických osob, objasňoval skutečnosti a zároveň by na konci tohoto procesu ukládal právnické osobě trest, by zcela jistě představoval proces s jednoznačnými znaky inkvizičního procesu,
- b) zároveň by nebyla plně umožněna mezinárodní spolupráce v řízeních vedených proti právnické osobě,
- c) v neposlední řadě by se jednalo o právní úpravu, která nekonvenuje s koncepcemi uplatňovanými v jiných členských státech EU,
- d) příslušnost správních úřadů k rozhodování o vině a trestu by mohla vyvolat důvodné pochybnosti o souladu tohoto řešení s čl. 90 Ústavy, podle kterého o vině a trestu za trestné činy rozhodují jen soudy, které jsou mimo jiné pro svou nezávislost zvláště kvalifikované,
- e) v oblasti správního práva by bylo potřeba vytvořit nové skutkové podstaty jednotlivých deliktů, a to k zajištění postihu právnických osob – správní právo neobsahuje takové skutkové podstaty, které jsou obsažené v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim – správní právo by tak bez potřebných úprav neposkytlo právní základ pro sankcionování právnických osob,
- f) obtížnost v určení konkrétního státního orgánu, který by vykonával působnost správního orgánu a projednával případy trestní odpovědnosti právnických osob. Státní orgány jsou zpravidla specializované, resp. zaměřené na určitou výseč v jejímž rámci postihuje porušení povinností právnických osob. V neposlední řadě je třeba vzít v úvahu také skutečnost, že správní orgány nejsou personálně ani odborně vybaveny k projednávání tak složité problematiky, jakou trestní odpovědnost právnických osob bezesporu je. Mám za to, že pokud by byla zvolena varianta, která by ponechávala řešení trestní odpovědnosti právnických osob správnímu právu, musel by být zřízen nový specializovaný státní orgán, který by danou problematiku řešil,
- g) absence příslušné procesní úpravy by si logicky vyžádala další normotvorbu, spočívající ve vytvoření zvláštní procesní úpravy, která by umožňovala správnímu orgánu opatřit důkazy potřebné pro rozhodnutí,

⁷⁰Schváleno usnesením Vlády ČR č 1451 ze dne 30. listopadu 2009 – dostupné jako příloha k důvodové zprávě k vládnímu návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

- h) správní orgány nejsou vybaveny takovými pravomocemi, jakými jsou vybaveny orgány činné v trestním řízení; byla by tak stále nezbytná součinnost soudů v případech rozhodování o závažných zásazích do práv a svobod.

2.7 Účel trestní odpovědnosti právnických osob a vztah trestní odpovědnosti právnických osob k trestní odpovědnosti fyzických osob

Účel institutu trestní odpovědnosti právnických osob není v TOPO explicitně vyjádřen. To však není výjimkou, ale spíše pravidlem v rámci trestních kodexů. Položíme-li si otázku, jaký účel, resp. jakou úlohu, má sehrát trestní odpovědnost právnických osob při regulaci společenských vztahů, bylo by logické hledat odpověď v důvodové zprávě k TOPO. Paradoxně však ani ze znění důvodové zprávy není zcela zřejmý účel zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Na jedné straně se v důvodové zprávě uvádí, že vývojové trendy hovoří ve prospěch zavedení trestní odpovědnosti právnických osob a že zcela nepochybně souvisí s novými, společenskými a ekonomickými změnami, na druhé straně se konstatuje existence mezinárodních a nadnárodních závazků a doporučení na zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Je proto na místě otázka, jestli primárním účelem zákona je boj proti vzrůstající kriminalitě právnických osob nebo plnění mezinárodních závazků (byť v důvodové zprávě je splnění mezinárodních závazků prostřednictvím přijetí TOPO silně akcentováno).

Prostřednictvím TOPO se uplatňuje trestní odpovědnost právnických osob buď souběžně s trestní odpovědností fyzických osob, nebo samostatně. V situacích, kdy bude potenciálně vyvoditelná trestní odpovědnost, přichází v úvahu následující možnosti:

- a) vyvození trestní odpovědnosti vůči fyzické i vůči právnické osobě,
- b) vyvození trestní odpovědnosti jen vůči fyzické osobě,
- c) vyvození trestní odpovědnosti jen vůči právnické osobě nebo
- d) nebude vyvozena trestní odpovědnost vůbec.

Uvedený závěr je možné dovést z ust. § 8 odst. 3 TOPO, podle kterého „trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odst. 1 a 2.“ Skutečnost, že trestní odpovědnost právnické osoby není podmíněna vyvozením trestní odpovědnosti vůči fyzické osobě, lze odůvodnit případy, kdy by se fyzická osoba jako pachatel vyhýbala trestnímu stíhání (řízení) a *de facto* by tak zabezpečila i beztrestnost právnické osoby. V této souvislosti je však možné položit si otázku, o jaké situace půjde a jak bude možné vyvodit trestní odpovědnost vůči právnické

osobě, když nebude možné šetřením zjistit totožnost konkrétní fyzické osoby, jejíž trestný čin se má právnické osobě přičítat. Takovou situaci si lze v praxi představit při hrubém porušování povinností v rámci dohledu a kontroly ze strany orgánu právnické osoby nad svými zaměstnanci. Uvádím případ obchodní společnosti,⁷¹ která byla obžalovaná a odsouzena za přečin neoprávněného nakládání s odpady podle § 298 odst. 2, 4 písm. b) tr. zák. Právnické osobě bylo přičítáno jednání blíže neurčeného zaměstnance, který v nočních hodinách uložil obsah velkoobjemového kontejneru s odpadem, včetně nebezpečného odpadu umístěného na vozidle dané právnické osoby, na zpevněnou asfaltovou plochu na okraji orné půdy, přičemž z porušených nádob vytékaly ropné látky a kontaminovaly okolí. Z odůvodnění odsuzujícího rozsudku ve vztahu k aplikaci § 8 odst. 2. písm. b) TOPO vyplynulo, že obžalovaná právnická osoba byla řízena značně chaoticky, přičemž se jednalo o organizovaný chaos, ve kterém většina zaměstnanců pracovala tzv. na černo, přístup ke klíčům od vozidla mohl mít kdokoli, nebyla ani vedena žádná kniha jízd. Statutár obžalované právnické osoby nebyl schopen určit, kdo a kde byl v čase spáchání skutku. Navzdory tomu, že se nepodařilo jednoznačně prokázat, která konkrétní fyzická osoba ve vztahu k právnické osobě byla pachatelem stíhaného přečinu, právnická osoba, ač k takovému jednání nedala pokyn, minimálně neprovedla taková opatření, která jsou vyžadována § 8 odst. 2. písm. b) TOPO, tzn. povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců, nebo zavedení opatření na zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. Právnická osoba, resp. její statutární orgán, měla zabezpečit přepravu odpadu tak, aby třetí osoby nemohly mimo pracovní dobu bez povolení či vědomí pověřených osob předmětné vozidlo neoprávněně používat a stejně tak byla právnická osoba povinna vést řádně knihu jízd, aby byl veden přehledný záznam o používání vozidel určených na přepravu odpadu. Ačkoliv se tedy v důsledku chaotického vedení společnosti nepodařilo určit konkrétní fyzickou osobu jako pachatele, bylo prokázáno, že šlo o některého ze zaměstnanců obžalované právnické osoby, který měl umožněn vstup do objektu a přístup ke klíčům od vozidla. Právě z tohoto důvodu bylo možné vyvodit trestní odpovědnost právnické osoby i bez zjištění konkrétní fyzické osoby, jejíž spáchání trestného činu se právnické osobě přičítalo.

Vztah trestní odpovědnosti právnické osoby a trestní odpovědnosti fyzické osoby lze dále označit jako paralelní a nezávislý. Zaměříme-li se na specifika trestní odpovědnosti právnických osob a trestní odpovědnosti fyzických osob, lze sledovat jednu zásadní odlišnost, kterou je samotná existence fyzické a právnické osoby a na ní navazující možnost vyvození

⁷¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2019, sp. zn. 3 Tdo 319/2019-1339.

trestní odpovědnosti. Pro fyzickou osobu platí, že jednou z podmínek trestní odpovědnosti je dovršení 15. roku věku (§ 25 tr. zák.). Dále platí, že i když je splněna uvedená podmínka a další podmínky trestní odpovědnosti pachatele – fyzické osoby, smrtí fyzické osoby dochází k nepřístupnosti trestního stíhání a tím pádem i k nemožnosti vyvození trestní odpovědnosti. Uvedené podmínky však při vyvozování trestní odpovědnosti právnických osob neplatí. Právnická osoba neprochází žádným podobným vývojem biologického, psychického a sociálního dospívání jako fyzická osoba a ani zánik právnické osoby není srovnatelný se smrtí fyzické osoby, proto jde, dle mého názoru, o opodstatněné zákonné rozšíření trestní odpovědnosti právnických osob, které by v případě fyzických osob bylo neakceptovatelné. Zákonodárce reflektuje tyto skutečnosti v rámci ustanovení TOPO, a to konkrétně v:

- a) § 8 odst. 4. písm. a) TOPO, kdy dané ustanovení rozšiřuje trestní odpovědnost právnické osoby i na období před jejím vznikem,
- b) § 8 odst. 4. písm. b) TOPO, které upravuje situaci, kdy právnická osoba nejprve vznikla, ale následně soud rozhodl o její neplatnosti (trestní odpovědnost se rozšiřuje až do pravomocného rozhodnutí o neplatnosti právnické osoby),
- c) § 8 odst. 4. písm. c) TOPO, které rozšiřuje trestní odpovědnost právnických osob i na případy neplatnosti nebo neúčinnosti úkonu, který zakládal oprávnění jednat za právnickou osobu (půjde např. o zaměstnance, který vykonává činnost nad rozsah daného pověření),
- d) § 10 TOPO, který rozšiřuje trestní odpovědnost právnických osob i na případy, kdy dojde ke zrušení nebo ke změně právnické osoby, přičemž trestní odpovědnost přechází na právního nástupce.

Obecně tak lze vztah trestní odpovědnosti právnické osoby k trestní odpovědnosti osoby fyzické charakterizovat jako „subsidiární, speciální, případně souběžný (paralelní).“⁷² Subsidiární trestní odpovědností se rozumí pojetí trestní odpovědnosti, ve kterém je podmíněna trestní odpovědnost právnických osob nemožností vyvodit individuální trestní odpovědnost, tj. identifikovat konkrétního pachatele trestného činu. Tento model je uplatňován částečně např. ve Švýcarsku, kde je podmíněno uplatnění trestní odpovědnosti právnické osoby nemožností identifikovat pachatele trestného činu – fyzickou osobu, zapříčiněnou vadnou organizací právnické osoby.⁷³ Oproti tomu, např. v dánské právní úpravě, je odpovědnost právnických

⁷² JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Leges: Praha, 2019, s. 194.

⁷³ POŠÍKOVÁ, Lenka. Trestní odpovědnost právnických osob ve švýcarské právní úpravě. In JELÍNEK, Jiří. (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2013, s. 347-361.

osob koncipována jako speciální vůči odpovědnosti fyzických osob, kdy za trestný čin odpovídá primárně právnická osoba, a souběžná odpovědnost právnické a fyzické osoby přichází v úvahu pouze v případech, kdy se fyzická osoba dopustila trestného činu z hrubé nedbalosti nebo ve formě úmyslu.⁷⁴ Odlišný přístup aplikuje maďarská právní úprava, kdy trestní řízení proti právnické osobě má tzv. akcesorickou povahu a může být zahájeno pouze v případě řízení proti fyzické osobě. Tedy v tomto případě je vyloučen samostatný průběh řízení pouze proti právnické osobě.⁷⁵

Jak jsem uvedl výše, TOPO konstruuje trestní odpovědnost právnických osob jako odpovědnost souběžnou, kdy možnost souběžného uplatnění trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby je dovozována z ustanovení § 8 odst. 3 a § 9 odst. 3 TOPO. Zvolené řešení považuji za zcela správné, protože není důvod pro to, aby nemohla být zavedena souběžná trestní odpovědnost právnické osoby a fyzické osoby za tentýž skutek. Řešení zvolené v TOPO samozřejmě nevylučuje samostatnou trestní odpovědnost právnické osoby v případě, že se nepodaří prokázat individuální trestní odpovědnost fyzické osoby, což bude v případě poskytovatelů zdravotních služeb případem spíše výjimečným. Problematikou trestní odpovědnosti právnické osoby v případě, kdy se nepodaří zjistit konkrétní fyzická osoba, která trestný čin spáchala, se zabýval Nejvyšší soud⁷⁶, když dovodil, že „Ustanovení § 8 odst. 3 t. o. p. o. připouští vyvodit trestní odpovědnost právnické osoby i tehdy, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v § 8 odst. 1 a 2 t.o.p.o.“ Rozhodná skutková zjištění ovšem musí i v tomto případě poskytovat dostatečný podklad ke spolehlivému závěru, že určitá fyzická osoba - byť neznámá či neztotožněná - spáchala protiprávní čin jménem⁷⁷ trestně odpovědné právnické osoby, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti (např. že v rozporu se svými povinnostmi úmyslně zatajila účetnictví společnosti s ručením omezeným s dalšími důsledky uvedenými v § 254 odst. 1 tr. zák.), že si tak počínala v postavení vyžadovaném podle § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO (např. jako jednatel společnosti s ručením omezeným) a že vzhledem k tomu lze přičítat spáchání trestného činu právnické osobě ve smyslu § 8 odst. TOPO (např. v důsledku spáchání činu statutárním orgánem právnické osoby či jeho členem). Tyto podmínky však nebudou splněny, pokud soudy nižších stupňů učinily skutkový závěr, podle něhož nebylo prokázáno, že se stal skutek, kterým měla určitá

⁷⁴JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 195.

⁷⁵KOHALMI, László. The Punishability of Legal Person in Hungarian Criminal Law. In TOMÁŠEK, Michal (ed.) *European Law and National Criminal Legislation*. Prague: Faculty of Law Edition Centre, 2007, s. 253.

⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2016, sp. zn. 5 Tdo 784/2016.

⁷⁷ S účinností od 1. 12. 2016 v TOPO ve znění zákona č. 183/2016 Sb., vypuštěn znak: „jejím jménem“ (tj. jménem právnické osoby).

fyzická osoba založit trestní odpovědnost právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 a 2 TOPO, resp. jestliže ve vztahu k takové fyzické osobě se soudům nepodařilo vůbec zjistit, zda a jakým způsobem jednala.

Trestní odpovědnost právnických osob není objektivní odpovědností, na rozdíl od správněprávní odpovědnosti, která objektivní je. Objektivní odpovědnost je odpovědnost za následek, tj. bez ohledu na zavinění. Správněprávní odpovědnost právnické osoby ale není absolutní, neboť podle § 21 odst. 1 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů, právnická osoba za přestupek neodpovídá, jestliže prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které bylo možno požadovat, aby přestupku zabránila. Trestní odpovědnost právnické osoby je nutno považovat za zvláštní odpovědnost za zavinění právnické osoby, která je však odlišná od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby. „Jedná se tak o zvláštní typ odpovědnosti, který má určitě blíže k zavinění (u fyzické osoby) než k objektivní odpovědnosti.“⁷⁸ Odborná literatura uvádí, s odkazem na důvodovou zprávu k TOPO, že jde v podstatě o obdobnou odpovědnost jako při odpovědnosti za kvazidelikt, která je konstruována v § 360 odst. 1 tr. zák., tj. trestného činu opilství.⁷⁹

⁷⁸ MALÝ, Jan. Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 28, č. 10, s. 370.

⁷⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 9, s. 249-253.

3. Právnícké osoby

Pojem právnícké osoby je pro tuto práci a pro trestní odpovědnost právníckých osob zásadní, a to z důvodu, že vymezuje subjekt trestného činu právnícké osoby.⁸⁰ Tr. zák. ani TOPO však tento pojem nedefinují. Proto je nutno vyjít z definičních znaků soukromého práva, které jsou obsaženy zejména v § 20 odst. 1 ObčZ. Podle tohoto ustanovení právnícká osoba představuje organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Pojmový znak právnícké osoby je dále uveden v § 123 ObčZ tak, že tímto pojmovým znakem je i název, sídlo, předmět činnosti a statutární orgán právnícké osoby. Z výše uvedeného lze tedy k vymezení právnícké osoby využít základních znaků právnícké osoby, mezi které patří, podle ObčZ a podle převažujících názorů teorie práva,⁸¹ zejména tyto znaky:

- a) právnícká osoba je organizovaný útvar s relativně stabilizovanou vnitřní strukturou,
- b) tento útvar je identifikován názvem a sídlem (případně dalším údajem jako IČO),⁸²
- c) právnícká osoba má vymezen předmět činnosti, který charakterizuje její účel,
- d) právnícká osoba má majetkovou samostatnost (má majetek, resp. jej může vlastnit) a samostatnou majetkovou odpovědnost (nese právní následky protiprávních jednání, která se právnícké osobě přičítají),
- e) právní osobnost právnícké osoby je uznána zákonem.

V českém právním řádu je právnícká osoba fikcí, umělou konstrukcí, odlišnou od fyzické osoby (§ 23 ObčZ). Právnícké osoby samy nevyjadřují svou vůli, proto musel zákonodárce překlenout problém neexistující vůle právnícké osoby a vytvořil zvláštní právní koncepci, podle které jsou vybrané osoby oprávněny za právníckou osobu rozhodovat a nahrazovat tak její vůli.⁸³ Neexistence vůle právnícké osoby je řešena za pomoci § 151 odst. 1 ObčZ prostřednictvím fikce, kdy vůle člena orgánu právnícké osoby je právnícké osobě tzv. přičítána.

⁸⁰ O subjektech trestného činu blíže viz např. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 196 a násl.

⁸¹ ŠÁMAL, Pavel in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 32. (§ 1)

⁸² Přičemž v případě poskytovatelů zdravotních služeb je podstatné i tzv. IČZ, kterým je identifikační číslo poskytovatele, IČP je identifikační číslo pracoviště nebo lékaře v rámci jednoho IČZ. V rámci jednoho IČZ tak může existovat více různých IČP.

⁸³ § 151 odst. 1 ObčZ: Zákon stanoví, popřípadě zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnícké osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli.

Právnícké osoby však nejsou jen nějaké iluzorní subjekty, které by neměly význam pro určité právní odvětví. I když jsou právnícké osoby právní fikce, jsou způsobilé k právnímu i protiprávnímu jednání. Když odhlédneme od toho, že právnícké osoby provázejí *de facto* život fyzických osob od narození až do smrti, jsou také velice vhodným prostředkem a nástrojem k nabývání a zbavování se majetku, legalizace příjmů z trestné činnosti, zakrývání skutečných majitelů a v neposlední řadě mohou být vhodným nástrojem ke zbavení se nebo vyhnutí se odpovědnosti.

Spolu s vymezením vůle právnícké osoby byl zakotven i způsob, kterým právnícká osoba bude projevovat svou vůli navenek. „Jednání právnícké osoby“ je upraveno v § 161 až 167 ObčZ. Pro účely této práce je patrně nejvýznamnější ustanovení § 164 odst. 1 ObčZ, podle kterého „člen statutárního orgánu může zastupovat právníckou osobu ve všech záležitostech.“

Prvním jednáním vedoucím k existenci právnícké osoby je její založení. Založení⁸⁴ právnícké osoby je možné rozdělit na dvě základní fáze. Podle § 122 odst. 1 ObčZ lze právníckou osobu ustavit zakladatelským jednáním, zákonem, rozhodnutím orgánu veřejné moci, popřípadě jiným způsobem, který stanoví právní předpis. Právnícké osoby soukromého práva (a kapitálové společnosti zejména), kterými se v této práci zabývám, se dle § 123 a § 125 ObčZ zakládají zakladatelským právním jednáním.

Pokud byla právnícká osoba založena právě zakladatelským jednáním, vzniká dnem jejího zápisu do veřejného rejstříku. Ke dni zápisu do veřejného rejstříku získává právnícká osoba právní osobnost (§ 118 ObčZ). Právní osobnost získává právnícká osoba tedy až vznikem.

Právní osobnost právnícké osoby trvá až do jejího zániku, který u právníckých osob zapsaných do veřejného rejstříku nastává dnem jejich výmazu z tohoto rejstříku. Důvody, pro které může dojít ke zrušení právnícké osoby jsou uvedeny v § 168 ObčZ.⁸⁵ Tyto důvody jsou pro právnícké osoby – obchodní korporace – rozšířeny § 93 ZOK.⁸⁶ „Zrušení právnícké

⁸⁴ ObčZ pracuje s termínem *ustavení*: § 122 a násl. ObčZ.

⁸⁵ Těmito důvody jsou uplynutí doby, na kterou byla právnícká osoba zřízena, rozhodnutí orgánu veřejné moci (zpravidla soudu) nebo dosažení účelu, pro který byla právnícká osoba ustavena, jakož i z dalších důvodů stanovených zákonem.

⁸⁶ Soud na návrh toho, kdo na tom má právní zájem, nebo na návrh státního zastupitelství, pokud na tom shledá závažný veřejný zájem, zruší obchodní korporaci a nařídí její likvidaci také, jestliže

a) pozbyla všechna podnikatelská oprávnění; to neplatí, byla-li založena i za účelem správy vlastního majetku nebo za jiným účelem než podnikání,

b) není schopna po dobu delší než 1 rok vykonávat svou činnost a plnit tak svůj účel,

c) nemůže vykonávat svou činnost pro nepřekonatelné rozpory mezi společníky, nebo

d) provozuje činnost, kterou podle jiného právního předpisu mohou vykonávat jen fyzické osoby, bez pomoci těchto osob.

osoby se rozlišuje na dobrovolné a nedobrovolné (nucené). O nedobrovolném zrušení vždy rozhoduje příslušný orgán veřejné moci. Dobrovolné zrušení je plně v rukou členů korporace nebo jiných osob (u fundací), z jejichž vůle právnická osoba vznikla; změní-li se vůle oprávněných osob, nic nebrání tomu, aby bylo rozhodnuto o dobrovolném zrušení právnické osoby.⁸⁷

Zrušení a zánik právnické osoby může být významným prvkem také pro trestní právo. § 32 TOPO obsahuje ustanovení, které má zejména zabránit tomu, aby se právnická osoba vyhnula trestnímu stíhání svým zrušením,⁸⁸ případně přeměnou nebo se zbavila své trestní odpovědnosti, případně ztížila výkon trestu. Důvodová zpráva k TOPO k citovanému ustanovení uvádí, že „...je nezbytné, aby změny či zánik právnické osoby byly podrobeny přísnému evidenčnímu a rozhodovacímu režimu, který by znemožnil, aby právnická osoba jen proto, že zanikne nebo dojde k její změně, unikla trestní odpovědnosti, resp. který by umožnil, aby takovéto změny byly předvídané, eventuálně učiněny po příslušném souhlasu.“⁸⁹ Důvodová zpráva k TOPO také uvádí, že § 32 TOPO je procesním protipólem hmotně právního ustanovení § 10 TOPO o přechodu trestní odpovědnosti. Obě ustanovení totiž dopadají na případy změn právnických osob, u kterých dochází k přechodu trestní odpovědnosti v rámci právního nástupnictví.⁹⁰

3.1 Poskytovatelé zdravotních služeb jako subjekty trestní odpovědnosti právnických osob

Ve zdravotnictví a příbuzných oborech, tj. ve službách specifického typu poskytování zdravotní péče platí, že jak fyzické, tak právnické osoby se řídí danými pravidly dobrovolně a chtěně a toto chování jistě nemá primární původ v obavě z trestu. To lze demonstrovat také na tom, že trestné činy, kterých se dopouští poskytovatelé zdravotních služeb fyzické osoby

⁸⁷ DVOŘÁK, Tomáš in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1 – 654)*. In: ASPI verze 2021 [právní informační systém]. (c) 2021 Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 6. února 2020]. (§ 168).

⁸⁸ § 32 odst. 2 TOPO konkrétně uvádí, že „Právnická osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání, nemůže být do doby jeho pravomocného skončení zrušena a nemůže dojít k její přeměně, ani k jejímu zániku, s výjimkou případu, kdy by důsledky byly nepřiměřené povaze spáchaného trestného činu; v takovém případě trestní odpovědnost právnické osoby, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání, přechází na právního nástupce této osoby. Byla-li právnická osoba založena na dobu určitou nebo k dosažení určitého účelu, a v době od zahájení jejího trestního stíhání uplynula doba, na niž byla založena, nebo se naplnil účel, pro který byla založena, hledí se na ni od tohoto okamžiku, jako by byla založena na dobu neurčitou.“

⁸⁹ Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob. Dostupné online <https://www.noveaspi.cz/products/lawText/7/39404/1/2#pa_1>. (citováno 6. února 2021). Komentář k § 32.

⁹⁰ K tomu blíže FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 166 (§ 32).

nebo zaměstnanci poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob, jsou zpravidla nedbalostní. V případech trestných činů např. úmyslného poškození zdraví, se bude jednat spíše o excesivní jednání jednotlivce.⁹¹

Trestné činy poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob nemusí být úmyslné trestné činy excesivní. V praxi se lze setkat s případy, ve kterých poskytovatelé zdravotních služeb neoprávněně vykazují péči zdravotní pojišťovně na její pojištění za účelem navýšení úhrady od zdravotní pojišťovny, kdy se jedná o trestný čin podvodu.⁹² V dřívější judikatuře soud dovedl úmyslné zavinění v případě lékaře nemocnice, jehož náplní práce byl také styk se zdravotními pojišťovnami. Tento lékař zpracovával a vystavoval průvodní listy disket dávek, které byly podkladem pro vystavení faktur za lékařskou péči po dobu hospitalizace v nemocnici, tyto uplatňoval u zdravotních pojišťoven ač věděl, že hospitalizační účty uvedených pacientů s datem a ukončením hospitalizační péče jsou nepravdivé, protože hospitalizace nebyla provedena a všechny zákroky byly provedeny ambulantně a po provedení zákroku byli pacienti ihned propuštěni do domácího ošetřování.⁹³

Jak tedy bývá označováno v nauce či literatuře, působí trestní odpovědnost v oblasti poskytování zdravotní péče jako poslední prostředek, jako *ultima ratio* a má své uplatnění pro ochranu základních statků (objektů trestného činu) jako je život a zdraví, soukromí a důstojnost člověka a v neposlední řadě veřejný zájem na potlačování některých společensky nežádoucích jevů.

Oblast poskytování zdravotní péče je velice specifickým oborem a byla a vždy bude objektem zájmu médií i veřejnosti. Zároveň se jedná o významně regulovaná povolání s typickým prvkem profesní činnosti s její právní úpravou. Nezbytnou podmínkou výkonu

⁹¹ Jako příklad lze uvést případ zdravotnického pracovníka oddělení ARO havlíčkobrodské nemocnice, který přivodil smrt sedmi pacientům podáním heparinu a dalších deset pacientů se zavraždit pokusil. Policie po odsouzení pachatele dospěla k závěru, že se pachatel dopustil minimálně dalších tří vražd a jednoho pokusu o ni, věc však odložila mimo jiné z důvodu, že vyšší trest už na doživotí odsouzený pachatel dostat nemohl. Viz NAHODIL, Tomáš. *Ústavní soud odmítl stížnost pozůstalých po oběti heparinového vraha Pera Zelenky* [online]. lidovky. cz, 17. května 2020 [cit. 1. března 2021]. Dostupné na:

<https://www.lidovky.cz/byznys/pravo-a-justice/ustavni-soud-odmitl-stiznost-pozustalych-po-obeti-heparinoveho-vraha-petra-zelenky.A200517_132313_in_byznys_pravo_sei>. Dalším příkladem je přijetí peněz od pacienta za podání léčivého přípravku, který má být silně účinným lékem, avšak ve skutečnosti nepůsobí vůbec nijak.

⁹² Z nedávné doby lze zmínit medializovaný případ Nemocnice na Pleši, viz ČTK. *Nemocnice podváděla s fiktivními zákroky* [online]. echo24.cz, 1. července 2020 [cit. 6. února 2021]. Dostupné na <<https://echo24.cz/a/SrQ6S/nemocnice-podvadela-s-fiktivnimi-zakroky-smucler-z-pozice-jednatele-vinu-odmita>>. Za svého zaměstnavatele jsem naposledy v roce 2020 podával trestní oznámení na poskytovatele zdravotních služeb, který vykazoval zdravotní výkony v rozporu s § 18 odst. 1 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů, tzn., že vykazoval k úhradě zdravotní výkony bez předchozí indikace. Pojišťovně byla tímto postupem způsobena škoda převyšující 700 000 Kč. V současnosti je řešeno Policií ČR, územním odborem Frýdek – Místek pod č.j. KRPT-151729-2/ČJ2020-070081.

⁹³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. prosince 2008, sp. zn. 7 Tdo 1373/2008.

medicínské profese je členství v komoře, veřejnoprávní korporaci, která nejenže určuje podmínky přístupu k vlastní profesi, ale také vykonává dohled nad odborností. Oblast poskytování zdravotních služeb je zároveň také ovlivněna složitou vnitřní hierarchií a zvyky, které jsou ne vždy písemně zachyceny. Zjišťování, resp. dokazování pochybení, pak může být při vyšetřování trestné činnosti ztíženo nejen odbornou stránkou, ale právě zmíněnými stavovskými vazbami.

V oblasti poskytování zdravotní péče dochází k posunu vztahu poskytovatel – příjemce služby. Zdravotní péče je v dnešní době poskytována jako celková široká péče o pacienta, který je již spíše klientem. Také dochází k posunu základního úkolu medicíny, a sice poskytnutí akutní pomoci a její nahrazení komplexní, a co do finančního efektu pro poskytovatele zdravotních služeb ideálně dlouhodobou, léčbou. Toto vše s sebou logicky přináší i změny ve výkonu lékařského povolání.

S ohledem na tento stav, kdy poskytování zdravotních služeb je komplexním procesem, do kterého nejsou zapojeni jen zdravotničtí pracovníci, ale také management jednotlivých poskytovatelů zdravotních služeb, který má *de facto* zásadní vliv na chod systému a činnost všech pracovníků ve zdravotnictví, se tak do popředí stále více dostává problematika manažerského vedení, obchodního vedení společnosti, činnost statutárních orgánů a jejich odpovědnost za chod poskytovatele zdravotních služeb, a tím pádem za poskytovanou zdravotní péči. Do popředí tak vystupuje vztah zdravotnického pracovníka a poskytovatele zdravotních služeb, pokud je tento právnickou osobou a zdravotnický pracovník jeho zaměstnavatelem.

3.2 Právní povaha právnických osob poskytovatelů zdravotních služeb a základní pojmy

Zákon č. 372/2011 Sb., zákon o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jako „ZdravSl“) používá základní pojmy a instituty, které je pro účely této práce rovněž vhodné definovat. Předně je to klíčový pojem zdravotní služby.⁹⁴ Těmi ZdravSl v § 2 rozumí samotné poskytování zdravotní péče, konzultační služby, nakládání s tělem zemřelého, zdravotnickou záchrannou službu, zdravotnickou dopravní službu, přepravu pacientů neodkladné péče, zdravotní služby v rozsahu činnosti zařízení transfuzní služby nebo krevní banky, ale také specifické zdravotní služby podle zákona o specifických zdravotních službách

⁹⁴ S přijetím ZdravSl byl rovněž nahrazen pojem péče o zdraví užívaný do té doby právě sběrným pojmem zdravotní služby.

(zákon č. 373/2011 Sb., zákon o specifických zdravotních službách) a zdravotní služby podle zákona upravujícího transplantace (zákon č. 285/2002 transplantační zákon) nebo zákona upravujícího umělé přerušování těhotenství (zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušování těhotenství).

Zdravotní péči ZdravSl rozumí soubor činností a opatření prováděných u fyzických osob za účelem uvedeným v bodě 1.- 5. § 2 odst. 4 písm. a), dále preventivní, diagnostické, léčebné, rehabilitační, ošetrovatelské nebo jiné zdravotní výkony prováděné zdravotnickými pracovníky za účelem uvedeným v písm. a) § 2 odst. 4 ZdravSl a konečně odborné lékařské vyšetření podle zvláštního zákona.⁹⁵ Zdravotní péče je tedy podmnožinou zdravotních služeb.

Zdravotnické zařízení je definováno § 4 odst. 1 ZdravSl jako prostory určené pro poskytování zdravotních služeb. Zdravotnické zařízení musí splňovat požadavky na technické a věcné vybavení. Technické a věcné vybavení totiž musí odpovídat oborům, druhu a formě poskytované zdravotní péče a zdravotním službám. Požadavky na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení jsou stanoveny prováděcím právním předpisem.⁹⁶ V praxi se běžně stává, že žadatel o oprávnění k poskytování zdravotních služeb dokládá věcné a technické podmínky prostřednictvím zdravotnického zařízení jiného poskytovatele. Tato situace je právem presumovaná, neboť se jedná o případy upravené § 16 odst. 2 ZdravSl, tj. specifické způsoby poskytování zdravotních služeb fyzickými osobami, které nemají vlastní zdravotnické zařízení a své služby poskytují v zařízeních jiných poskytovatelů, která splňují předmětné požadavky. Avšak pokud by měla právnická osoba poskytovat zdravotní služby v zařízení jiného poskytovatele, pak musí mít oprávnění k poskytování zdravotních služeb vydané dle podmínek pro právnické osoby.⁹⁷

Zdravotní služby mohou být poskytovány pouze ve zdravotnických zařízeních v místech uvedených v oprávnění a žadatel musí doložit doklad, z něhož vyplývá jeho oprávnění užívat prostory k poskytování zdravotních služeb. Zákonem však není výslovně stanovena povinnost žadatelů poskytovat služby pouze vlastním technickým a věcným vybavením a právnická osoba si může k poskytování zdravotních služeb vybavené prostory jiného poskytovatele pronajmout. Zde je však třeba upozornit na úpravu § 2646 ObčZ, kdy ošetřovanému musí být včas sděleno, kdo je poskytovatelem v případech, ve kterých se

⁹⁵ Tím je zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁶ Vyhláška č. 92/2012 Sb., o požadavcích na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁷ Vyhláška č. 92/2012 Sb., o požadavcích na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení, ve znění pozdějších předpisů. Vyhláška č. 99/2012 Sb., o požadavcích na minimální personální zabezpečení zdravotních služeb, ve znění pozdějších předpisů.

poskytuje péče o zdraví ve zdravotnickém zařízení, které smluvní strana neprovozuje. Protože pokud provozovatel zařízení není smluvní stranou a nelze-li poskytovatele určit, považuje se za něho i provozovatel zařízení, kde byla péče o zdraví poskytnuta. V praxi se může jednat právě o výše uvedené případy, kdy lékař bude mít pronajatý operační sál, nástroj nebo přístroj a zdravotní služba proběhne v zařízení lůžkové péče, ale poskytovatelem zdravotních služeb nebude zařízení lůžkové péče, ale právě ten konkrétní lékař, který si přístroj pronajal. V těchto případech bývá doporučováno⁹⁸ ve smlouvě mezi fyzickou osobou (lékařem) a jiným poskytovatelem (nemocnicí) o užívání prostor k poskytování zdravotních služeb zakotvit povinnost lékaře písemně informovat pacienta, že poskytovatelem je někdo jiný než vlastník zdravotnického zařízení, a to ihned po přijetí do zdravotnického zařízení. Rovněž lze doporučit, aby pacient své srozumění s touto informací písemně potvrdil.

Co se týče zdravotnických pracovníků fyzických osob, je jejich právní postavení vymezeno zejména dvěma zákony, a sice zákonem č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta (zákon o lékařských povoláních), ve znění pozdějších předpisů a zákonem č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních), ve znění pozdějších předpisů. Zdravotnickým pracovníkem je fyzická osoba, která vykonává zdravotnické povolání podle jednoho z uvedených zákonů. Jedním z aspektů formálního rozdělení zdravotnických povolání na lékařská a nelékařská je existence samosprávné (komorové) regulace lékařských povolání.⁹⁹

Nezbytnou podmínkou k poskytování zdravotních služeb je oprávnění k poskytování zdravotních služeb, jehož držitelem musí být každý poskytovatel zdravotních služeb (§ 15 a násl. ZdravSl). Oprávnění poskytovat zdravotní služby vzniká rozhodnutím příslušného správního orgánu (místně příslušného krajského úřadu), které je vydáváno na základě dokladů o splnění podmínek stanovených ve ZdravSl. Žadatel o takové oprávnění musí mít zejména zdravotnické zařízení, tj. vhodné a odpovídající prostory pro poskytování zdravotních služeb, a prokázat personální zajištění zdravotních služeb v rozsahu požadovaného oprávnění vlastními zaměstnanci (§ 15 a násl. ZdravSl). Poskytovatelem zdravotních služeb může být jak fyzická, tak právnická osoba. Fyzická osoba musí být starší 18 let, musí být svéprávná a bezúhonná.

⁹⁸ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Zdravotnictví a právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 84.

⁹⁹ BRŮHA, Dominik, PROŠKOVÁ, Eva. *Zdravotnická povolání*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 33.

V případě právnické osoby se může jednat o právní formu veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti, společnosti s ručením omezeným, akciové společnosti, ústavu nebo příspěvkovou organizaci, resp. příspěvkovou organizaci územně samosprávného celku nebo státu v případě fakultních nemocnic, jejichž zřizovatelem je Ministerstvo zdravotnictví ČR.

Zdravotnické zařízení je tedy prostor určený pro poskytování zdravotních služeb (§ 4 ZdravSl). Zdravotnické zařízení není osobou s právní subjektivitou, resp. terminologií ObčZ právní osobností. Nositelem právní osobnosti je poskytovatel zdravotních služeb jako základní legislativní pojem. Podle § 2 odst. 1 ZdravSl se poskytovatelem zdravotních služeb rozumí „fyzická nebo právnická osoba, která má oprávnění k poskytování zdravotních služeb podle tohoto zákona.“ Trestní odpovědnost v oblasti zdravotnictví a její uplatňování však bude v praxi širší, protože je možné ji vyvozovat jednak vůči poskytovatelům zdravotních služeb či fyzickým osobám organizačně zařazeným v jejich struktuře a dále vůči osobám, které sice zdravotní služby neposkytují, ale jejich činnost souvisí s oblastí zdravotnictví (např. statutární orgán poskytovatelů zdravotních služeb). Z tohoto důvodu tak trestní odpovědnost v oblasti zdravotnictví nemusí být nutně spjata jen s trestnými činy spáchanými při poskytování zdravotních služeb, ale týká se také činností spáchaných mimo výkon této činnosti (např. majetkové trestné činy).

Poskytovatelé zdravotních služeb jsou tedy všechny subjekty, které vlastním jménem poskytují zdravotní služby. Z povahy věci nejsou poskytovateli zdravotních služeb osoby, které jsou v zaměstnaneckém nebo služebním poměru k poskytovatelům zdravotních služeb. V praxi nejsou výjimkou případy, kdy fyzická osoba, která má oprávnění k poskytování zdravotních služeb, zajišťuje tyto služby v zařízení jiného poskytovatele zdravotních služeb. Případná trestní odpovědnost za některý z trestných činů, které přicházejí v úvahu v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb, by v tomto případě postihla toho, kdo předmětnou zdravotní službu poskytl, neboť osoba, která na základě např. nájemní smlouvy umožnila provádění úkonů zdravotní péče ve svém zařízení, není poskytovatelem zdravotních služeb a nemůže tak být trestně odpovědná. Také proto je nutno důsledně odlišovat poskytovatele zdravotních služeb a zdravotnické zařízení, kterým se rozumí prostor určený pro poskytování zdravotních služeb. V této souvislosti je však zajímavá a praktická otázka posouzení právní odpovědnosti za funkčnost přístrojů a vybavení, které jsou ve vlastnictví osoby zajišťující zdravotnické zařízení, jestliže příslušný poskytovatel zdravotních služeb používá toto vybavení k provádění zdravotní péče. Zanedbání náležité kontroly tohoto vybavení ze strany jeho vlastníka by mohlo, za určitých okolností, zakládat jeho trestní odpovědnost (např. nezajištění

opravy přístroje, který před provedeným zákrokem nevykazoval správnou funkčnost a toto jednání bylo v příčinné souvislosti s poškozením zdraví nebo vznikem jiné újmy).

Co se týče poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob, v souladu s § 6 TOPO, nejsou z působnosti TOPO vyloučeny. Z osobní působnosti TOPO a dalších trestněprávních předpisů, zejména tr. zák., jsou vyloučeny:

- a) Česká republika
- b) územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci.

Poskytovatel zdravotních služeb právnická osoba, může být stát, kraj, obec, církev a právnické osoby soukromého práva. Pokud jde o právní formu právnické osoby oprávněné poskytovat zdravotní služby, přicházejí v úvahu všechny typy obchodních korporací. Zdravotnické zařízení, resp. poskytovatelé zdravotních služeb právnické osoby, do uvedeného výčtu nespádají a jsou tak subjektem podřízeným TOPO, neboť ani stát, ani územně samosprávné celky při poskytování zdravotních služeb nevykonávají veřejnou moc. Zásadně tak platí, že (s výjimkou § 6 TOPO) všechny ostatní právnické osoby mohou odpovídat za trestné činy uvedené v tr. zák. s výjimkami obsaženými v § 7 TOPO. K argumentaci tohoto závěru lze využít rovněž odborné literatury,¹⁰⁰ podle které vyloučení právnických osob v § 6 TOPO vychází z definice trestně odpovědné právnické osoby obsažené v mezinárodních dokumentech, které právnickou osobu shodně definují jako „jakýkoliv subjekt, který je právnickou osobou podle příslušného vnitrostátního práva s výjimkou států nebo jiných veřejnoprávních subjektů při výkonu veřejné moci a veřejných mezinárodních organizací.“ Jak jsem uvedl výše, i příspěvková organizace územně samosprávného celku může podléhat trestní odpovědnosti, majetková účast právnických osob uvedených v § 6 odst. 1 TOPO (Česká republika, územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci) na právnické osobě nevyklučuje trestní odpovědnost takové právnické osoby podle TOPO. Skutečnost, že taková právnická osoba poskytuje zdravotní služby, může mít jen vliv na otázku uložení sankcí, nikoli na otázku viny.¹⁰¹

¹⁰⁰ ŠÁMAL, Pavel in ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 118 (§ 6).

¹⁰¹ § 14 odst. 1 TOPO uvádí, že při stanovení druhu trestu a jeho výměry přihlédne soud k povaze a závažnosti trestného činu, k poměrům právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti a jejích majetkových poměrů; přitom přihlédne též k tomu, zda právnická osoba vykonává činnost ve veřejném zájmu, která má strategický nebo obtížně nahraditelný význam pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Zákon však již neříká, jakým způsobem má soud uvedené skutečnosti zhodnotit.

Lze tedy shrnout, že poskytovatelem zdravotních služeb může být jak fyzická, tak právnická osoba. Fyzická osoba musí být starší 18 let, musí být svéprávná (§ 15 odst. 2 ObčZ) a bezúhonná.¹⁰² Fyzická osoba má být dále držitelem povolení k pobytu na území ČR, pokud má povinnost takové povolení mít. Další podmínkou je způsobilost k samostatnému výkonu zdravotnického povolání v oboru zdravotní péče, kterou bude poskytovat jako zdravotní službu a členství v komoře, pokud je takové členství podmínkou pro výkon tohoto povolání, nebo byl ustanoven odborný zástupce. Další podmínky jsou stanoveny v § 16 odst. 1, písm. f) – k) ZdravSl.

Podmínky pro to, aby bylo právnické osobě uděleno oprávnění k poskytování zdravotních služeb jsou stanoveny § 16 odst. 3 ZdravSl.¹⁰³ V případě právnické osoby se může jednat o právní formu veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti, společnosti s ručením omezeným, akciové společnosti, ústavu nebo příspěvkové organizace, resp. příspěvkové organizace územně samosprávného celku. Právě příspěvkové organizace představují jednu z forem veřejného ústavu,¹⁰⁴ jsou právnickými osobami veřejného práva zřízenými k plnění úkolů ve veřejném zájmu.¹⁰⁵ Mezi příspěvkové organizace řadíme také fakultní nemocnice. Ministerstvo zdravotnictví vůči fakultním nemocnicím vykonává zřizovatelskou funkci (§ 111 ZdravSl). S ohledem na skutečnost, že poskytovateli zdravotních služeb mohou být i příspěvkové organizace, upozorňuji na ustanovení § 6 odst. 2 TOPO, podle kterého majetková účast České republiky a územně samosprávných celků na právnické osobě nevylučuje trestní odpovědnost takové právnické osoby dle TOPO.

Kompletní přehled o všech poskytovatelích zdravotních služeb lze nalézt v Národním registru poskytovatelů zdravotních služeb, který je zřízen podle § 74 a 75 ZdravSl. Národní registr poskytovatelů zdravotních služeb obsahuje informace o poskytovatelích zdravotních služeb, poskytovatelích sociálních služeb, kteří poskytují zdravotní služby, poskytování zdravotních služeb osobami usazenými nebo se sídlem v jiném členském státě Evropské unie, Evropského hospodářského prostoru nebo ve Švýcarské konfederaci podle § 20 ZdravSl.

¹⁰²Za bezúhonného se dle § 13 ZdravSl považuje ten, kdo nebyl pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání alespoň jednoho roku nebo za trestný čin spáchaný při poskytování zdravotních služeb anebo se na něho hledí, jako by nebyl odsouzen.

¹⁰³ Pro účely tohoto druhu registru se však za poskytovatele považují rovněž poskytovatelé sociálních služeb, kteří poskytují zdravotní služby v zákonem stanoveném rozsahu a hostující osoba dle § 20 ZdravSl.

¹⁰⁴ § 402 ObčZ definuje ústav jako právnickou osobu ustavenou za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky. Ústav provozuje činnost, jejíž výsledky jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených.

¹⁰⁵ § 23 odst. 1 písm. b) zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů a § 53 a násl. zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, ve znění pozdějších předpisů.

Národní registr poskytovatelů zdravotních služeb je dostupný elektronicky,¹⁰⁶ pro laickou veřejnost obsahuje omezené údaje.

3.3 Zdravotnická záchranná služba jako poskytovatel zdravotních služeb

V kapitole 3.1 a 3.2 jsem vymezil základní okruh poskytovatelů zdravotních služeb. S ohledem na toto vymezení lze do tohoto okruhu zařadit i zdravotnickou záchrannou službu, která je právně upravena v zákoně č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZáchrSl“), a jedná se o úpravu speciální ve vztahu ke ZdravSl. Vztah speciality zákona o zdravotnické záchranné službě k zákonu o zdravotních službách je vyjádřen v § 2 odst. 2 ZáchrSl.¹⁰⁷

Zdravotnická záchranná služba je zdravotní službou, v jejímž rámci je na základě tísňové výzvy, není-li dále stanoveno jinak, poskytována zejména přednemocniční neodkladná péče osobám se závažným postižením zdraví nebo v přímém ohrožení života (§ 2 odst. 1 ZáchrSl).

V rámci poskytování zdravotnické záchranné služby jsou stanoveny povinnosti a práva poskytovatele této služby, a to zejména ve vztahu k povinnostem poskytovatelů akutní lůžkové péče tak, aby byla zajištěna návaznost jimi poskytovaných zdravotních služeb na zdravotnickou záchrannou službu. Zvláštnosti a odlišnosti jsou vyvolány tím, že zdravotnická záchranná služba představuje poskytování zejména neodkladné přednemocniční péče osobám v přímém ohrožení života nebo osobám se závažným poškozením zdraví.

Povinností zdravotnické záchranné služby je zejména splnění zákonem uložené dostupnosti zdravotnické záchranné služby. § 5 ZáchrSl stanovuje dobu dvaceti minut, která se počítá od okamžiku převzetí pokynu k výjezdu výjezdovou skupinou od operátora do dosažení pacienta, jemuž má být poskytnuta zdravotní služba zdravotnickou záchrannou službou. Pro zajištění uvedené dostupnosti zdravotnické záchranné služby může v určitých případech využít poskytovatel zdravotnické záchranné služby i pomoci ostatních složek integrovaného záchranného systému. Poskytovatel zdravotnické záchranné služby odpovídá za splnění povinnosti dosáhnout do dvaceti minut místo, kde se nachází pacient. Pokud by tato povinnost nebyla splněna a v příčinné souvislosti s tímto nesplněním zákonné povinnosti by vznikla újma, byla by tímto založena odpovědnost poskytovatele záchranné zdravotnické služby za takto vzniklou újmu.

¹⁰⁶ Dostupné na <<https://nrpzs.uzis.cz>>.

¹⁰⁷ Na poskytování zdravotnické záchranné služby se použijí ustanovení zákona o zdravotních službách, nestanoví-li tento zákon jinak.

Poté, co je pacient předán do péče poskytovateli akutní lůžkové péče, poskytovatel zdravotnické záchranné služby nenese odpovědnost za tam poskytnutou zdravotní péči.

Poskytovatelem zdravotnické záchranné služby jsou příspěvkové organizace zřízené krajem. Poskytovatel takové zdravotní služby musí mít příslušné oprávnění podle ZdravSl, přičemž se nejedná o výkon veřejné moci kraje jako vyššího územně samosprávného celku, a proto nejsou příspěvkové organizace poskytující zdravotnickou záchrannou službu vyloučeny z působnosti TOPO. Uplatnění sankcí vůči těmto subjektům má dle mého názoru své limity dané § 14 odst. 1 TOPO a mám za to, že toto ustanovení podstatně ztěžuje uložit citovaným poskytovatelům zdravotních služeb takový druh trestu, který by znemožňoval výkon jejich činnosti, neboť se zcela jistě jedná o činnost ve veřejném zájmu se strategickým významem nebo obtížně nahraditelným významem pro národní hospodářství, obranu nebo bezpečnost. Analogický závěr se dle mého názoru musí uplatnit i pro ostatní poskytovatele zdravotních služeb, kteří splňují uvedenou podmínku danou jejich významným postavením.

S poskytováním zdravotních služeb zdravotnickou záchrannou službou mohou vznikat specifické situace, které mohou zakládat trestní odpovědnost těchto poskytovatelů zdravotních služeb. Těmito případy se blíže zabývám v kapitole 7.

4. Přičitatelnost trestného činu právnické osobě a koncepce přičitatelnosti

4.1 Úvod do problematiky

V TOPO není upravena tzv. objektivní odpovědnost právnické osoby za spáchaný trestný čin, jak je znám právu správnímu. V českém právu je zároveň uplatňována tzv. fikční teorie právnických osob (resp. teorie fikce), podle které jsou právnické osoby subjekty práva odlišné od osob fyzických a jsou právem uměle vytvořeny.

S určitým zjednodušením je možné uvést, že jádrem každé právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob je právě úprava přičitatelnosti trestného činu fyzické osoby právnické osobě.¹⁰⁸ „Model přičitatelnosti se v různých modifikacích objevuje v zahraničních právních úpravách trestní odpovědnosti nejčastěji. Ze zemí EU je taková konstrukce zvolena např. v Dánsku, Finsku, Portugalsku, Polsku, Francii nebo Rakousku.“¹⁰⁹

Tr. zák. upravuje i případy jednání jiných osob jakožto jeden z předpokladů vzniku trestní odpovědnosti dalších osob, a to konkrétně v § 22 odst. 2 tr. zák. Jedná se o případ tzv. nepřímého pachatelství.

Trestnímu právu hmotnému je přičitatelnost známá také prostřednictvím institutu jednání za jiného ve smyslu § 114 odst. 2 tr. zák., kdy se fyzické osobě přičítá zvláštní postavení právnické osoby. Prostřednictvím citovaného ustanovení jsou řešeny případy, kdy konkrétním nebo speciálním subjektem¹¹⁰ je právnická osoba a kdy u pachatele fyzické osoby postačí, pokud je zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení dáno u právnické osoby, v jejímž zájmu nebo v rámci jejíž činnosti fyzická osoba jednala. Jde tedy o rozšíření trestní odpovědnosti fyzické osoby jednající za jiného, tj. za osobu právnickou.¹¹¹ Smyslem institutu jednání za jiného je aplikovat některá ustanovení zvláštní části tr. zák. na fyzickou osobu, a to i přes to, že znaky konkrétního nebo speciálního subjektu splňuje právnická osoba, v jejímž zájmu nebo

¹⁰⁸ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář*. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 35 (§ 8)

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. § 8. Dostupné v ASPI verze 2021 [právní informační systém]. (c) 2021 Wolters Kluwer ČR, a.s.

¹¹⁰ Některých trestných činů uvedených v tr. zák. se mohou dopustit jen pachatelé, u kterých tr. zák. ve skutkové podstatě trestného činu vyžaduje zvláštní vlastnost. Pak hovoříme o tzv. konkrétním subjektu, který tr. zák. vyžaduje např. v § 151 tr. zák. neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku. Tam, kde tr. zák. ve skutkové podstatě vyžaduje zvláštní postavení nebo způsobilost pachatele, hovoříme o speciálním subjektu. Tak je tomu např. § 150 odst. 2 tr. zák. neposkytnutí potřebné pomoci, ač je k tomu pachatel podle povahy svého zaměstnání povinen takovou pomoc poskytnout.

¹¹¹ FRYŠTÁK, Marek in ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Svazek I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 1123 (§ 114).

v rámci jejíž činnosti konkrétní fyzická osoba jednala.¹¹² Přiřitatelnost trestného činu právnické osobě se však odlišuje tím, že nositelem trestní odpovědnosti je právnická osoba.

Institut jednání za jiného nevyklučuje souběžnou trestní odpovědnost fyzické osoby a právnické osoby.¹¹³ Stejně tak platí, že pokud nemůže být právnická osoba odpovědná za trestný čin neuvedený v § 7 TOPO, může být na základě § 114 odst. 2 tr. zák. za takový trestný čin odpovědná fyzická osoba, která jednala za tuto právnickou osobu.¹¹⁴

V rámci pojetí trestní odpovědnosti právnických osob není možné vycházet z pojetí zavinění ve smyslu § 15 a § 16 tr. zák. Z tohoto důvodu TOPO vytváří specifickou konstrukci tzv. přiřitatelnosti, která je obsažena v § 8 TOPO, který koliduje s postavením trestního práva jako prostředku *ultima ratio*, neboť podle § 8 TOPO je rozsah odpovědnosti právnické osoby v trestním právu širší než v právu civilním. K tomuto závěru docházím po porovnání s § 167 ObčZ, který upravuje přiřitatelnost protiprávního činu právnické osobě v soukromoprávní rovině, a podle kterého „právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě.“

Přiřitatelnost protiprávního činu v civilním právu vyžaduje jednání zástupce právnické osoby vůči třetí osobě s tou podmínkou, že takové protiprávní jednání musí být fyzickou osobou učiněno při plnění jejích úkolů. Naproti tomu předpokladem trestní odpovědnosti je protiprávní jednání učiněné v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby. „Trestný čin je spáchán v rámci činnosti právnické osoby, pokud souvisí s předmětem její činnosti nebo podnikáním (účelem její existence), který je zpravidla vymezen v právním předpise, zřizovací listině, stanovách, ale i v příslušném rejstříku (obchodním apod.) Jde v podstatě o čin v rámci provozu právnické osoby, jinak řečeno o čin spáchaný v souvislosti s poskytováním služeb, s výrobní, obchodní či jinou činností právnické osoby. Nezáleží na tom, zda z protiprávního činu spáchaného v rámci její činnosti má právnická osoba nějaký prospěch či nějakou výhodu, tedy na tom, zda je takový čin spáchaný v jejím zájmu.“¹¹⁵ „Zákonný

¹¹² Např. § 223 odst. 1 tr. zák. (*kdo jako dlužník...*), § 226 odst. 1 tr. zák. (*kdo jako věřitel...*), § 226 odst. 3 (...*kdo jako člen věřitelského výboru...*)

¹¹³ § 9 odst. 3 TOPO „Trestní odpovědnost právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 a trestní odpovědnost těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby. Byl-li trestný čin spáchaný společným jednáním více osob, z nichž alespoň jedna je osoba právnická, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama.“

¹¹⁴ Shodně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. srpna 2014, sp. zn. 8 Tdo 654/2015: „Okolnost, že právnická osoba nemůže být trestně odpovědná za některý z trestných činů se zúženým okruhem subjektů s ohledem na ustanovení § 7 TOPO neznamená, že nemůže být trestně odpovědná fyzická osoba jednající za tuto právnickou osobu. Argument, že fyzická osoba je jen obecným subjektem trestného činu se zúženým okruhem subjektů (pachatelů), za který právnická osoba sama trestně neodpovídá, v této souvislosti neobstojí.“

¹¹⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2017, sp. zn. 8 Tdo 924/2017.

požadavek „v zájmu právnické osoby“ ve smyslu § 8 odst. 1 TOPO je třeba vykládat tak, že prospěch právnické osoby plynoucí pro ni ze spáchaného trestného činu prostřednictvím trestným činem dosažených benefitů jejich zaměstnanců, společníků, musí mít takovou povahu, aby benefit zaměstnance, společníka právnické osoby podmiňoval benefit samotné právnické osoby jako takové.¹¹⁶

Jednání „v rámci činnosti právnické osoby“ nebo „v zájmu právnické osoby“ nemusí nutně směřovat vůči třetí osobě, protože trestný čin spáchaný zaměstnancem je přičitatelný i tehdy, pokud zaměstnanec nebyl v postavení zástupce právnické osoby. Naopak v režimu občanského zákoníku je podle § 166 ObčZ nutné, aby zaměstnanec vystupoval jako zástupce právnické osoby.

Trestní odpovědnost právnické osoby je odvozená od jednání fyzické osoby, která naplnila veškeré znaky trestného činu. TOPO nezavedl tzv. objektivní odpovědnost právnické osoby za trestné činy, která je známá např. ve správním právu. Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich je založen na principu objektivní odpovědnosti právnické osoby s možností liberace. Právní úprava právnických osob v ObčZ vychází z teorie fikce, podle které jsou právnické osoby uměle vytvořeny, právnická osoba jedná prostřednictvím statutárního orgánu nebo člena statutárního orgánu, který za ni jedná jako zástupce. Právnická osoba tak již nemá způsobilost pro sebe vlastním právním jednáním nabývat práva a zavazovat se k povinnostem (§ 15 odst. 2 ObčZ).

Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob a pochopení její struktury je základní podmínkou pro správné řešení dalších konkrétních aplikačních problémů právní úpravy přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. V této souvislosti lze vytknout zákonodárci, že se v úvodním návrhu TOPO zjevně zamyslel pouze okrajově nad tím, zda by trestní odpovědnost právnických osob měla být koncipována jako odpovědnost subjektivní nebo objektivní. Pokud jako subjektivní, pak jakým způsobem je dovozován subjektivní prvek v případě právnické osoby. Důvodová zpráva uvádí, že „právnická osoba bude odpovídat za trestný čin jen tehdy, jestliže zaviněně neučinila nezbytná opatření k odvrácení nebo odstranění následků uvedených u jednotlivých trestných činů ve zvláštní části tr. zák. anebo takové následky zaviněně způsobila. V rámci navrhované úpravy bude řešena tedy i subjektivní stránka z hlediska jejího rozsahu tak, že by měla zahrnovat možnost právnické osoby při zachování řádné péče následek odvrátit nebo odstranit, anebo pokrývat

¹¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2017, sp. zn. 4 Tdo 1681/2016.

skutečnost, že právnická osoba následek zaviněně způsobila.“¹¹⁷ Ve znění ke dni nabytí účinnosti TOPO byl tento prvek zakotven výhradně ve vztahu k přičitatelnosti jednání zaměstnanců podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, nikoli ve vztahu k osobám uvedeným pod § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO. Pokud jako objektivní, pak jakékoliv odůvodnění zákonodárce zcela chybí. Zákonodárce se nezabýval ani tím, jakým způsobem je zavinění právnické osoby konstruováno, když pojem „zavinění“ lze spojit pouze se subjektivní stránkou fyzické osoby, protože pouze ta je obdařena vlastní vůlí a věděním.¹¹⁸

V době přijetí TOPO byl stále účinný zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. V této souvislosti bylo podstatné, že zákon č. 40/1964 Sb. přiznával právnickým osobám způsobilost k právním úkonům. Uvedené může vzbuzovat dojem lepšího zdůvodnění subjektivní trestní odpovědnosti právnických osob prostřednictvím tehdy platné právní úpravy, neboť pokud byla právnická osoba schopna jednat v souladu s právem, logicky pak musela být schopna jednat v rozporu s ním. Nicméně tento dojem je mylný, protože pojem právního úkonu, resp. terminologií ObčZ právního jednání, předpokládá projev vůle osoby. V trestním právu navíc takováto vůle musí naplňovat určitý vztah k následkům chráněným tr. zák. U právnické osoby však chybí nedbalostní či úmyslná forma zavinění. Zároveň není možné dovozovat subjektivní stránku právnické osoby čistě ze subjektivní stránky osoby fyzické, která právnickou osobu zastupovala, protože by se jednalo o objektivní odpovědnost. Trestní odpovědnost právnické osoby je odvozena od jednání osoby fyzické, která svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu. V závislosti na tom pak bude právnická osoba trestně odpovědná za konkrétní trestný čin.

Právnická osoba je, mimo jiné, nositelem práv a povinností. Jedna z těchto povinností je uvedena v § 2900 ObčZ, a sice obecná prevenční povinnost. Porušení této povinnosti zakládá odpovědnost (právnické) osoby za následek. Zde tedy lze spatřovat podobné znaky jako v případě odpovědnosti za následek při porušení zvláštní povinnosti konat ve smyslu § 112 tr. zák. „Přičitatelnost trestného činu právnické osoby je upravena v § 8 TOPO, který obsahuje její formální (§ 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO) a materiální (§ 8 odst. 2 písm. a) a b) TOPO) podmínky.“¹¹⁹ K naplnění základních předpokladů trestní odpovědnosti právnických osob je (v obecné rovině) nutné, aby se jednalo o čin protiprávní, spáchaný v zájmu právnické osoby

¹¹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Dostupné v ASPI verze 2021 [právní informační systém]. (c) 2021 Wolters Kluwer ČR, a.s, s. 31.

¹¹⁸ Formami trestní odpovědnosti právnických osob a modely trestní odpovědnosti právnických osob se detailně zabývá odborná literatura, srov. ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 123 a násl.

¹¹⁹ CIBULKA, Karel. Několik úvah o trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotnických služeb. *Trestní právo*, 2017, roč. 21, č. 3, str. 21.

anebo v rámci její činnosti, a to osobou uvedenou v § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d) TOPO. Současně je nutné, aby byl tento čin právnické osobě přičitatelný dle § 8 odst. 2 TOPO. Otázce trestní odpovědnosti a zavinění právnické osoby se věnoval Nejvyšší soud v usnesení ze dne 24. listopadu 2015, sp.zn. 8 Tdo 627/2015 a také v usnesení ze dne 27. září 2016, sp.zn. 8 Tdo 972/2016, kdy konstatoval, že ve smyslu ustanovení § 8 odst. 2 TOPO je trestní odpovědnost konstruována tak, že je založena na přičitatelnosti trestného činu právnické osobě, což je třeba považovat za zvláštní odpovědnost za zavinění u právnické osoby odlišnou od pojmu viny (zavinění) u fyzické osoby. Nejvyšší soud ČR se také zabýval přičitatelností trestného činu právnické osobě v případě, kdy byl takový trestný čin spáchán fyzickou osobou dle § 8 odst. 1 písm. a) – d) TOPO, avšak na úkor¹²⁰ právnické osoby. V usnesení ze dne 24. listopadu 2015, sp.zn. 8 Tdo 627/2015 pak Nejvyšší soud dovodil, že se o přičitatelnost takového trestného činu nejedná.¹²¹

V další části se zabývám znaky skutkové podstaty trestného činu právnické osoby, kdy se zaměřuji na poskytovatele zdravotních služeb a oblast zdravotnictví obecně. Základní pojmy, které jsou dále uvedeny, jsou vždy rozebrány ve vztahu k oblasti zdravotnictví. V částech, kde nebylo nezbytně nutné si pojem vyložit, se odkazuji na příslušnou literaturu.

4.2 Skutková podstata trestného činu právnických osob

V této kapitole se budu zabývat jednotlivými znaky skutkové podstaty trestného činu právnické osoby, avšak nikoli v obecné rovině, ale se zaměřením právě na zdravotnictví.

¹²⁰ Podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2017, sp. zn. 6 Tdo 928/2017 je možné, aby konkrétní jednatelka osoba spáchala trestný čin jménem právnické osoby nebo v rámci její činnosti, avšak na úkor takové právnické osoby. „V takovém případě není dozajista smyslem zákona, aby byla vůči právnické osobě uplatňována trestní odpovědnost. Při posuzování excesů jednatelky osob je třeba uplatnit zásadu, že pokud byl čin v zásadě spáchán proti zájmům právnické osoby nebo na její úkor, nelze dovést trestní odpovědnost takto poškozené právnické osoby.“

¹²¹ „...protiprávní čin je spáchán v zájmu právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 TOPO, má-li z něho právnická osoba buď majetkový prospěch, nebo jakýkoliv imateriální prospěch či získá-li jakoukoliv jinou výhodu. Uvedený znak je třeba vykládat tak, že prospěch nebo výhoda právnické osoby plynoucí pro ni ze spáchaného trestného činu prostřednictvím benefitů dosažených tímto trestným činem jejími zaměstnanci, či společníky musí mít takovou povahu, že benefitem zaměstnance či společníka právnické osoby jsou podmíněny prospěch nebo výhoda samotné právnické osoby.“

K podstatně obsáhlejšímu výkladu ke skutkové podstatě trestných činů lze odkázat na učebnicovou¹²², komentářovou¹²³ a další odbornou literaturu.¹²⁴

Skutková podstata v trestním právu je „souhrn objektivních a subjektivních znaků, které určují jednotlivé druhy trestných činů a odlišují je navzájem.“¹²⁵ Skutkovou podstatu trestného činu fyzických osob musí vždy tvořit čtyři subjektivní prvky (znaky), kterými jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka, tyto znaky musí být doplněny protiprávností¹²⁶ jako objektivním znakem. Negativními znaky skutkové podstaty trestného činu¹²⁷ jsou krajní nouze (§ 28 tr. zák.), nutná obrana (§ 29 tr. zák.), svolení poškozeného (§ 30 tr. zák.) a přípustné riziko (§ 31 tr. zák.). Za předpokladu, že to připouští povaha věci, aplikují se tyto znaky na každou skutkovou podstatu trestného činu. Tyto znaky mohou být ve skutkové podstatě vyjádřeny také přímo.¹²⁸ Jak jsem uvedl výše, znaky skutkové podstaty trestného činu právnické osoby se odvozují od konkrétní fyzické osoby. Odborná literatura¹²⁹ pak pojednává o zvláštním „vztahu“ označovaném právě jako přičitatelnost.¹³⁰ Formálními znaky skutkové podstaty trestného činu právnické osoby jsou objekt trestného činu, objektivní stránka (a to základní a speciální), subjekt, u kterého lze v TOPO rozlišit tři kategorie a subjektivní stránka a protiprávnost.

¹²² NOVOTNÝ, Oto in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 96 a násl. JELÍNEK, Jiří in JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 10. 2019. Praha: Leges, 2019, s. 168 a násl.

¹²³ ŠÁMAL, Pavel in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 144. PROVAZNÍK, Jan in ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Svazek I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 175. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. aktualizované vydání podle stavu k 13. 3. 2020. Praha: Leges, 2020, s. 30.

¹²⁴ KRATOCHVÍL, Vladimír. Obecné a zvláštní negativní znaky skutkové podstaty trestného činu (vztah jejich extenzivního výkladu s přímou aplikací a jejich nepřímé aplikace analogické). *Trestněprávní revue*, 2020, roč. 19, č. 2, s. 77 a násl. ŠÁMAL, Pavel. Subsidiarita trestní represe ve vztahu k jednotlivým skutkovým podstatám trestných činů v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 2010, č. 5, s. 133 a násl. JELÍNEK, Jiří. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 2014, č. 9, s. 15 a násl.

¹²⁵ JELÍNEK, Jiří in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017, s. 158.

¹²⁶ „Protiprávnost činu představuje rozpor činu pachatele s právem z pohledu celého právního řádu, neboť trestným činem může být pouze jednání právním řádem zakázané a nedovolené.“ HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, in beck-online verze 2021 [právní informační systém]. (c) 2021.

¹²⁷ Pro úplnost uvádím, že negativní znaky skutkové podstaty je nutno odlišovat od skutkových podstat okolností vylučujících protiprávnost. K negativním znakům skutkové podstaty trestného činu blíže KRATOCHVÍL, Vladimír. Obecné a zvláštní negativní znaky skutkové podstaty trestného činu (vztah jejich extenzivního výkladu s přímou aplikací a jejich nepřímé aplikace analogické). *Trestněprávní revue*, 2020, roč. 19, č. 2, s. 77 a násl.

¹²⁸ Např. trestný čin neposkytnutí pomoci řidičem dopravního prostředku dle § 151 tr. zák.

¹²⁹ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 36.

¹³⁰ Fenyk označuje pojem přičitatelnost též jako *vytýkatelnost*, a to ve vazbě na trestní odpovědnost právnické osoby. FENYK, Jaroslav in KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 535.

Znaky skutkové podstaty trestného činu jsou uvedeny ve zvláštní části tr. zák. Speciální znaky skutkové podstaty trestného činu právnické osoby jsou pak uvedeny v § 8 TOPO. Ze stávajícího znění citovaného ustanovení lze učinit dílčí závěr, že ke spáchání trestného činu právnickou osobou musí být kumulativně splněny tyto podmínky:¹³¹

- a) protiprávní čin není uvedený v § 7 TOPO,
- b) takový protiprávní čin je spáchán v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby,
- c) a to osobou, popřípadě orgánem právnické osoby uvedenou v § 8 odst. 1 písm. a), b, c), nebo d) TOPO,
- d) právnické osobě je takový protiprávní čin přičitatelný dle § 8 odst. 2 TOPO,
- e) a současně neexistují exkulpační důvody uvedené v § 8 odst. 2 písm. a) resp. § 8 odst. 5 TOPO.

4.2.1 Protiprávnost

Protiprávnost lze zjednodušeně definovat jako rozpor konkrétního činu (jednání) s právním řádem, v trestním právu pak rozpor činu s trestním zákonem ve smyslu § 110 tr. zák. Protiprávnost v sobě obsahuje nedovolenost činu, neboť protiprávní čin poškozují nebo alespoň ohrožují zájmy chráněné trestním zákonem. Protiprávní činy právnické osoby dle TOPO jsou ty trestné činy neuvedené v § 7 TOPO. Vždy je však nutno přihlídnout i ke konkrétnímu skutku a právnické osobě.¹³² V § 7 TOPO jsou obsaženy trestné činy, pro které by právnické osoby dle mého názoru mohly být trestně odpovědné a měly by být tedy doplněny jako trestné činy protiprávní v případě právnických osob. Za všechny lze zmínit účast na sebevraždě podle § 144 tr. zák. a porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 tr. zák.

4.2.2. Objekt

Objektem trestných činů právnických osob, tj. společenských hodnot, vztahů, zájmů chráněných zákonem, je dán jako negativní výčet § 7 TOPO.

U trestných činů právnických osob poskytovatelů zdravotních služeb a ve zdravotnictví obecně, je možno vybrat objekty trestných činů, proti kterým pachatel může útočit nejčastěji. Pro účely této práce jsou to trestné činy proti životu a zdraví (Hlava I zvláštní části tr. zák.),

¹³¹ Blíže srov. FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 36 (§ 8).

¹³² § 1 odst. 2 TOPO uvádí, že nestanoví-li tento zákon jinak, použije se trestní zákoník, v řízení proti právnické osobě trestní řád a v řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních přiměřeně zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, není-li to z povahy věci vyloučeno.

trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (Hlava II zvláštní části tr. zák.) a trestné činy úplatkářství (Hlava X, Díl 3 zvláštní části tr. zák.)

Objektem trestných činů proti životu a zdraví je právě život a zdraví člověka. Účelem trestněprávní úpravy trestných činů proti životu (Hlava I, Díl I zvláštní části tr. zák.), trestných činů proti zdraví (Hlava I, Díl II zvláštní části tr. zák.), trestných činů ohrožující život nebo zdraví (Hlava I, Díl III zvláštní části tr. zák.), trestných činů proti těhotenství ženy (Hlava I, Díl IV zvláštní části tr. zák.) a trestných činů souvisejících s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským genomem (Hlava I, Díl V zvláštní části tr. zák.) je ochrana významných společenských hodnot, tzn. života a zdraví před nezákonnými zásahy do tělesné integrity. Předmětem ochrany je také zájem na ochraně mrtvého člověka (§ 165 tr. zák.)

Objektem trestných činů proti svobodě je v průběhu poskytování zdravotních služeb svoboda pacienta, pod kterou rozumím rozhodnutí pacienta učiněné na základě informovaného a svobodně vyjádřeného souhlasu, kterým pacient v průběhu poskytování zdravotních služeb určuje, který zákrok podstoupí a který nikoli.

Dalším objektem trestných činů dle Hlavy II zvláštní části tr. zák. je zájem na ochraně osobních údajů pacienta před neoprávněným nakládáním (§ 180 odst.2 tr. zák.) v průběhu poskytování zdravotních služeb, jakož i zájem na ochraně práv pacienta před nezákonným jednáním při poskytování zdravotních výkonů a služeb (§ 181 tr. zák.)

Objektem tzv. korupčních trestných činů je v oblasti zdravotnictví zájem společnosti na řádném, zákonném a odborném provedení zdravotního výkonu a na řádném výkonu zdravotnického povolání obecně, a to bez jakýchkoliv prvků korupčního jednání. Pro účely této práce se bude jednat zejména o přijetí úplatku zdravotnickým pracovníkem, na který nevznikl oprávněný nárok.

4.2.3 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu je určena protiprávním jednáním,¹³³ škodlivým následkem a trestněprávně relevantní příčinná souvislost mezi uvedeným jednáním a následkem. K těmto objektivním znakům skutkové podstaty kteréhokoli trestného činu je v případě právnické osoby potřeba doplnit další znak, a sice, že trestný čin musí být spáchán v zájmu právnické osoby nebo v rámci činnosti právnické osoby. Spácháním činu v zájmu

¹³³ K pojmu jednání blíže např. JELÍNEK, Jiří in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017, s. 176.

právnícké osoby se rozumí „konání nebo opomenutí osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO.“¹³⁴ Odborná literatura mezi základní typy zájmu řadí zájem soukromý (např. obchodní korporace) a zájem veřejný (typicky poskytovatel zdravotních služeb, např. fakultní nemocnice). Dle vymezení spáchání „činu v zájmu“ právnícké osoby, provedeného Nejvyšším soudem musí mít právnícká osoba z činu majetkový nebo jakýkoliv jiný nemajetkový prospěch nebo jinou výhodu. V zájmu právnícké osoby je rovněž jednání, které zlepšuje postavení společníků nebo jiných osob ve společnosti, a to včetně zaměstnanců.¹³⁵ V rámci činnosti právnícké osoby pak bude trestný čin spáchán zejména tehdy, pokud osoby uvedené v § 8 odst. 1 a) až d) TOPO budou jednat (ať už ve formě konání nebo opomenutí) v mezích předmětu činnosti, jak jej má právnícká osoba zapsán v příslušném rejstříku,¹³⁶ v zakladatelském dokumentu, stanovách a podobně.

Trestné činy související s poskytováním zdravotní péče jako primární činností poskytovatelů zdravotních služeb, budou spáchány zpravidla opomenutím, tj. nevykonáním činnosti, ke které byl pachatel povinen. Hovoříme o tzv. pravých omisivních deliktech.¹³⁷ Může se jednat např. o zanedbání povinnosti vykonat určitý zdravotnický výkon. Taková povinnost pak může vyplývat ze zákona, ze smlouvy nebo z předcházejícího jednání (např. po převzetí pacienta dojde v důsledku tzv. nozokomiální nákazy k prudkému zhoršení zdravotního stavu). Opomenutím tedy bude spáchán trestný čin tehdy, bude-li opomenuto takové jednání (např. neprovedení zdravotnického výkonu, nepřevzetí pacienta do péče nemocnicí), ke kterému je pachatel povinen. Poskytovatel zdravotních služeb tedy spáchá trestný čin nejen konáním, ale také opomenutím v případě, kdy byl podle okolností a svých poměrů povinen konat, ale nekonal. O protiprávní jednání se bude jednat také v případě, kde budou zdravotnické výkony poskytovány postupem *non lege artis*.¹³⁸

Škodlivým následkem rozumíme ohrožení nebo poškození objektu trestného činu chráněného příslušným ustanovením zvláštní části tr. zák. Bez vzniku škodlivého následku není možné hovořit o trestní odpovědnosti právnícké osoby poskytovatele zdravotních služeb. Při ohrožujících trestných činech však škodlivý následek nemusí reálně nastat. Podle způsobeného následku se rozlišují trestné činy na poruchové, kdy pachatel způsobil škodlivý následek ve formě poruchy objektu trestného činu (poškození zdraví při trestném činu

¹³⁴ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. s. 37 (§ 8).

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015.

¹³⁶ Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právníckých a fyzických osob, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁷ Blíže např. KUČERA, Pavel. Opomenutí v trestním právu a jeho trojí členění. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 5, s. 129.

¹³⁸ K pojmu *lege artis* blíže kapitola 4.3.

neoprávněného odebrání tkání a orgánů podle § 164 tr. zák.) a ohrožovací, kdy dojde k ohrožení zdraví, přičemž samotné poškození nenastalo.

4.2.4 Subjekt

Subjektem trestní odpovědnosti právnických osob může být jen právnická osoba (§ 1 odst. 1 TOPO), jejíž trestní odpovědnost není vyloučena § 6 odst. 1 TOPO. Avšak ne každá právnická osoba se může dopustit každého trestného činu a zároveň ne každá právnická osoba může být trestně odpovědná. Výjimka z trestní odpovědnosti právnické osoby je stanovena právě v § 6 TOPO.

Právnická osoba sama nejedná, sama trestný čin nepáchá, ale je jí přičítáno jednání fyzické osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO. Přičitatelností trestného činu právnické osobě osobami uvedenými v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO se zabývá níže.

Odborná literatura¹³⁹ rozlišuje tzv. primární subjekt, kterým je právnická osoba, které je jednání fyzické osoby přičítáno, dále sekundární subjekt, pod který se řadí osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO a konečně terciární subjekt, kterým je zaměstnanec uvedený v § 8 odst. 1 písm. d) TOPO.

- a) Přičitatelnost trestného činu spáchaného jednáním statutárního orgánu nebo člena statutárního orgánu

Český právní řád neobsahuje legální definici pojmu statutární orgán. § 163 odst. 1 ObčZ vymezuje působnost, která statutárnímu orgánu náleží, § 164 odst. 1 ObčZ pak uvádí, jakým způsobem člen statutárního orgánu právnickou osobu zastupuje. „Statutárním orgánem ve smyslu § 8 TOPO je třeba rozumět osoby, které jsou oprávněny jednat za právnickou osobu ve všech věcech.“¹⁴⁰

TOPO rozlišuje v § 8 odst. 1 jednání statutárního orgánu a jednání člena statutárního orgánu. O jednání statutárního orgánu ve smyslu § 8 odst. 1 písm. a) TOPO se bude jednat v případě jednání fyzické osoby, která je jediným členem statutárního orgánu. O jednání člena statutárního orgánu pak v případě, kdy je statutární orgán kolektivní, tzn., že je tvořen více osobami.

¹³⁹ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018. s. 40 (§ 8).

¹⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 196 (§ 8).

Jednáním osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) TOPO je také jednání osoby, která jednala na základě plné moci udělené jí statutárním orgánem společnosti. „Podle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO je trestným činem spáchaným právnickou osobou protiprávní čin spáchaný v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak statutární orgán nebo člen statutárního orgánu anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat. Takovou jinou osobou ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby oprávněnou jménem nebo za právnickou osobu jednat je v prvé řadě osoba jednající na základě plné moci.“¹⁴¹

b) Přičitatelnost trestného činu spáchaného jednáním osoby ve vedoucím postavení

„Typickým představitelem právnické osoby, který se dopouští trestné činnosti, za níž lze následně činit právnickou osobu odpovědnou, je osoba s výkonnými pravomocemi, která nemá žádný záznam v trestním rejstříku a která nedisponuje stereotypními charakterovými zvláštnostmi běžného pachatele trestné činnosti. Dalším znakem je, že tato osoba se dopouští trestného činu v relativně vyšším věku z oportunistických důvodů, kdy se snaží využít specifické obchodní možnosti vedoucí k zneužití příležitosti porušení zákona.“¹⁴²

Původní znění § 8 odst. 1 písm. a) TOPO neobsahovalo podmínku, že se musí jednat o osobu ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby. Omezení trestní odpovědnosti právnické osoby pouze na jednání osob zaujímajících vedoucí postavení v rámci právnické osoby bylo provedeno až zákonem č. 183/2016 Sb. Tuto změnu hodnotím kladně, stejně jako úpravu ustanovení § 8 odst. 1 písm. b) TOPO, která omezila okruh fyzických osob, jejichž jednání lze přičítat právnické osobě na ty, které vykonávají v rámci právnické osoby vedoucí funkci. Ke kladnému hodnocení je však nutno učinit výhradu v tom smyslu, že uvedené omezení nebylo dostatečně konkretizováno (což je do určité míry logické, protože tato úprava vznikla až v rámci probíhajícího legislativního procesu), proto nelze zjistit, jaký měl zákonodárce úmysl. Je proto otázkou, zdali na základě §8 odst. 1 písm. a) a b) TOPO zahrnout přičitatelnost jednání pouze těch osob, které vykonávají komplexní vedoucí funkci v rámci právnické osoby (ředitel fakultní nemocnice, statutární orgán obchodní korporace apod.) nebo také osob, které v rámci právnické osoby vykonávají vedoucí postavení na určitém úseku, resp. organizačním stupni. Pokud bychom akceptovali druhou variantu, uvedená novelizace by postrádala své opodstatnění, protože by nedošlo ke změně oproti původní úpravě,

¹⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2018, sp. zn. 3 Tdo 329/2018.

¹⁴² GOBERT, James, PUNCH, Maurice. *Rethinking Corporate Crime*. London: Buttersworths, 2003. s. 14.

proto se přikláním k variantě první. K přičítání jednání těchto osob právnické osobě by dle mého názoru mělo docházet pouze v případech, kdy dané jednání bylo učiněno z titulu jejich postavení. Jistě si lze představit situace, kdy se bude ze strany, např. statutárního orgánu nebo jiné osoby ve vedoucím postavení, jednat o exces, ke kterému sice došlo v rámci právnické osoby, ale nespojuje s postavením dané osoby v rámci dané právnické osoby. Např. lékař, který je zároveň jednatelem poskytovatele zdravotních služeb právnické osoby, vykazuje zdravotní pojišťovně výkony pacientů, které neprovedl a přijímá od zdravotní pojišťovny za tyto neprovedené výkony platby, se dopouští trestného činu dle § 209 tr. zák. V tomto případě je na místě danou situaci posuzovat jako jednání osob v postavení obdobném postavení zaměstnanců, nikoliv dle § 8 odst. 1 písm. a) TOPO. Podmínky přičitatelnosti jsou u zaměstnanců přísnější než u ostatních osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) – c) TOPO. Domnívám se, že by bylo vhodné v tomto směru TOPO novelizovat.

K trestní odpovědnosti právnické osoby však nebude postačovat alternativní zjištění o tom, že blíže neurčená fyzická osoba jednala v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti v blíže neurčeném postavení podle § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d) TOPO, ale „musí být učiněn jednoznačný závěr podložený odpovídajícím skutkovým zjištěním, že tato fyzická osoba jednala buď v některém z postavení předpokládaných v § 8 odst. 1 písm. a) – c) TOPO, anebo v postavení podle § 8 odst. 1 písm. d) TOPO a že v důsledku toho je spáchaný čin přičitatelný právnické osobě buď podle § 8 odst. 2 písm. a) TOPO nebo podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO.“¹⁴³

- c) Přičitatelnost trestného činu spáchaného osobou vykonávající rozhodující vliv na řízení právnické osoby

Právnické osobě je také přičitatelný trestný čin toho, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby (§ 8 odst. 1 písm. c) TOPO). Právnické osobě je přičitatelné jednání toho, „kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby. Nespadají sem osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) nebo b) TOPO, i kdyby vykonávaly rozhodující vliv na řízení právnické osoby.“¹⁴⁴ V tomto ustanovení jsou zahrnuty fyzické osoby nebo osoby, které v dané právnické osobě

¹⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2018, sp. zn. 3 Tdo 487/2018.

¹⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 202 (§ 8).

nevykonávají žádnou funkci a stojí fakticky mimo danou právnickou osobu, avšak vykonávají rozhodující vliv na řízení dané právnické osoby a významným způsobem ovlivňují její činnost.¹⁴⁵ Literatura¹⁴⁶ v této souvislosti upozorňuje na jeden praktický problém, a to v případě trestných činů, u kterých tr. zák. vyžaduje zvláštní postavení nebo vlastnost subjektu, kdy celkem stručné ustanovení § 114 odst. 2 tr. zák. upravujícího jednání za jiného, může způsobovat problémy při uplatňování trestní odpovědnosti právnické osoby. Důvod spočívá v tom, že pokud stojí osoba vykonávající vliv na řízení právnické osoby mimo její strukturu, zpravidla nebude za právnickou osobu jednat jako její zástupce, což znamená, že takové fyzické osobě nebude možné přičítat zvláštní postavení právnické osoby ve smyslu § 114 odst. 2 tr. zák., a tím pádem ani nebude možné právnické osobě přičítat čin této fyzické osoby. Z uvedeného je však zřejmé, že se nejedná výlučně o problém trestní úpravy právnických osob, ale spíše o nesprávné uchopení institutu jednání za jiného.

d) Přičitatelnost trestného činu spáchaného zaměstnancem

Zaměstnancem se rozumí fyzická osoba, která vykonává závislou práci v pracovněprávním vztahu ve smyslu § 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce. Pro přičitatelnost trestného činu spáchaného zaměstnancem je podstatné, aby se jednalo o závislou práci, kterou se dle § 2 zákoníku práce rozumí taková práce, která je vykonávána ve vztahu nadřízenosti zaměstnavatele a podřízenosti zaměstnance, jménem zaměstnavatele, podle pokynů zaměstnavatele a zaměstnanec jí pro zaměstnavatele vykonává osobně, a to vždy za mzdu, plat, případně odměnu za práci dle některé z dohod konaných mimo pracovní poměr.

V oblasti poskytování zdravotních služeb je převážná většina zaměstnanců, jejichž jednání by bylo možné právnické osobě přičítat, v postavení zdravotnického pracovníka vykonávajícího zdravotnické povolání. Obecně můžeme zdravotnického pracovníka vymezit jako „osobu, která disponuje alespoň nějakými odbornými znalostmi ohledně péče a podílí se na jejím profesionálním poskytování.“¹⁴⁷ Zdravotničtí pracovníci jsou vymezeni dvěma zákony.¹⁴⁸ Zdravotnickým pracovníkem je fyzická osoba vykonávající zdravotnické povolání

¹⁴⁵ Shodně ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan in ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 202 a násl (§ 8).

¹⁴⁶ ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 108 a násl.

¹⁴⁷ ŠUSTEK, Petr in ŠUSTEK, Petr, HOLČÁPEK, Tomáš a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 88.

¹⁴⁸ Zákon č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta, (zákon o lékařských povoláních), ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a změně některých souvisejících zákonů, v platném znění (zákon o nelékařských povoláních), ve znění pozdějších předpisů.

dle jednoho z uvedených zákonů. Těmito povoláními je povolání lékaře, zubního lékaře nebo farmaceuta nebo fyzická osoba, která vykonává nelékařské zdravotnické povolání, jež se podílí zejména na ošetrovatelské péči, péči v porodní asistenci, preventivní péči, diagnostické péči, léčebné péči, léčebně rehabilitační péči, neodkladné péči a další (§ 2 písm. a), b) zákona č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních, ve znění pozdějších předpisů).¹⁴⁹ Zdravotnický pracovník je tedy fyzická osoba, která vykonává lékařské nebo nelékařské povolání.

Co se týče trestné činnosti páchané zaměstnanci, je nutno vycházet z předpokladu, že v převážné většině případů se zaměstnanci nedopouštějí trestného činu v zájmu právnické osoby, ale v zájmu vlastním.¹⁵⁰ S ohledem na výklad obsahu podmínky spáchání trestného činu v zájmu právnické osoby Nejvyšším soudem¹⁵¹ bude možno i některá jednání, kterými zaměstnanec sledoval čistě svůj osobní zájem, považovat za jednání, která byla učiněna v zájmu právnické osoby, neboť ta jim mohla přinést prospěch nebo výhodu.

Právnická osoba je odpovědná za protiprávní čin spáchaný nejen zaměstnancem, ale také osobou v obdobném postavení. Takovouto osobou může být např. člen družstva nebo zaměstnanec agentury práce, který pracuje pro danou právnickou osobu jako pro tzv. uživatele. V těchto případech se bude jednat o jednání zaměstnance právnické osoby při plnění pracovních úkolů. Musí se tedy jednat o trestný čin spáchaný v rámci plnění pracovních povinností, přičemž není rozhodné, jestli byl trestný čin spáchán na pracovišti nebo mimo něj.

At' už se jedná o kteroukoli osobu nebo orgán (resp. člena orgánu) uvedené v § 8 odst. 1 TOPO, je potřeba rozlišovat mezi jednáním této osoby „v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti“ a jednání této osoby jako osoby fyzické, které nebude mít s danou právnickou osobou žádnou souvislost. Pokud by se např. zaměstnanec nemocnice dopustil na pracovišti a v pracovní době trestného činu, který může být přičítán i právnické osobě, je potřeba takovéto jednání posoudit za účelem zjištění, zda se jedná o případ, kdy se zaměstnanec dopustil trestného činu zcela bez přímé vazby (závislosti) na svůj pracovněprávní vztah (např. využije svého zaměstnání, aby způsobil konkrétnímu pacientovi smrt) anebo zda se v konkrétním případě bude jednat o plnění pracovních úkolů, tj. jednání v rámci činnosti

¹⁴⁹ Kompletní výčet těchto povolání je uveden v hlavě II zákona č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁰ WEISSMANN, Andrew. *New Approach to Corporate Criminal Liability*. American Criminal Law Review, 2007, vol. 44, no. 4, s. 1320.

¹⁵¹ Např. v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015.

právnícké osoby (např. podání špatného léčiva při dodržení všech postupů nemocnice pro podávání takového léčiva a způsobení škody na zdraví v důsledku tohoto jednání).¹⁵²

4.2.5 Subjektivní stránka

„Subjektivní stránka obsahuje soubor znaků, které charakterizují psychiku pachatele ve vztahu k trestnému činu.“¹⁵³ Subjektivní stránka tedy představuje psychický vztach pachatele k trestnému činu.¹⁵⁴

Výše uvedené platí samozřejmě jen v případě trestného činu fyzické osoby. Právnícká osoba není schopna vytvářet psychický vztach k vlastnímu (trestněprávnímu) jednání. Právnícká osoba neprojevuje vlastní vůli ani sama nejedná. Každá skutková podstata však jednání vyžaduje. Proto zákonodárce konstruuje fikci, podle které „...jednání právnícké osoby podle zákona představují ty (odvozené) projevy vůle, které činí subjekty uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO.“¹⁵⁵

Důvodová zpráva k TOPO dále uvádí, že právní následky projevené vůle v podobě úmyslného nebo nedbalostního zavinění fyzické osoby se přičítají přímo nebo nepřímo právnícké osobě jako subjektu práva.¹⁵⁶

4.3 Zvláštní případy přičitatelnosti postupu *non lege artis* poskytovateli zdravotních služeb právnícké osobě

Klíčovým kritériem při posuzování trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb je tzv. *lege artis*, který v obecné rovině představuje „způsob léčení, prevence a diagnostiky, který je v souladu s nejvyšším stupněm vědeckého poznání a zahrnuje správnou diagnostiku, správnou indikaci a správné vedení příslušného zákroku, vše v mezích konkrétního rozsahu, úkolů, pracovního zařazení i konkrétních podmínek a objektivních možností.“¹⁵⁷

K postupu *lege artis* podle odborné literatury¹⁵⁸ také patří povinnost lékaře řídit se pravidly

¹⁵² Shodně srov. MALÝ, Jan. Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnícké osobě. *Právní rozhledy*, 2020, roč. 28, č. 10, s. 370.

¹⁵³ JELÍNEK, Jiří in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017, s. 218.

¹⁵⁴ K subjektivní stránce trestného činu fyzických osob a zavinění blíže např. PROVAZNÍK, Jan in ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 191 a násl. (§ 13).

¹⁵⁵ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 39 (§ 8).

¹⁵⁶ *Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim*. § 8. Dostupné v ASPI verze 2021 [právní informační systém]. (c) 2021 Wolters Kluwer ČR, a.s.

¹⁵⁷ ŠELLENG, Dalibor. *Právnícká osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 181.

¹⁵⁸ SOVOVÁ, Olga. Postup *non lege artis* v medicíně a jeho přičitatelnost poskytovateli zdravotní péče. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní odpovědnost právníckých osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 243.

lékařské vědy, vykonávat povolání v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy a dodržovat pouze závazná stanoviska profesní komory zřízené zákonem; jednáním *lege artis* je označován způsob léčení, prevence a diagnostiky, který je v souladu s nejvyšším stupněm vědeckého poznání a praxe. Postup *lege artis* by měl probíhat také odborně, přičemž na odbornost postupu dbají v souladu s ustanovením § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 220/1992 Sb., o České lékařské komoře, České stomatologické komoře a České lékárnické komoře, právě tyto profesní komory, které také dohlíží na to, aby medicínské postupy byly prováděny v souladu s jeho etikou daného oboru a způsobem stanoveným zákonem a řády komory. Postup *lege artis* také nutně vyžaduje tzv. informovaný souhlas pacienta.

Obecné vyjádření požadavku na postup *lege artis* je na nadnárodní úrovni obsažen také v Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny,¹⁵⁹ která v článku 4 jednak stanovuje základní požadavky na profesní standardy, když uvádí, že jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví, včetně vědeckého výzkumu, je nutno provádět v souladu s příslušnými profesními povinnostmi a standardy. Obecná pravidla vyjádřená v článku 5 uvádí, že jakýkoliv zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas, tato osoba musí být předem řádně informována o účelu a povaze zákroku i o jeho důsledcích a rizicích. Dotčená osoba může kdykoli svobodně svůj souhlas odvolat. Z toho vyplývá, že řádné vyslovení souhlasu je podle citované Úmluvy nezbytnou podmínkou, aby byl zákrok v oblasti péče o zdraví považován za souladný s postupem *lege artis*.

Vymezení pojmu *lege artis* se dotkl také Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/12 ze dne 27. listopadu 2012. Tento nálezný má však do oblasti zdravotnictví mnohem širší dopad. Z uvedeného nálezu vyplývá povinnost státu k vytvoření systému veřejného zdravotního pojištění, jehož prostřednictvím stát zajistí občanům spravedlivý, tj. prostý vzniku možných nerovností, přístup ke zdravotní péči přiměřené kvality.

Nejvyšší soud pak definoval postup *lege artis* jako takový preventivní, diagnostický nebo terapeutický postup, který odpovídá nejvyššímu dosaženému vědeckému poznání. Za zdravotní péči *lege artis* je tedy považována taková zdravotní péče, která je v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy.¹⁶⁰ Konkrétnímu obsahu postupu *lege artis* se věnuje soudní praxe v řadě rozhodnutí.¹⁶¹

¹⁵⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 96/2001 Sb.m.s.

¹⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2011, sp. zn. 8 Tdo 1254/2011.

¹⁶¹ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2008, sp. zn. 8 Tdo 1421/2008, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2012, sp. zn. 4 Tdo 436/2012.

Obecnou povinnost postupovat *lege artis* obsahuje také ObčZ, který v ustanovení § 2643 odst. 1 uvádí, že poskytovatel postupuje podle smlouvy s péčí řádného odborníka, a to i v souladu s pravidly svého oboru. „Péči řádného odborníka je nutno vykládat jako vše, co je zpravidla spojeno s příslušnými profesními standardy a povinnostmi (čl. 4 Úmluvy o biomedicině). Lze hovořit o takovém výkonu činnosti poskytovatele, který je prováděn na základě dostatečných informací, odborně a dovedně, s potřebnou pečlivostí a s odpovídající znalostí.“¹⁶² Dle ustanovení § 2645 ObčZ pak „poskytovatel odpovídá za to, že splní své povinnosti s péčí řádného odborníka; k ujednáním, která to vylučují nebo omezují, se nepřihlíží.“ Porušení shora citovaného ustanovení § 45 odst. 1 ZdravSl a ustanovení § 2643 ObčZ založí protiprávnost jako jeden ze znaků trestného činu. Porušení povinnosti postupu *lege artis* je pak nezbytnou podmínkou trestní odpovědnosti poskytovatele zdravotních služeb pro některý z nedbalostních trestných činů proti životu a zdraví.

Negativním vymezením obsahu postupu *lege artis* se soudní praxe zabývala v rozhodnutí 7 Tdo 219/2005, ve kterém bylo podáno negativní vymezení tohoto pojmu tak, že „chyba v diagnóze sama o sobě ještě nemusí mít charakter nedbalosti ani jednání *non lege artis*. Může tomu tak být v případě, je-li nesprávná diagnóza důsledkem závažného porušení postupů pro její určování, například v případě bezdůvodného nevyužití dostupných diagnostických metod.“ Postup *non lege artis* pak lze vymezit jako postup opačný proti postupu *lege artis*, tj. zdravotní péče, při jejímž poskytnutí lékař volí z diagnostického či terapeutického hlediska objektivně zastaralé postupy, nedostatečně účinné, neověřené, nebo dokonce nebezpečné.¹⁶³ Často bude spočívat v jednání omisivním, což se bude týkat právě poskytovatelů zdravotních služeb, kteří náležitost péče řádně nezajistili. Soudní praxe se také zabývala povahou profesních standardů ve zdravotnictví k postupu *non lege artis*, kdy v rozsudku 8 Tdo 1421/2008 hodnotila mimo jiné i to, zda nerespektování standardů může být považováno za jednání *non lege artis* a dokonce zakládat trestní odpovědnost lékaře. V tomto případě došel Nejvyšší soud k závěru, že se jedná o doporučení občanských sdružení (v daném případě to byla Česká lékařská společnost J. E. Purkyně), která jako taková nemohou být pro lékaře závazná, ani nemohou být považována za obecně závazné standardy.

Jednotlivé postupy, metodiky, nebo doporučení se nemusí vždy obsahově shodovat, ale takový stav není podle mého názoru na škodu. Je nutno vzít v úvahu, že při poskytování

¹⁶² HOLČAPEK, Tomáš, ŠUSTEK, Petr in ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI (§ 2521-3081)*. Dostupné v ASPI verze 2021 [právní informační systém]. (c) 2021 Wolters Kluwer ČR, a.s. (§ 2643).

¹⁶³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2011, sp. zn. 8 Tdo 1254/2011. Dále usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2008, sp. zn. 8 Tdo 1421/2008.

zdravotnické péče představuje individualita pacienta zásadní prvek. V praxi se tak mohou různé postupy lišit s tím, že ani jeden z nich nemusí být pro konkrétního pacienta nevhodným. Jakkoli má většina doporučení či metodik povahu nezávazných doporučení, je vždy vhodné řádně odůvodnit případné odchýlení se od těchto postupů.

Rovněž považují za vhodné zmínit se o tom, co se rozumí uznávaným postupem, neboť tento pojem není právními předpisy definován. „Otázka, co je uznávaný postup nebo aktuální stav vědy, není z důvodu neustálého vývoje poznání záměrně právně specifikována, proto není ani jednoznačně právně určeno, jaký konkrétní postup je v konkrétní situaci *lege artis*. Obsah pojmu *lege artis* jako pojmu odborného bude pravidelně nalézán v aktuálních odborných publikacích, v soudobé výuce na lékařských fakultách a v doporučeních odborných společností. Všechny tyto podklady je nezbytné hodnotit pečlivě nejen jednotlivě, ale také v jejich souhrnu, při vědomí, že konkrétní doporučení odborného postupu není vždy závazným pokynem, určujícím hranici mezi postupem *lege artis* a *non lege artis*.“¹⁶⁴

V souvislosti s pravidly uznávaných medicínských postupů se dále okrajově zabývám také problematikou homeopatie. Homeopatie byla vyčleněna ze zdravotnických služeb.¹⁶⁵ Je tomu tak z důvodu, že homeopatie není uznávaným medicínským postupem. Proto by lékař zastávající, resp. praktikující homeopatii nikdy nemohl postupovat *lege artis* a vystavoval by se riziku, že nesplní požadavky na výkon zdravotnického povolání na náležité odborné úrovni.

S pojmem a postupem *lege artis* velmi úzce souvisí ustanovení § 45 odst. 1 ZdravSl, podle kterého poskytovatel zdravotních služeb je povinen poskytovat zdravotní služby na náležité odborné úrovni, vytvořit podmínky a opatření k zajištění uplatňování práv a povinností pacientů a dalších oprávněných osob, zdravotnických pracovníků a jiných odborných pracovníků při poskytování zdravotních služeb. Toto ustanovení však nelze považovat za zákonnou definici postupu *lege artis*.

Nejvyšší soud se také zabýval pojmem *vitium artis*, tzv. nedostatkem umění. Tento pojem však nelze zaměňovat za pojem *non lege artis*. *Vitium artis* znamená, že bylo postupováno sice *lege artis*, avšak takový postup trpěl určitou vadou, aniž by taková vada z postupu *lege artis* učinila postup *non lege artis*. Konkrétně pak Nejvyšší soud uvedl, že „nedostatek umění (tzv. *vitium artis*), kterého se dopustil lékař při výkonu svého povolání, může spočívat i v tom, že nenařídil okamžitý převoz pacienta na specializované pracoviště, ačkoli si byl vědom závažnosti jeho zdravotního stavu a toho, že s ohledem na materiální a personální vybavení mu není schopen poskytnout širší, specializovanější a intenzivnější péči.

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. srpna 2012, sp. zn. 6 Tdo 353/2012.

¹⁶⁵ A to dle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 19. září 2019, sp. zn. 2 As 122/2017-73.

Takový postup pak za splnění dalších podmínek může naplňovat znaky některého nedbalostního trestného činu (např. trestného činu těžké ublížení na zdraví podle § 147 tr. zák., ve znění účinném od 1. 1. 2010, nebo ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 148 tr. zák., ve znění účinném od 1. 1. 2010).¹⁶⁶ Případ se týkal lékařky obviněné z trestného činu neposkytnutí pomoci, kterého se měla dopustit neposkytnutím dostatečné lékařské péče, kdy neprovedla vyšetření, jejichž závěry by vedly k dřívějšímu rozhodnutí a převozu pacienta na specializované pracoviště a nedošlo by k nepřiměřenému časovému prodlení.

V případech (nejen) poskytovatelů zdravotních služeb ukládá zákon podřídit se některým kontrolním povinnostem a tyto povinnosti dodržovat, přičemž plnění nebo neplnění těchto povinností ovlivní závěry o tom, zda právnická osoba zavedla taková opatření, která po ní bylo možné spravedlivě požadovat (§ 8 odst. 5 TOPO). Takováto povinnost je např. uvedena v § 47 ZdravSl.¹⁶⁷ Odborná literatura rovněž upozorňuje na skutečnost, že v případech, ve kterých je dovozována trestní nebo soukromoprávní odpovědnost lékařů a poskytovatelů zdravotních služeb, bývá důvodem též nedostatečný dozor nad lékařem bezprostředně poskytujícím pacientovi zdravotní službu. Příklad pak uvádím z trestněprávní oblasti, a to konkrétně v souvislosti s trestním stíháním lékařky obviněné pro přečin usmrcení z nedbalosti dle § 143 odst. 1, 2 tr. zák., kdy se vyskytla a byla posuzována otázka nesprávného systémového postupu nemocnice při vypisování služeb. Konkrétně se jednalo o to, že „obviněná jako lékařka interní ambulance fakultní nemocnice v době před atestační zkouškou nesprávně vyhodnotila stav pacienta, který jevil známky závažného zdravotního stavu, při interním vyšetření vyloučila pouze jednu z možných příčin obtíží, s čímž se spokojila a přesný původ zdravotních obtíží nezjistila, stav pacienta nekonzultovala se zkušenějším lékařem, pacienta nedešlala na jiné odborné vyšetření a zavinila prodlevu ve stanovení správné diagnózy a tím podstatným způsobem zhoršila šanci poškozeného na včasný a adekvátní chirurgický zákrok, ke kterému díky prodlevě nedošlo a pacient zemřel. Na uvedeném pracovišti byli vzhledem k nedostatku lékařů od určitého období na ambulantní služby vypisování i lékaři bez absolvování „základního interního kmene“ jako formy medicínského vzdělávání. Tito lékaři však nemohou poskytovat příslušnou zdravotní službu bez přímého dohledu lékaře se specializovanou odbornou způsobilostí ve smyslu zákona č. 95/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované

¹⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. listopadu 2010, sp. zn. 3 Tdo 777/2010.

¹⁶⁷ Poskytovatelé zdravotních služeb jsou povinni zavést interní systém hodnocení kvality a bezpečí poskytovaných zdravotních služeb, přičemž minimální požadavky pro zavedení interního systému hodnocení uveřejní ministerstvo ve Věstníku Ministerstva zdravotnictví na svých internetových stránkách.

způsobnosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta. Ve věci bylo současně zjištěno, že způsob, jakým byl v případě obviněné zajišťován dohled lékaře interní kliniky, odporoval nejenom citovanému zákonu, nýbrž i doporučení představenstva ČLK č. 1/2007 k výkonu dohledu lékaře se specializovanou způsobilostí nad lékařem s odbornou způsobilostí.¹⁶⁸

Z hlediska posouzení trestní odpovědnosti má, v některých případech, význam rovněž tzv. informovaný souhlas. Pojem informovaný souhlas v sobě zahrnuje dva prvky, a sice souhlas jako projev vůle dotčené osoby, že chce udělit jinému právo zasáhnout do její výsostné a chráněné osobnostní sféry, a jednak určitou kvalitu souhlasu, tedy že byl udělen tzv. informovaně. Právní úprava souhlasu se zdravotnickým zákrokem je obsažena ve více právních předpisech, nejvýznamnější pro medicínskou praxi jsou ObčZ a ZdravSl (§ 28 odst. 1, § 34 a § 35).¹⁶⁹ Podle § 2642 ObčZ a § 28 a 34 ZdravSl mohou být zdravotní služby poskytovány zásadně po předchozím informovaném souhlasu. Informovaný souhlas pak má ten zásadní význam v tom, že je-li řádně poskytnut, v případě zákroku provedeného *lege artis*, se ve vztahu k zásahu do osobní a tělesné integrity, jedná o svolení poškozeného ve smyslu § 30 odst. 1, 3 tr. zák. Pokud informovaný souhlas nebyl udělen zákonem předvídaným způsobem, nejedná se o postup *lege artis*. V literatuře¹⁷⁰ byla řešena otázka, zda poskytnutí zdravotní péče bez informovaného souhlasu pacienta může vést k trestní odpovědnosti pro trestný čin omezování či zbavení osobní svobody dle § 170, resp. § 171 tr. zák. Domnívám se, že nastolenou otázku je nutno řešit tak, že v případě, je-li zdravotní péče poskytnuta *lege artis*, nelze v těchto případech stíhat lékaře za jednání, kterým sice bylo zasaženo do svobody rozhodování jedince, ale zároveň mu mohl být zachráněn život.¹⁷¹ Navíc pro uvedené trestné činy se vyžaduje zavinění ve formě úmysl, pokud tedy pacient byl poučen v nedostatečném rozsahu v důsledku nedbalosti lékaře, není možné dovozovat trestní odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb právnické osoby. Také nelze opomenout případné uplatnění zásady subsidiarity trestní represe, která by v posuzovaném případě určitě našla své uplatnění. A konečně naposled je možné se opřít o závěr Ústavního soudu ve věci stěžovatelky, která se domáhala vedení trestního řízení mj. proto, že neudělila

¹⁶⁸ CIBULKA, Karel. Několik úvah o trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb. *Trestní právo*, 2017, roč. 21, č. 3, str. 21.

¹⁶⁹ Nezbytnost oprávnění k provedení určitého zákroku vyplývá samozřejmě již z ústavněprávní roviny. V oblasti péče o zdraví je na srovnatelné úrovni. Hierarchii pramenů práva konkretizuje Úmluva o lidských právech a biomedicině, a to zejména její čl. 5, podle kterého lze jakýkoliv zákrok v této oblasti provést pouze za podmínky svobodného a informovaného souhlasu dotčené osoby.

¹⁷⁰ ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019, s. 181.

¹⁷¹ Shodně ŠUSTEK, Petr in ŠUSTEK, Petr, HOLČÁPEK, Tomáš. *Informovaný souhlas. Teorie a praxe informovaného souhlasu ve zdravotnictví*. Praha: Wolters Kluwer, 2007, s. 172.

souhlas k provedení léčebných zákroků. Ústavní soud uvedl, že „pokud by se tedy prokázalo, že zákroky, proti kterým stěžovatelka brojí, byly provedeny bez jejího svobodného a informovaného souhlasu a nebyly přiměřené k ochraně zdraví a života nenarozeného dítěte, došlo k porušení jejich osobnostních práv chráněných § 11 zákona č. 40/1964 Sb. (k předmětným událostem došlo před účinností nového občanského zákoníku). Případné porušení práva stěžovatelky na ochranu jejího soukromí je tedy reparaovatelné pomocí civilněprávní žaloby na ochranu osobnosti. Tato možnost je tedy *prima facie* účinným prostředkem nápravy v případě stěžovatelky.“¹⁷²

V případech, kdy zdravotničtí pracovníci v dobré víře poskytují zdravotní péči s úmyslem zlepšit zdraví či přímo zachránit životy pacientů, nelze tuto činnost v žádném případě kriminalizovat.“¹⁷³ V posuzované věci se nejednalo o situaci, kdy by zdravotničtí pracovníci měli úmysl stěžovatelce ublížit a poškodit její zdraví, ale jádrem sporu bylo, zda zdravotničtí pracovníci postupovali *lege artis* a se souhlasem pacientky.

Jak uvádí odborná literatura¹⁷⁴, na straně poskytovatelů zdravotních služeb často dochází k organizačním selháním spočívajícím v neúměrné vytíženosti lékařů, kdy často pracují přesčas nad rámec povolení zákoníku práce. V dosavadní judikatuře k otázce spoluzavinění poskytovatele zdravotních služeb spočívajícím v enormním vytížení lékařského personálu bylo možné vyzorovat spíše rezervovaný přístup. Zde je možné odkázat na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. července 2013, sp. zn. 7 Tdo 612/2013, ve kterém Nejvyšší soud shledal neopodstatněnost námitek obviněného týkající se spoluzavinění nemocnice, kdy soud mj. konstatoval „pokud tím obviněný mínil míru svého pracovního zatížení vyplývající z počtu pacientů, které měl během služby na starosti, pak je třeba odkázat na to, že v dané konkrétní situaci nebyly podmínky péče o poškozeného nijak dotčeny případnou nutností poskytovat akutně nějakou zvláštní péči jiným pacientům.“ Podstatou citované věci byla nesprávně stanovená diagnóza, kdy obviněný nenařídil další vyšetření pacienta, který v tomto důsledku zemřel, nikoli to, že by obviněný nemohl věnovat potřebnou péči poškozenému z důvodu neodkladné péče o jiné pacienty. Nejvyšší soud tak dospěl k závěru, že „spoluzavinění nemocnice by přicházelo v úvahu toliko tehdy, pokud by se obviněný lékař nemohl poškozenému věnovat z důvodu péče o jiné pacienty, resp. pakliže

¹⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS. 1565/14, bod 85 odůvodnění.

¹⁷³ Nález Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS. 1565/14, bod 38 odůvodnění.

¹⁷⁴ JELÍNEK, Jirí. Otázky trestní odpovědnosti právnických osob – poskytovatelů zdravotních služeb. *Kriminalistika*, 2018, roč. 51, č. 1. s. 13.

by danou směnu nezajišťoval dostatečný počet lékařů.¹⁷⁵ Nejvyšší soud také doplnil, že postup lékaře je třeba hodnotit *ex ante*, tedy na základě informací, které měl v době rozhodování.

Jak jsem uvedl výše, základem poskytování zdravotní péče a odpovědnosti zdravotnických pracovníků a také poskytovatelů zdravotních služeb (právnických osob), je vztah pacient – zdravotnický pracovník. Odborná literatura uvádí,¹⁷⁶ že česká doktrína i soudní praxe v oblasti právní odpovědnosti považují za základ vztahu mezi pacientem a lékařem postup *lege artis* v širokém slova smyslu. Pojem a jednání *lege artis* nebo *non lege artis* se v souvislosti s medicínou a odpovědností za postupy jak zdravotnických pracovníků, tak poskytovatelů zdravotní péče vžilo, i když ani aktuální diskuze nejsou schopny tento pojem jednoznačně definovat. Jednání *non lege artis*, v širším slova smyslu tedy pochybení při poskytování zdravotní péče, je jednání, které je schopno založit trestní odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb právnické osoby. Při zkoumání odpovědnosti právnické osoby je však třeba mít také na paměti, že jednání, které se jeví jako protiprávní, ve skutečnosti nenaplní všechny znaky protiprávnosti a ta bude vyloučena. Odborná literatura k tomu uvádí,¹⁷⁷ že „nebezpečnost pro společnost je prvotní, existuje nezávisle na právní úpravě, třebaže ta může stanovit hlediska, podle nichž je třeba nebezpečnost pro společnost a její stupeň postihovat... protiprávní činy jsou patrné, vždy pro společnost nebezpečné, třebaže nikoli tou měrou, aby to byly činy trestné.“ Citovaný autor také uvádí, že „výčet okolností vylučujících protiprávnost (trestnost) není uzavřený a ani být uzavřený nemůže.“¹⁷⁸

V oblasti poskytování zdravotních služeb má pro právnické osoby význam, vedle tradičních okolností vylučujících odpovědnost, jako je nutná obrana, jednání v krajní nouzi, zejména svolení poškozeného. Zde je však potřeba vždy v individuálním případě zkoumat, zda toto svolení splňovalo veškeré znaky jednání *lege artis*. V praxi se vyskytují případy, kdy např. prvotní zákrok je proveden se svolením poškozeného, avšak následný způsob léčby může vést k fatálním následkům. A právě v případech složitějších, kdy určení diagnózy, na kterém se zpravidla podílí více odborníků, případně týmy poskytovatele, může vést k systémové chybě, kterou pak lze přičítat právě poskytovateli zdravotních služeb.

¹⁷⁵ JELÍNEK, Jiří. Otázky trestní odpovědnosti právnických osob – poskytovatelů zdravotních služeb. *Kriminalistika*, 2018, roč. 51, č. 1. s. 13

¹⁷⁶ SOVOVÁ, Olga. Postup *non lege artis* v medicíně a jeho přičitatelnost poskytovateli zdravotní péče. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 241.

¹⁷⁷ SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003, s. 41.

¹⁷⁸ SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003, s. 41.

S ohledem na výše uvedené lze učinit závěr, že poskytovateli zdravotních služeb právnické osobě lze přičítat odpovědnost za systémová pochybení a nevytvoření podmínek, resp. selhání při vytváření podmínek pro řádné poskytování zdravotní péče. Je to právě management nebo statutární orgán poskytovatele zdravotních služeb, který je povinen vytvořit procesy a zajistit jejich uvedení do praxe a dále ověřovat jejich funkčnost, tedy procesy a postupy *lege artis*. Tento typ pochybení, tj. nezajištění uvedených procesů, bezpochyby naplňuje kritéria uvedená v § 8 odst. 1 písm. a), b) TOPO. Pokud se jedná o případ pochybení zaměstnance za nedodržení předepsaných postupů, nemohu se plně ztotožnit s názorem, že v tomto případě by bylo možné pochybení přičítat poskytovateli zdravotních služeb právnické osobě pouze v případě opakované chyby v důsledku nedostatečně zakotvených pravidel či nedůsledné kontroly, nikoli pro ojedinělou chybu v diagnóze nebo selhání jednotlivce.¹⁷⁹ Domnívám se, že v případě hrubého, resp. natolik závažného porušení nebo vybočení ze zakotvených pravidel, by takové jednání rovněž mohlo být danému poskytovateli zdravotních služeb přičitatelné, a to i za předpokladu, že by k takovému jednání došlo poprvé, tj. nikoli opakovaně.

V návaznosti na výše podaný rozbor lze dále učinit závěr, že pojem *lege/non lege artis* je v praxi i odborné literatuře dostatečně vymezen. Tento pojem je definován v obecných rysech, nikoli konkrétně uvedením taxativního výčtu. Toto je bezpochyby správné, neboť v dynamicky se vyvíjejícím oboru, jakým medicína je, by definice s taxativním výčtem nebyla v podstatě použitelná. Porušením povinnosti poskytovat a zjistiť zdravotní péči *lege artis* bude v praxi například zanedbání zdravotního stavu pacienta a nezabezpečení lékaře s dostatečnou odborností (např. nevyžádání si konziliárního vyšetření) nezajištění návazné péče a další různé technické chyby a nedostatky (např. záměna léků, podání expirovaného léčiva). Dále je možné postup *non lege artis* spatřovat například v nedostatečné kontrole a nesprávném jednání s pacienty (např. absence informovaného souhlasu, chyby ve vedení zdravotnické dokumentace). Dále lze zmínit nedostatky v organizaci práce (např. tolerování odborných pochybení zaměstnanců). Na závěr lze uvést také hrubý diagnostický omyl, neposkytnutí první pomoci (blíže kapitola 7.) či nedostatečný dozor.¹⁸⁰

Pro trestní právo však není významné každé jednání *non lege artis*, ale jen takové jednání *non lege artis*, které bylo v příčinné souvislosti s trestněprávně relevantním následkem.

¹⁷⁹ SOVOVÁ, Olga. Postup *non lege artis* v medicíně a jeho přičitatelnost poskytovateli zdravotní péče. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 248.

¹⁸⁰ Blíže ŠTŘEJTOVÁ, Kateřina. Pojem „*lege artis*“ a trestní odpovědnost v medicíně. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 6, s. 138.

„Lidský organismus je předvídatelný jen omezeně a zdravotní stav každého pacienta je osobitý. Proto v určitých situacích nelze nepříznivý následek vyloučit ani při poskytnutí lékařské péče té nejvyšší světové medicínské úrovni.“¹⁸¹

4.4 Zproštění trestní odpovědnosti

Od účinnosti novely TOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb., tj. od 1. 12. 2016, má právnická osoba možnost zprostit se trestní odpovědnosti v případě jednání osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO, pokud prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání trestného činu osobami v uvedených ustanoveních zabránila. Zákonodárce zde zvolil zcela nevhodné řešení, neboť není zcela jasné, určité a připouští různé výklady. To lze demonstrovat na diskuzích v odborné literatuře vedených o tom, zda ustanovení § 8 odst. 5 TOPO na právnickou osobu přenáší důkazní břemeno či nikoli.¹⁸² Ustanovení je výsledkem poslanecké iniciativy, k této změně tak neexistuje důvodová zpráva, proto není možné s jistotou uvést, jaký měl zákonodárce úmysl. Také slovní spojení, že se právnická osoba „zprošťuje“ trestní odpovědnosti není vhodná. Za vhodnější považují nahradit slovo „zprošťuje“ např. formulací, že „právnické osobě nelze jednání určitých osob přičítat,“¹⁸³ což také odpovídá terminologii TOPO. Další problematické místo se nachází v jazykové formulaci „právnická osoba se zproští, pokud vynaložila.“ Z uvedeného je zjevné, že se vyžaduje určitá aktivita ze strany právnické osoby. Ustanovení však již nehovoří o tom, že se právnická osoba zproští trestní odpovědností, „prokáže-li“, jak uvádí obdobná ustanovení jiných zákonů.¹⁸⁴ Z citovaného ustanovení tak nelze dovodit, že by to měla být právnická osoba, která bude prokazovat uvedené okolnosti.

Proto lze názor vyjádřený v metodice Nejvyššího státního zastupitelství, podle kterého musí právnická osoba na výzvu orgánů činných v trestním řízení prokázat vynaložení veškerého úsilí, které po ní bylo možno požadovat, považovat za nespravedlivý.¹⁸⁵

¹⁸¹ KOVAČIKOVÁ, Veronika. Základní aspekty trestní odpovědnosti právnických osob v oblasti zdravotnictví. *Kriminalistika*, 2021, roč. 54, č.2, s. 106.

¹⁸² Např. BOHUSLAV, Lukáš. K otázce přenesení důkazního břemene ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016, s. 95 a násl. PELC, Vladimír. Limity trestní odpovědnosti právnických osob. In JELÍNEK, Jiří a (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté*. Praha: Leges, 2017, s. 68 a násl.

¹⁸³ Shodně JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice - problémy a perspektivy*. Praha: Leges, 2019, s. 211.

¹⁸⁴ Např. § 2924 ObčZ, § 2927 ObčZ, § 2934 ObčZ, § 20 zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

¹⁸⁵ Nejvyšší státní zastupitelství. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. s. 23. Dostupné na: <<http://www.nsz.cz/images/stories/Tiskovy/NovelaTOPO.pdf>>. [cit. 10. května 2020]. Tato „studie“ je dokonce na první stránce označena formulací „verze pro veřejnost,“ která zcela jasně naznačuje to, že existuje ještě jedna, resp. více verzí, které veřejnosti určeny nejsou.

Ve Zprávě o činnosti státního zastupitelství za rok 2019 se však již uvádí, že důkazní břemeno nemůže spočívat na právnické osobě, neboť to vylučuje koncepcí, na niž spočívá české trestní právo procesní.

Z hlediska dikce ustanovení § 8 odst. 5 TOPO lze za problematické považovat rovněž použití termínů „lze spravedlivě požadovat,“ které najdeme také v ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Uvedené slovní spojení, a především jeho výklad, je však velmi důležitý, protože to, jestli bude trestný čin právnické osobě nakonec přičítán, závisí právě na této podmínce. Jedná se tedy o kategorii subjektivní, každý jednotlivec má jinou míru představy o tom, co je spravedlivé požadovat a co už nikoli. Odborná literatura uvádí, že pro aplikační praxi je zcela zásadní výklad slovního obratu „která po nich lze spravedlivě požadovat“ a který ne zcela vyhovuje požadavku právní jistoty.¹⁸⁶ Správné posouzení toho, co bylo možné po právnické osobě spravedlivě požadovat pak vyžaduje dokonalou znalost vnitřního prostředí právnické osoby, její organizační struktury a finanční poměry, které mohou být pro právnickou osobu značně limitující. Za deficit právní úpravy pak považují absenci návodu k interpretaci tohoto spojení, které bylo a je pro trestní právo novým pojmem, přičemž dle mého názoru je možné *de lege ferenda* vyjít z kritéria péče řádného hospodáře. Institut péče řádného hospodáře je institutem soukromého práva, přesto byl opakovaně konkretizován judikaturou trestní.¹⁸⁷

Nejvyšší soud se také zabýval otázkou vyvození trestní odpovědnosti v souvislosti s naplněním zákonem požadovaných vztahů k právnické osobě, kdy dovedl,¹⁸⁸ že „pro vyvození trestní odpovědnosti právnické osoby postačí naplnění i jen jednoho z požadovaných vztahů právnické osoby k jednání některé z uvedených osob, tedy jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti. Pokud byl čin v zásadě spáchán proti zájmům právnické osoby nebo na její úkor, nelze dovést trestní odpovědnost takto poškozené právnické osoby a bude uplatněna pouze trestní odpovědnost osoby jednající.“ K těmto legislativním nepřesnostem se Nejvyšší soud vyjádřil i v dalším rozhodnutí, ve kterém uvedl,

¹⁸⁶ KREJČÍKOVÁ, Helena. *Odpovědnost poskytovatelů zdravotních služeb za trestné činy proti životu* [online]. Zdravotnické právo a bioetika. 2. dubna 2015 [cit. 25. května 2020]. Dostupné na: <http://zdravotnickepravo.info/odpovednost-poskytovatelu-zdravotnich-sluzeb-za-trestne-ciny-proti-zivotu/#_ftn2>.

¹⁸⁷ Např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. srpna 2009, sp. zn. 5 Tdo 1412/2007. Značná část sporů z porušení péče řádného hospodáře je stále řešena trestněprávně, což dokazuje, že se nejedná o nástroj nejvýznamnější, resp. „samospasitelný.“ Důvodem tohoto stavu může být to, že členové korporací potřebují svůj čas a energii alokovat na provoz a vytváření zisku, nikoli na soudní spory (často vleklé), přičemž výsledek v podobě rozsudku může být různý a rovněž může být vydán v době, kdy se korporace nebude moci na vydaném rozsudku nijak sanovat. Proto se může jevit efektivnější podat trestní oznámení a spoléhat na orgány činné v trestním řízení. Je samozřejmě otázka, jestli je tento postup i nadále udržitelný.

¹⁸⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2017, sp. zn. 6 Tdo 928/2017.

že „zákonodárce v tomto případě užil neurčitých pojmů „veškeré úsilí“ a „spravedlivě požadovat,“ neboť naplnění těchto pojmů je nutno posuzovat individuálně případ od případu v závislosti na mnoha faktorech. K posouzení slouží především kritérium vhodnosti, tedy zda je příslušné opatření vůbec způsobilé dosáhnout zamýšleného cíle, a kritérium přiměřenosti, tedy nakolik potřeba existence příslušného opatření odpovídá situaci u dané právnické osoby. V rámci těchto kritérií se nabízí zabývat se zejména formou, strukturou a velikostí právnické osoby, předmětem, zaměřením a délkou její činnosti, počtem, složením, řízením, postavením zaměstnanců a dalších odpovědných pracovníků právnické osoby, jejich znalostmi a dovednostmi, zřetelem na dřívější trestnou činnost, součinností s orgány činnými v trestním řízení apod.“¹⁸⁹ Vrchní soud v Praze pak k těmto legislativním nedostatkům uvedl, že „ač není pojem veškeré úsilí zákonodárcem vyložen, pouhým jazykovým výkladem je třeba dospět k závěru, že je to něco víc než formální krok, tj. přijetí compliance programů, kodexů, etických pravidel atd. a jejich akceptace osobou, jejíž jednání se právnické osobě přičítá. Obdobně pojem spravedlivě požadovat není zákonodárcem vyložen. Kritéria spravedlivosti mohou být různá, v neposlední řadě i ekonomická. Od právnické osoby, která má složitou vnitřní strukturu, v případě podniku – má vysoký obrát a velký počet zaměstnanců, lze oprávněně požadovat vyšší míru úsilí (nemateriální a materiální) vynaloženého na ochranu právnické osoby samotné před protizákonným jednáním v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, kterého by se mohly dopustit osoby uvedené v § 8 odst. 1 TOPO, než v případě právnické osoby/podniku menších měřítek.“¹⁹⁰

S ohledem na to, že v TOPO (ani jinde) neexistuje požadavek, který je možné požadovat nespravedlivě, je požadavek úsilí, které je možno požadovat „spravedlivě,“ nadbytečný. Zcela dostačující by bylo stanovení požadavku „veškerého úsilí,“ které by bylo možné na právnické osobě požadovat. Také nelze přehlédnout to, že slovní spojení „spravedlivě požadovat“ je v trestním právu cizí prvek, který bych radil spíše do práva soukromého. Odborná literatura k tomu uvádí, že „Ani nově zavedený pojem „spravedlivě požadovat“ není zákonodárcem nijak definován ani vyložen. Kritéria spravedlnosti mohou být různá, právní, ekonomická, majetková, provozní. Pokud by například existovalo opatření, které by teoreticky porušení povinnosti zabránilo, ale jeho aplikace by byla natolik nákladná, že by muselo dojít např. k dramatickému zvýšení konečné ceny produktu, lze toto opatření po právnické osobě

¹⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. ledna 2019, sp. zn. 5 Tdo 55/2019, bod 21.

¹⁹⁰ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. března 2017, sp. zn. 6 To 7/2017.

stěží požadovat.“¹⁹¹ S odkazem na soudní praxi¹⁹² doporučuje odborná literatura¹⁹³ pro posouzení, zda bylo přijato nejvhodnější opatření, použít např. koncept tzv. nejlepší dostupné technologie, který výslovně počítá s ekonomicky přijatelnými podmínkami.

Veškeré úsilí bude zpravidla vynakládat ta právnická osoba, která dodržuje zákony, ostatní právní předpisy a dále vnitřní předpisy. Samozřejmě nestačí jen uvedenými předpisy disponovat, ale je potřeba jejich provádění pravidelně kontrolovat, včetně periodického školení zaměstnanců. Zjednodušeně řečeno, je nedostačující jen formálně ověřit, že právnická osoba uvedenými dokumenty disponuje, ale zda opatření byla v rámci právnické osoby vyžadována, kontrolována a případně aktualizována dle potřeby.

Výše uvedené tvrzení je vhodné argumentačně podpořit aplikační praxí. V trestní věci sp. zn. 6 To 7/2017 Vrchní soud v Praze při úvaze o vyvinění právnické osoby konstatoval „aby mohl soud učinit spolehlivý závěr o tom, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v § 8 odst. 1 TOPO zabránila, musí podrobně nahlédnout do fungování celé právnické osoby, musí si učinit představu o jejím fungování, řízení, vnitřní kontrole a schopnosti adekvátně reagovat na zjištěné problémy obecně a stejně tak konkrétně v případě páchaní protiprávních činů v jejím zájmu a v rámci její činnosti.“ Dále pak, konkrétně k ustanovení § 8 odst. 5 TOPO, soud v citovaném rozhodnutí uvedl, že „záměrem zákonodárce byla liberalizace dosavadní normy ve formě otevření prostoru pro vyvinění z trestní odpovědnosti u přičitatelného jednání širšího okruhu osob, resp. i osob, které se významně podílí na jednání právnické osoby navenek i směrem dovnitř (řídící a kontrolní činnost). Pokud již zákonodárce tuto možnost poskytl, zcela jistě chtěl, aby podmínky, za nichž možnost vyvinění poskytuje, byly naplňovány právnickou osobou reálně, funkčně a smysluplně. Tato svoje očekávání pak vyjádřil slovy „vynaloží veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat.“ Ač není pojem „veškeré úsilí“ definován, pouhým jazykovým výkladem je třeba dospět k závěru, že je to něco víc, než formální krok, tj. přijetí compliance programů, kodexů, etických pravidel atd., a jejich akceptace osobou, jejíž jednání se právnické osobě přičítá. Obdobně pojem „spravedlivě požadovat,“ není zákonodárcem vyložen. Kritéria spravedlnosti mohou být různá, jak jsem uvedl výše, v neposlední řadě také ekonomická.

¹⁹¹ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 59.

¹⁹² rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 23. června 2015, sp. zn. 46 A 86/2013-109. Byť se nejednalo o trestný čin, mohou být závěry soudu použitelným vodítkem i pro § 8 odst. 5 TOPO.

¹⁹³ FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 59 (§ 8).

Od právnické osoby, která má složitou vnitřní strukturu, v případě podniku – má vysoký obrat a velký počet zaměstnanců – lze oprávněně požadovat vyšší míru úsilí (nemateriálního a materiálního) vynaloženého na ochranu právnické osoby samotné před protizákonným jednáním v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, kterého by se mohly dopustit osoby uvedené v § 8 odst. 1 TOPO než v případě právnické osoby menších měřítek. Závěr o tom, co je možno spravedlivě požadovat, musí orgány činné v trestním řízení učinit na základě hodnocení důkazů podle svého vnitřního přesvědčení založeném na pečlivém uvážení všech okolností případu jednotlivě i v jejich souhrnu, přičemž pochybnosti o tom, do jaké míry je požadavek spravedlivý, mohou najít odraz v aplikaci zásady v pochybnostech ve prospěch obviněného...“¹⁹⁴

Jak vyplývá z výše uvedeného rozsudku, při zkoumání „veškerého úsilí“ je nutno v praxi rozlišovat povahu dané právnické osoby. „Jiná pravidla obezřetného podnikání bude mít finanční ústav nebo realitní kancelář, rodinná firma vyrábějící droždí, jiná pravidla bude mít nemocnice pracující s biologickým materiálem, drahými kovy, léčivými i jedy, velká strojírenská korporace, jiná pravidla bude muset mít vysoká škola, a nakonec jiná pravidla bude muset mít malá společnost s ručením omezeným skládající se ze tří fyzických osob.“¹⁹⁵

Co se týče obsahu samotného pojmu úsilí, které může právnická osoba vynaložit, aby spáchání trestného činu zabránila, je zejména nutné přihlídnout k tomu, zda právnická osoba dodržovala všechny zákonné a ostatní předpisy, které jsou povinny dodržovat zejména statutární orgány a další osoby ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby. Zde pak bude potřeba dále zkoumat, zda byly vydány příslušné interní předpisy, které vymezují práva a zejména povinnosti osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až d) TOPO a dále to, zda a jakým způsobem bylo plnění těchto povinností kontrolováno a jak bylo vyžadováno jejich dodržování. Nejvyšší státní zastupitelství se pak ve zprávě o své činnosti za rok 2019 zvláště zmiňuje o případech, kdy obžalovaná právnická osoba nespolupracuje s orgány činnými v trestním řízení, a to tak, že „negativně jsou hodnoceny případy, kdy jsou orgány činné v trestním řízení nuceny zabývat se existencí či neexistencí skutečností vztahujících se k § 8 odst. 5 TOPO, pokud se podezřelá právnická osoba rozhodne nespolupracovat s orgány činnými v trestním řízení. V takových případech je velmi problematické *ex offio* prokázat, zda právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání činu příslušnými fyzickými osobami zabránila. V těchto případech však nemůže důkazní břemeno

¹⁹⁴ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 23. června 2015, sp. zn. 46 A 86/2013-109.

¹⁹⁵ JELÍNEK, Jiří. Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. Vol. LXIII, roč. 2017, č. 2, s 22.-23.

spočívat na právnické osobě, to vylučuje koncepce, na níž spočívá české trestní právo procesní.¹⁹⁶ „Zároveň zákon nedefinuje minimální standard, při jehož dodržení by se mělo za to, že právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu vyjmenovanými osobami zabránila. Orgány činné v trestním řízení nemají ani uloženou povinnost jej vydat.“¹⁹⁷

Rovněž je na tomto místě vhodné upozornit na to, že dochází k určitému „překryvu“¹⁹⁸ institutu vyvinění dle § 8 odst. 5 TOPO s institutem uvedeným v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, tzn. že „právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7, jestliže byl spáchán zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.“ Domnívám se proto, že provedení opatření podle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO je nezbytnou podmínkou pro učinění závěru, že právnická osoba „vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat.“ V opačném případě, kdy nebudou provedena opatření uvedená v § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, nemůže dojít k vyvinění právnické osoby podle § 8 odst. 5 TOPO.

Jistě lze doporučit rozvedení dalších preventivních opatření v organizačních a pracovních řádech. Většina velkých, zejména nadnárodních korporací, pak přijímá další, často rozsáhlou interní dokumentaci, která je závazná pro všechny výše uvedené osoby, přičemž některé z nich i pro smluvní partnery. Jedná se zejména o etické kodexy a standardizované kodexy pravidel chování zaměstnanců jakož i nejrůznější protikorupční politiky. Všechny tyto dokumenty pak ve svém souhrnu vytváří tzv. korporátní kulturu. Finanční instituce a některé mezinárodní korporace (zejména pak ty, které jsou kótovány na burzách a jejichž akcie jsou veřejně obchodované) pak mají zpravidla přijaty sofistikované compliance a další programy, neboť na tyto subjekty mohou klást právní předpisy další podmínky, které musí tyto subjekty

¹⁹⁶ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019 (textová část), s. 30. Dostupné na <http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2019/Zprava%20o%20cinnosti%20SZ%20za%20rok%202019%20-%20textova%20cast.pdf>.

¹⁹⁷ CHROMÝ, Jakub, RŮŽIČKA, Miroslav. K mantinelům vyvinění trestní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Státní zastupitelství*, 2017 roč. 2017, č. 1, s. 22.

¹⁹⁸ ŠÁMAL, Pavel, DĚDIČ, Jan in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 158 (§ 8).

plnit, aby mohly být veřejně obchodovatelné. U právnických osob, které působí na mezinárodních trzích, představuje jedno z největších rizik dopad zahraničních, většinou protikorupčních úprav. Snad nejznámějším příkladem zmíněné úpravy je americký Foreign Corrupt Practices Act.¹⁹⁹ Jde o zákon z roku 1977, který se v podstatně větším rozsahu začal uplatňovat vůči korporacím až počátkem tohoto tisíciletí a který postihuje zejména uplácení zahraničních úředníků.

4.5. Dopady zákona č. 183/2016 Sb., a institut přičitatelnosti

Dne 1. 12. 2016 nabyl účinnosti zákon č. 183/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Tato novela TOPO přinesla zásadní změnu v možnostech trestního postihu právnických osob, která se dotýká i poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob. V praxi tato změna přinesla pro poskytovatele zdravotních služeb právnické osoby podstatné rozšíření okruhu trestných činů, za které mohou být stíhány, především pokud jde o trestné činy proti životu a zdraví. Jedná se o některé majetkové a hospodářské trestné činy obsažené v hlavě V. a VI. zvláštní části tr. zák., jejichž pachatelé mohou být nově i poskytovatelé zdravotních služeb právnické osoby. V této souvislosti určitě stojí za pozornost, že s těmito typy trestných činů se soudní praxe již v minulosti setkala.²⁰⁰ Podstatné pro účely této práce je, že došlo k rozšíření trestní odpovědnosti právnických osob zejména na trestné činy proti životu a zdraví. TOPO až do účinnosti zákona č. 183/2016 Sb., zakotvoval v § 7 tzv. pozitivní výčet trestných činů, kterých se mohla právnická osoba dopustit. V tomto pozitivním výčtu trestných činů nebyly trestné činy proti životu a zdraví zahrnuty. Od 1. 12. 2016 došlo v nastavení výčtu trestných činů k zásadnímu obratu a pozitivní výčet se změnil na výčet negativní, tzn., že nově se taxativně vyjmenovávají pouze ty trestné činy, kterých se právnická osoba dopustit nemůže.²⁰¹

U všech zbývajících trestných činů je trestní odpovědnost právnické osoby na místě. K citované novele dále uvádím, že novela je významná a má dopad na široký okruh právnických osob, u kterých byla trestní odpovědnost do té doby spíše omezena. Jedním z takto dotčených subjektů jsou právě poskytovatelé zdravotních služeb právnické osoby. Trestní odpovědnost poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob do účinnosti citované novely určitě bylo možné dovodit, avšak bez přímé souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.

¹⁹⁹ Dostupný na <<https://www.sec.gov/spotlight/fcpa/fcpa-resource-guide.pdf>>.

²⁰⁰ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. října 2015, sp. zn. 5 Tdo 66/2015, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. srpna 2016, sp. zn. 3 Tdo 1015/2016

²⁰¹ Shodně ŠÁMAL, Pavel in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s.137 (§ 7).

Jako příklad uvádí odborná literatura²⁰² některý z trestných činů majetkových (např. podvod, úvěrový podvod, podílnictví úmyslné i nedbalostní) anebo v souvislosti s porušením hygienických předpisů (např. za trestný čin poškození a ohrožení životního prostředí v obou formách zavinění), avšak poskytovatelé zdravotních služeb právnické osoby nemohli být odpovědní za některý z trestných činů proti životu a zdraví z první hlavy zvláštní části tr. zák., a to z prostého důvodu, že žádný trestný čin z první hlavy zvláštní části tr. zák. nebyl uveden ve výčtu trestných činů podle § 7 TOPO. Co se týče trestní odpovědnosti fyzických osob, budou v praxi přicházet v úvahu zejména trestné činy lékařů a dalších zdravotnických pracovníků.

Přijetí zákona č. 183/2016 Sb., přineslo dva nové, významné prvky, a sice:

- a) rozšíření kriminalizace jednání právnických osob v ustanovení § 7 TOPO a zavedení *de facto* všeobecné trestní odpovědnosti právnických osob za všechny trestné činy s výjimkou trestných činů uvedených v § 7 TOPO,
- b) úpravu návěti ustanovení § 8 TOPO a vložení nového ustanovení § 8 odst. 5 TOPO, umožňujícího právnické osobě vyvinut se, a to při splnění uvedených podmínek z trestní odpovědnosti.²⁰³

Současně účinné znění § 7 TOPO, oproti znění účinnému do nabytí účinnosti novely provedené zákonem č. 183/2016 Sb., značně rozšiřuje možnosti uplatňování trestní odpovědnosti vůči poskytovatelům zdravotních služeb. Toto rozšíření spočívá zejména v tom, že dřívější právní úprava vylučovala trestní odpovědnost právnických osob pro trestné činy proti životu a zdraví. Od účinnosti výše uvedeného zákona je tak možné, aby právnická osoba spáchala například trestný čin usmrcení z nedbalosti (§ 147 tr. zák.), ublížení na zdraví z nedbalosti (§ 148 tr. zák.) Dále je možné, aby se právnická osoba – poskytovatel zdravotních služeb dopustil trestného činu neposkytnutí pomoci (§ 150 tr. zák.,²⁰⁴) zbavení a omezování osobní svobody (§ 170 a § 171 tr. zák.), neoprávněné nakládání s osobními údaji (§ 180 tr. zák.), padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezu (§ 350 tr. zák.), resp. některého z trestných činů souvisejících s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským genomem (pátý díl I. hlavy zvláštní části tr. zák.) V úvahu přichází rovněž majetková a hospodářská trestná činnost poskytovatelů

²⁰² JELÍNEK, Jiří. Otázky trestní odpovědnosti právnických osob – poskytovatelů zdravotních služeb. *Kriminalistika*, 2018, roč. 51, č. 1, s. 4.

²⁰³ Rozborem dopadu této novely se zabýval např. Jelínek, srov. JELÍNEK, Jiří. Nad šestou novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Kriminalistika*, 2017, roč. 50, č. 1, s. 83-84.

²⁰⁴ Fakticky je však trestní odpovědnost právnické osoby za trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zák. vyloučen. K tomu blíže kapitola 7. této práce.

zdravotních služeb. Zde lze zvažovat souvislost se zadáváním veřejných zakázek, např. porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 tr. zák.) nebo zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě. Zdravotní pojišťovny jsou pak obětí trestného činu podvodu (§ 209 tr. zák.), kdy poskytovatelé vykazují zdravotním pojišťovnám péči na její pojištění ve větším rozsahu, než ve kterém byla provedena, resp. vykazují výkony, které neprovedli, případně je provedli nelékařskými pracovníky bez nutné indikace ošetřujícího lékaře dle § 18 odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění.

Co se týče úmyslných trestných činů proti životu a zdraví, budou v praxi spíše výjimečné,²⁰⁵ neboť zpravidla nebude splněna podmínka přičitatelnosti spočívající v jednání fyzické osoby v zájmu či v rámci činnosti právnické osoby, ale spíše by se jednalo o individuální excesy.²⁰⁶ Uvedené lze demonstrovat na příkladu tzv. heparinového vraha a odůvodnění Nejvyššího soudu k výroku o náhradě nemajetkové újmy, kdy Nejvyšší soud konstatoval, že „obviněný se sice trestné činnosti dopustil při výkonu povolání zdravotní sestry v nemocnici v H. B., avšak jeho protiprávní jednání nelze označit za plnění úkolů vyplývajících z pracovního poměru ani za úkony s tím přímo související, nešlo z objektivního ani subjektivního hlediska o činnost konanou pro zaměstnavatele, obviněný nejednal v jeho prospěch či v jeho zájmu, nýbrž pouze v zájmu vlastním. Důvodně odvolací soud zdůraznil, že šlo o jednání v přímém rozporu s plněním pracovních povinností.“²⁰⁷

Jak jsem uvedl výše, možný dopad zákona č. 183/2016 Sb., v oblasti poskytování zdravotních služeb lze spatřovat u systémových problémů, které mohou vést k ohrožení bezpečnosti pacientů, ohrožení či poškození jejich zdraví, případně i smrti. V oblasti zdravotnictví však v případě protiprávních jednání hovoříme spíše než o excesech jednotlivců, o systémových problémech, jako je například poskytování neodborné zdravotní péče lékařem bez specializované odbornosti (resp. atestace), bez zajištění odborného dohledu jiného lékaře, který touto požadovanou specializovanou působností v příslušném oboru disponuje.²⁰⁸ Dalším příkladem může být nezajištění potřebného počtu kvalifikovaných lékařů, kdy při tomto nedostatku je po lékařích vyžadována práce přesčas (i nad rámec zákoníku práce), která ve svém

²⁰⁵ Přínosné zamyšlení k tomuto tématu přináší ZAORALOVÁ, Petra. *Může nemocnice vraždit?* [online], [pravniprostor.cz](https://www.pravniprostor.cz), 16. března 2015 [cit. 20. března 2021]. Dostupné na: <<https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/muze-nemocnice-vrazdit-zamysleni-nad-pripravovanou-novelou-zakona-o-trestni-odpo-vednosti-pravnickych-osob>>.

²⁰⁶ Lze si samozřejmě představit situaci, kdy budou např. lékaři nemocnice provádět eutanazii za úplatu a nemocnice bude z tohoto jednání rovněž profitovat.

²⁰⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2009, sp. zn. 6 Tdo 1334/2008.

²⁰⁸ KREJČÍKOVÁ, Helena. *Odpovědnost poskytovatelů zdravotních služeb za trestné činy proti životu* [online]. *Zdravotnické právo a bioetika*, 2. dubna 2015 [cit. 25. května 2020]. Dostupné na: <http://zdravotnickepravo.info/odpovednost-poskytovatelu-zdravotnich-sluzeb-za-trestne-ciny-proti-zivotu/#_ftn2>.

důsledku vede k únavě a pochybení. V neposlední řadě uvádím systémový problém spočívající v nedostatku lůžek akutní péče, což může vést ze strany nemocnic k odmítnutí pacienta, který může být v ohrožení života.

Pokud dojde k některému z výše uvedených selhání, které povede k poškození zdraví pacienta, resp. jeho úmrtí nebo nebude pacientovi poskytnuta potřebná pomoc a dojde k naplnění některé ze skutkových podstat trestného činu, je na místě zabývat se vyvozením trestní odpovědnosti vůči poskytovateli zdravotních služeb, a to prostřednictvím přičitatelnosti tohoto trestného činu právnické osobě. Takový trestný čin pak bude právnické osobě poskytovateli zdravotních služeb přičítán dle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO za podmínky, že byl spáchán na základě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánu poskytovatele zdravotních služeb, resp. oprávněných osob anebo proto, že orgány poskytovatele zdravotních služeb neprovedly taková opatření, která měly provést nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zdravotníků, jímž jsou nadřízeny anebo neučinily potřebná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu. Tak např. dle § 46 odst. 2 ZdravSl je poskytovatel povinen zajistit, aby osoby připravující se na výkon zdravotnického povolání prováděly při klinické a praktické výuce, praktickém vyučování a odborné praxi, která se uskutečňuje na jeho pracovištích, jen činnosti, včetně zdravotních výkonů, které jsou součástí výuky nebo praxe, a to pod přímým vedením zdravotnického pracovníka, který má způsobilost k samostatnému výkonu zdravotnického povolání a je v pracovněprávním nebo obdobném vztahu k tomuto poskytovateli. Dále se pak vyžaduje, aby při realizaci klinické a praktické výuky nebo praktického vyučování a odborné praxe byl přítomen zdravotnický pracovník, který není v pracovněprávním nebo obdobném vztahu k poskytovateli a který je učitelem praktického vyučování a odborné praxe zdravotnických oborů vzdělávání nebo akademickým pracovníkem, který je učitelem zdravotnického oboru.

Bezpochyby je potřeba, aby poskytovatel zdravotních služeb, zejména nemocnice, zavedl opatření, kterými zajistí dostatečnou personální kapacitu jednotlivých oddělení a dohled kvalifikovaných lékařů nad méně zkušenými lékaři. Mezi další opatření musí nutně spadat rozvržení směn tak, aby prostřednictvím nepovolených přesčasů nedocházelo k přetěžování jednotlivých lékařů. Mezi další opatření řadím zajištění dostatečného materiálního a technického vybavení jednotlivých oddělení.

Zákon č. 183/2016 Sb., rovněž přinesl nový odst. 5 do § 8 TOPO, podle kterého „právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odst. 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami

uvedenými v odst. 1 zabránila.“ Je zde dána možnost právnické osoby „vyvinít se“ z trestného činu, která však již dříve byla dána v 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Rozdíl však spočívá v tom, že je nepodstatné, která osoba, uvedená v § 8 odst. 1 TOPO jednala. Stejně jako v případě § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, tak i zde mohou vznikat nejasnosti v tom, zda právnická osoba vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat. Proto i zde je vhodné, aby právnická osoba - poskytovatel zdravotních služeb - věnovala dostatečnou pozornost vypracování kvalitního systému preventivních opatření, včetně zajištění jeho efektivního fungování a následné kontroly. Z logiky věci se bude poskytovatel zdravotních služeb – v případě obžaloby – bránit tím, že zavedl určitá opatření, tato opatření fungovala, bylo kontrolováno a vyžadováno jejich dodržování. Na orgánech činných v trestním řízení pak bude, aby prokázaly, že v určitém případě nebylo vynaloženo veškeré úsilí, a aby uvedly, co chybí a co nebylo provedeno.²⁰⁹

Tuto kapitole lze tedy shrnout tak, že šestá novela TOPO, provedená zákonem č. 183/2016 Sb., vzbudila největší pozornost v relativně krátké historii TOPO, a to zejména z těchto důvodů:

- a) projednávání novely trvalo téměř dva roky, přičemž přijaté znění se podstatně lišilo od původní vládní předlohy. Vládní předloha vůbec neobsahovala ustanovení o možnosti vyvinění se z trestní odpovědnosti, proto chybí důvodová zpráva, která by vysvětlila zákonodárcův záměr, což by mohlo přispět k odstranění praktických nejasností,
- b) došlo k výraznému rozšíření kriminalizace jednání právnických osob v ustanovení § 7 TOPO, který vyloučil pouze malý počet trestných činů, kterých se právnická osoba nemůže dopustit,²¹⁰
- c) bylo vloženo nové ustanovení § 8 odst. 5 TOPO, které umožňuje právnické osobě tzv. vyvinít se z trestní odpovědnosti, a to za splnění tam uvedených podmínek.

²⁰⁹ SOKOL, Tomáš. *Trestní odpovědnost právnických osob v poněkud novém?* [online]. epravo.cz, 21. ledna 2016 [cit. 27. května 2020]. Dostupné na <http://tablet.epravo.cz/1-2016/8_nazory-trestni-odpovednost-pravnicky-ch-osob-v-ponekud-novemv>.

²¹⁰ Výčet trestných činů, u kterých je trestní odpovědnost právnické osoby vyloučena, zahrnuje dvacet jedna konkrétně vyjmenovaných a třicet dalších trestných činů uvedených obecně. Právnická osoba se tak může dopustit všech trestných činů s výjimkou padesáti jedna uvedených v tr. zák. Trestné činy proti branné povinnosti nebo trestné činy vojenské nejsou příliš frekventované a v případě poskytovatele zdravotních služeb pak nepřicházejí v úvahu. S ohledem na tuto skutečnost lze učinit závěr, že trestní odpovědnost právnické osoby je vyloučena u dvaceti jednoho trestných činů uvedených v tr. zák.

TOPO od 1. 12. 2016 stanoví, že pokud právnická osoba vynaloží veškeré úsilí, které lze na právnické osobě spravedlivě požadovat, vyviní se z trestní odpovědnosti. Bude se jednat o trestněprávní exces osob dle § 8 odst. 1 TOPO se zachováním trestní odpovědnosti příslušné fyzické osoby, která trestný čin spáchala, resp. pokud se nepodaří zjistit konkrétního pachatele, trestní odpovědnost nebude dovozena u nikoho. Pokud se právnická osoba vyviní z trestní odpovědnosti, bude chybět jeden obligatorní znak skutkové podstaty trestného činu, a to subjektivní stránka trestného činu, která je nezbytným předpokladem pro uznání viny. I když k ustanovení § 8 odst. 5 TOPO chybí důvodová zpráva, je smysl ustanovení zřejmý. Má se zakotvit motivace pro právnické osoby, aby přijaly účinná opatření pro zamezení toho, že bude docházet k páčání trestných činů, které by jim byly přičítány. Proto je také logické umožnit právnickým osobám vyvinut se, pokud bude prokázáno, že jsou řádně řízeny a že mají nastavena interní opatření a pravidla, která jsou schopna efektivně vyloučit riziko páčání trestných činů, resp. ho minimalizovat.

4.5.1 Základní požadavky na compliance programy

Samozřejmě již před přijetím TOPO bylo nanejvýš vhodné, aby měla každá právnická osoba určitý souhrn interních pravidel, který je třeba dodržovat. Teprve v souvislosti se zavedením TOPO, a zejména po novele TOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb., začala být tato otázka pro většinu právnických osob skutečně aktuální. Zároveň je potřeba zdůraznit, že zvolení vhodného compliance programu pro právnickou osobu je záležitostí individuální, neboť se musí zaměřit na konkrétní potřeby společnosti a compliance program jí co nejvíce přizpůsobit. „Aby se právnická osoba vyhnula trestní odpovědnosti a zůstalo u trestněprávního excesu vyjmenovaných osob, s trestní odpovědností pouze fyzické osoby, která trestný čin spáchala anebo zcela bez trestní odpovědnosti v případě neustanovené osoby, jsou na ni kladeny požadavky k učinění určitých opatření. Tato opatření musejí být specifická a individuální, tzv. šitá přímo na míru dané právnické osobě.“²¹¹ Také je zapotřebí, aby compliance program nebyl přijatý pouze formálně, ale byl skutečně funkční a efektivní. V opačném případě nemůže plnit svou ochrannou funkci a naopak bude společnosti přičteno k tíži, že jeho zavedení pouze simulovala.

Jak jsem uvedl výše, zpracování a přijetí vhodného compliance programu by měla každá právnická osoba volit uváženě a vždy tzv. na míru svým potřebám. Určitě nelze doporučit

²¹¹ CHROMÝ, Jakub, RŮŽIČKA, Miroslav. K mantinelům vyvinění trestní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Státní zastupitelství*, roč. 2017, č. 1, s. 21.

plošně přejímat vzory vytvořené pro potřeby jiných právnických osob (byť je možné z nich vyjít jako z možného zdroje inspirace), případně nechávat zpracovat tyto programy externími dodavateli, kteří nemají hlubší znalost interního prostředí a rozhodovacích procesů v dané právnické osobě. Požadavek, aby právnická osoba přijala taková opatření, aby se osoby jednající v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, nedopouštěly protiprávních jednání, resp. aby se případně protiprávní činnost včas identifikovala a bylo na ní patřičným způsobem reagováno, je předpokladem plnění povinností členů statutárních orgánů, a to v podstatě již od účinnosti obchodního zákoníku.²¹²

V obecné rovině lze doporučit, aby každý compliance program zahrnoval a splňoval po obecné stránce alespoň následující základní prvky:

- a) podpora ze strany vedení právnické osoby: vedení právnické osoby - společnosti by mělo podporovat compliance program a to v ideálním případě trvale a transparentně. Tato podpora je důležitá pro všechny ostatní zaměstnance k uvědomění si toho, že se jedná o procesy a opatření, která jsou podporována vedením společnosti, nikoli jen o zbytečnou administrativu,
- b) vyhodnocování externích a interních rizik: každá společnost by měla nejprve identifikovat právní předpisy jak české, tak mezinárodní, které se vztahují na oblast její činnosti a dále rizikové oblasti, ve kterých by k porušení definovaných právních předpisů mohlo dojít. Tato rizika mohou být jednak interní (např. dodržování předpisů bezpečnosti a ochrany zdraví při práci), jednak externí (např. přijetí úplatku za posunutí v pořadníku). Zpravidla se za účelem identifikace těchto rizik vytváří dotazník na jednotlivá rizika, který pak slouží jako určité vodítko pro další práci,
- c) odstranění či snížení rizik prostřednictvím přijatých opatření: přiměřená opatření pak spočívají v přijetí základních interních dokumentů (a jejich pravidelné aktualizaci): pracovní řád, organizační řád, etický kodex, protikorupční pravidla, pravidla pro nakládání s majetkem, pravidla pro veřejné zakázky, pravidla pro oznamování podezření z protiprávního jednání, protože „typickými rizikovými oblastmi jsou veřejné zakázky, soutěžní právo (kartelová ujednání), kyberkriminalita, praní špinavých peněz, joint venture partneři atd.“²¹³ Pro smluvní vztahy je pak vhodné zakomponovávat do smluv tzv. protikorupční doložky,

²¹² Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²¹³ LOGISOVÁ, Jitka. Trestní compliance – prostředek pro vyvinění se právnické osoby z trestní odpovědnosti. *Státní zastupitelství*, roč. 2018, č. 3, s. 25.

kterými si strany potvrzují, že mají zpracovány compliance programy a zavazují se jimi řídit. Takové doložky pak mohou mít význam v případě, že by např. došlo k uplácení smluvním partnerem, kdy mohou sloužit k distancování se od takového jednání nebo odstoupení od smlouvy,

- d) transparentní systém vnitřních předpisů: k eliminaci rizik vyplývajících z TOPO by měla mít právnická osoba přijaty vhodné vnitřní předpisy, které musí být jasné, musí být v souladu s právními předpisy aktuální a závazné napříč právnickou osobou. Zaměstnanci by z nich měli být pravidelně školeni a měli by k těmto předpisům mít neomezený přístup,
- e) kontinuální vedení zaměstnanců k právnímu vědomí a dodržování práva, a to prostřednictvím vhodných školení kvalifikovanými lektory,
- f) zavedení kontrolních mechanismů: takové mechanismy by měly včas získat informaci o protiprávním jednání. Za naplněním tohoto účelu může společnost zřídit např. linku/schránku pro podněty zaměstnanců k nahlašování porušení předpisů, a to i jen potenciálních.

Zahraniční ideové trendy v oblasti trestněprávních compliance programů vycházejí ze standardu ISO 19600:2014, 2015, který představuje návod pro vývoj, implementaci, vyhodnocení a udržování efektivního a funkčního compliance management systému uvnitř právnické osoby.

Pro českou trestněprávní praxi má dnes zásadní význam při tvorbě trestněprávních compliance programů Aktualizovaná metodika NSZ – Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce.²¹⁴ I když byla nová metodika Nejvyššího státního zastupitelství podrobena kritice v odborné literatuře,²¹⁵ je nutno vyjít z toho, že metodika je založena na třech základních pilířích, a sice prevence, detekce a reakce.

Preventivní opatření představuje řízení rizik v oblasti v oblasti compliance, etický kodex, pravidla chování a zásady hloubkové prověrky obchodních partnerů, komunikace školení a podpora, integrace personalistických procesů. Preventivní opatření by podle mého názoru měla obsahovat návod pro řešení běžných provozních situací a upravit základní rizikové

²¹⁴ Nejvyšší státní zastupitelství. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Třetí, přepracované vydání. 2020, s. 27. [online] <http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Soubory_ke_stazeni/1_SL_141_2017_Aplikace__8_odst._5_ZTOPO.pdf>

²¹⁵ PELC. Vladimír. Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno. *Bulletin advokacie*, 2018, roč. 11, s. 40 – 54.

oblasti, což budou nejtýpěji dary a různá pozvání, sponzorské dary, styk s úředníky, due diligence zaměstnanců a obchodních partnerů. Co se týče zmíněných školení, tak bude potřeba v každém jednotlivém případě posoudit, jaká forma školení je nejvhodnější a jaká jejich frekvence je potřebná, přičemž on-line tréninky bych nedoporučil jako nejvhodnější řešení. V případě managementu a pozic s vysokým potenciálem rizika bude třeba patrně individuální nebo skupinové prezenční proškolení.

Jako detekční opatření metodika uvádí²¹⁶ a doporučuje implementovat nástroje pro ohlašování podezření, interní šetření při porušení compliance pravidel a monitorování a revize compliance systému. I v případě detekčních opatření bude záležet na konkrétních okolnostech při určení vhodných a dostačujících prostředků. Např. zavedení etické linky (tzv. whistleblowing) je jeden z možných nástrojů. Funkčnost tohoto řešení se však ukáže až v praxi, přičemž pokud není etická linka využívána, zpravidla to svědčí o tom, že linka nefunguje nebo že zaměstnanci jejímu využívání nevěří.

V rámci reakčních opatření metodika zmiňuje²¹⁷ pracovněprávní důsledky, vymáhání škody či újmy a hlášení orgánům činným v trestním řízení. Právnická osoba by také měla jasně definovat následky, které budou z porušení compliance pravidel vyplývat.

²¹⁶ Nejvyšší státní zastupitelství. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Třetí, přepracované vydání. 2020, s. 33. [online] <http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Soubory_ke_stazeni/1_SL_141_2017_Aplikace__8_odst._5_ZTOPO.pdf>

²¹⁷ Nejvyšší státní zastupitelství. Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Třetí, přepracované vydání. 2020, s. 33-34. [online] <http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Soubory_ke_stazeni/1_SL_141_2017_Aplikace__8_odst._5_ZTOPO.pdf>

5. Trestní odpovědnost poskytovatelů zdravotních služeb za vybrané trestné činy

Tato a následující kapitoly představují zvláštní část předložené práce a zabývají se jednotlivými trestnými činy, které mohou být nejčastěji přičítány poskytovatelům zdravotních služeb právnickým osobám v souvislosti se základní činností těchto subjektů. Jsou rozděleny na 5 základních částí, jejichž dělení vychází z objektu trestného činu. První část je věnována vybraným trestným činům proti životu a zdraví (Hlava I. zvláštní části tr. zák.), další část se zabývá trestnými činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (Hlava II. zvláštní části tr. zák.). Zvláště je rozebrán trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zák. Samostatná kapitola je věnována možnému trestněprávnímu jednání poskytovatelů zdravotních služeb záchranné zdravotní služby.

V kapitole 1.3 této práce jsem vymezil vztah trestní odpovědnosti právnických osob k trestní odpovědnosti fyzických osob jako subsidiární, speciální a souběžný (paralelní). Pohledem vývoje počtu registrovaných skutků právnických osob by se trestní odpovědnost právnických osob dala vymezit též jako doplňková. Statistické informace Policie ČR týkající se trestního stíhání právnických osob v České republice za roky 2012 – 2019 uvádí, že v roce:

- 2013 bylo registrováno 325 366 skutků, z nichž bylo spácháno právnickými osobami 85 skutků,
- 2014 to bylo 288 660 skutků, z nichž bylo spácháno právnickými osobami 201 skutků,
- 2015 bylo registrováno 247 628 skutků, z nichž bylo spácháno právnickými osobami 282 skutků,
- 2016 bylo registrováno 218 162 skutků, z nichž bylo spácháno právnickými osobami 303 skutků,
- 2017 bylo registrováno 247 628 skutků, z nichž bylo spácháno právnickými osobami 398 skutků,
- 2018 bylo registrováno 192 405 skutků, z nichž bylo spácháno právnickými osobami 319 skutků
- 2019 bylo registrováno 199 221 skutků, z nichž bylo spácháno právnickými osobami 439 skutků.²¹⁸

²¹⁸ <https://www.policie.cz/clanek/trestni-stihani-pravnickych-osob-statistika.aspx> (citováno 4. března 2021).

Z uvedené statistiky lze také učinit závěr, že právnické osoby nejčastěji páchají trestný čin podvodu podle § 209 tr. zák., dotačního podvodu podle § 212 tr. zák., podplácení podle § 332 tr. zák., zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zák., neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 tr. zák., zkreslování údajů o stavu hospodaření jmění (§ 254 tr. zák.), trestné činy související se zadáním veřejné zakázky a veřejnou dražbou (§ 256 – 258 tr. zák.) V převážné většině se jedná o trestné činy hospodářské a daňové. Ostatní trestné činy jsou oproti uvedeným marginální.

Přínosná je rovněž statistika Nejvyššího státního zastupitelství²¹⁹ uvádějící přehled počtu odsouzených právnických osob včetně trestných činů uložených za jednotlivé trestné činy. V uvedené statistice za rok 2019 jasně dominují trestné činy:

- a) podvodu podle § 209 tr. zák. (432 případů)
- b) zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zák. (41 případů)
- c) neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby podle § 241 tr. zák. (20 případů)
- d) zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 tr. zák. (16 případů).

Pro trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 143 tr. zák. byly v roce 2019 odsouzeny celkem 2 právnické osoby, z nichž ani jedna nepůsobila v oblasti zdravotnictví.

Statistika roku 2018²²⁰ je velmi podobná a potvrzuje závěr obsažený v této práci, a sice, že právnické osoby se dopouštějí zejména hospodářské, majetkové a daňové trestné činnosti. V roce 2018 nebyla ani jedna právnická osoba odsouzena za žádný trestný čin proti životu a zdraví.

Ačkoli zákonem č. 183/2016 Sb., došlo k podstatnému rozšíření katalogu trestných činů přičitatelných právnické osobě, budou zdravotnická zařízení nejčastěji kriminalizována za trestné činy ublížení na zdraví z nedbalosti či těžké ublížení na zdraví z nedbalosti.

Po změně konceptu právní úpravy § 7 TOPO, kdy se z pozitivního výčtu trestných činů stal výčet negativní, se právnická osoba podle současné právní úpravy nemůže dopustit následujících trestných činů uvedených v hlavě první zvláštní části tr. zák.: zabití (§ 141), vražda novorozeného dítěte matkou (§ 142), účast na sebevraždě (§ 144) a rvačka (§ 158).

²¹⁹ Dostupné online <<https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>>. [citováno 23. března 2021].

²²⁰ Dostupné online <<https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>>. [citováno 23. března 2021].

Odpověď na otázku, proč zákonodárce do negativního výčtu zařadil uvedené trestné činy leží v reakci na požadavky právních předpisů, kterými je Česká republika vázána, konkrétně v mezinárodních smlouvách a právních předpisech ES/EU.²²¹ Právnícká osoba se tak může dopustit celkem 24 trestných činů proti životu a zdraví. Fakticky se však právnícká osoba nemůže dopustit všech trestných činů proti životu a zdraví neuvedených v § 7 TOPO. Příkladem je neposkytnutí pomoci dle § 150 odst. 2 tr. zák., které rozebírám níže v kapitole 7. *De lege ferenda* bych navrhoval zakotvit možnost činit právníckou osobu odpovědnou také za trestný čin účasti na sebevraždě. Odůvodněním tohoto návrhu se zabývám níže v kapitole 6.1.3 této práce.

5.1 Trestné činy proti životu a zdraví

5.1.1 Vražda

„Právní úprava vraždy a zabití je základním a centrálním cílem každého systému trestního práva. Sociální skupiny nemohou jednoduše udržet soudržnost, pokud budou akceptovat vraždu bez právní odplaty.“²²² V souvislosti s trestným činem vraždy a zabití spáchaných právníckou osobou se nelze nezmínit o přístupu anglosaských států právního prostředí *common law*, „ve kterém koncept trestní odpovědnosti právníckých osob vznikl.“²²³ První pokus stíhat právníckou osobu pro trestný čin zabití se v Anglii datuje do roku 1926, a to v souvislosti s generální stávkou horníků. Trestní stíhání však bylo zastaveno s odůvodněním, že právnícká osoba nemůže být odpovědná za tak závažný trestný čin.²²⁴ Novější případ je datován do roku 1987 a souvisel s potopením trajektu Herald of Free Enterprise, který patřil společnosti Townsend Thoresen a kterou ve stejném roce koupila společnost P&O European Ferries (Dover) Ltd.²²⁵ V důsledku potopení tohoto trajektu ihned

²²¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim. § 1. Dostupné v ASPI verze 2021 [právní informační systém]. (c) 2021 Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 13. března 2021].

²²² BINDER, Guyora in DUBBER, D., Markus, HÖRNLE, Tatjana. *The Oxford Handbook of Criminal Law*. Oxford: University Press, 2016, s. 704.

²²³ MUSIL, Jan in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2018, s. XXIV.

²²⁴ WELLS, Celia, PIETH, Mark, IVORY, Radha. *Corporate Criminal Liability: Emergence, Convergence, and Risk*. Dordrecht: Springer, 2011, s. 99. Případ se týkal společnosti Cory Brothers & Co. Ltd. V souvislosti se stávkou horníků nechala tato společnost postavit elektrifikovaný plot za účelem zamezení krádežím. Jeden z horníků nešťastnou náhodou zakopl, spadl na plot a následně smrtelnému zranění podlehl.

²²⁵ Tento trestný čin, spolu s případem řízení proti společnosti Great West Train stíhanou v roce 2000 za železniční neštěstí vedl ve Spojeném království (Velké Británie a Severního Irska) k tomu, že odpovědnost právníckých osob za trestné činy, u kterých je následkem smrti je samostatně upravena. Ve Spojeném království je to konkrétně The Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act z roku 2007. Bližší např. BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 53 a násl. Dále WELLS, Celia. *Corporations and Criminal responsibility*. Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 117 a násl.

poté, co vyplul z belgického přístavu Zeebrugge, zahynulo celkem 192 osob.²²⁶ Soudní rozhodnutí v této věci pak vytvořilo nový precedent, podle kterého je právnická osoba odpovědná za trestný čin usmrcení z nedbalosti, pokud prostřednictvím osoby, jejíž jednání lze právnické osobě „připsat“, naplní znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu.²²⁷

Možnost kriminalizace právnické osoby za trestný čin vraždy dle § 140 tr. zák. je však minimálně sporná. V odborných kruzích se objevují názory, které za určitých okolností připouští možnost přičítat právnické osobě trestný čin vraždy.²²⁸ Domnívám se, že trestný čin vraždy právnické osobě přičitatelný je. Tento závěr odůvodňuji zejména následujícími argumenty.

Trestný čin vraždy podle § 140 není uveden v taxativním výčtu trestných činů uvedených v § 7 TOPO, trestní odpovědnost právnické osoby za tento trestný čin tak není zákonem vyloučena. Právní úprava vraždy nevyžaduje zvláštní psychický stav pachatele k tomuto jednání. Podstatné však bude posouzení, zda trestný čin byl spáchán v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby. „Protiprávní čin je spáchán v zájmu právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 1 TOPO, má-li z něho právnická osoba buď majetkový prospěch, nebo jakýkoliv imateriální prospěch či získá-li jakoukoliv jinou výhodu...“²²⁹ Z vraždy zpravidla nebude mít zdravotnické zařízení imateriální prospěch. Zpravidla by nemělo mít prospěch z vraždy ani majetkový, nicméně i když se bude jednat spíše o případy výjimečné a krajní, lze si jistě představit situaci, kdy by nemocnice majetkový prospěch z vraždy mít mohla. Bude se jednat o případ, kdy bude nemocnice např. provádět eutanazii za úplatu.

Argumenty vyvracející přičitatelnost trestného činu vraždy právnické osobě uvádějí, že rovněž nebude splněna podmínka jednání v rámci činnosti právnické osoby a bude se jednat o individuální excesy, což lze demonstrovat na příkladu tzv. heparinového vraha a odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu,²³⁰ podle kterého protiprávní jednání obžalovaného nelze označit za plnění úkolů vyplývajících z pracovního poměru, ani za úkony s tím přímo související, nešlo

²²⁶ K tragédii došlo primárně opomenutím zaměstnance společnosti, který nezavřel nákladní dveře a loď se následně převrhla. Při vyšetřování bylo zjištěno pochybení více zaměstnanců-členů posádky, jakož i nedostatek, resp. absence bezpečnostních prvků. Společnost však odsouzena nebyla, trestní řízení bylo zastaveno s odkazem na to, že se nepodařilo shromáždit dostatek důkazů prokazujících to, že by následek byl způsoben nedbalostí některého z členů řídicího managementu společnosti, jak je vyžadováno tzv. fikční teorií. WELLS, Celia. *Corporations and Criminal responsibility*. Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 107.

²²⁷ WELLS, Celia. *Corporations and Criminal responsibility*. Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 115.

²²⁸ ZAORALOVÁ, Petra. *Může nemocnice vraždit?* [online], pravni prostor.cz, 16. března 2015 [cit. 20. března 2021]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/muze-nemocnice-vrazdit-zamysleni-nad-pripravovanou-novelou-zakona-o-trestni-odpo-vednosti-pravnickych-osob>>.

²²⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp.zn. 8 Tdo 627/2015

²³⁰ Usnesení Nejvyššího soudu 31. března 2009, sp. zn. 6 Tdo 1334/2008.

z objektivního ani subjektivního hlediska o činnost konanou pro zaměstnavatele, obviněný nejednal v jeho prospěch či v jeho zájmu, nýbrž pouze v zájmu vlastním. K tomu je však potřeba uvést, že tento závěr nelze aplikovat paušálně a opět si lze představit situaci již zmíněné eutanazie prováděné za úplatu, kdy lékař bude zcela bezpochyby provádět takový výkon v rámci činnosti právnické osoby.

Trestní odpovědnosti nemocnice nebude v případě trestného činu vraždy bránit ani to, pokud se nepodaří zjistit konkrétní fyzickou osobu, která jednala, ale s přihlédnutím ke všem okolnostem bude nepochybné, že k trestnému činu došlo. Tak např. v již zmíněném případě eutanazie prováděné za úplatu nemusí být zjistitelný konkrétní zdravotní pracovník (který z logiky věci neznamená provedení úkonu nebo aplikaci prostředku, který přivodí smrt pacienta do zdravotnické dokumentace), ale pacient se bude nacházet v nemocničním pokoji a ponese na sobě evidentně znaky lékařského zásahu (např. zavedené kanily).

Trestný čin vraždy, tj. úmyslného usmrcení člověka, představuje jeden z nejzávažnějších trestných činů. S ohledem na tuto skutečnost se domnívám, že jako takový by měl být trestný čin vraždy přičitatelný právnické osobě. Pro tento závěr lze rovněž argumentovat tím, že zde není žádný důvod, aby právnické osobě nebyl přičitatelný trestný čin vraždy, pokud je právnické osobě přičitatelný trestný čin úmyslného ublížení na zdraví dle § 146 tr. zák. Tyto trestné činy jistě nelze postavit na stejnou úroveň, nicméně pokud bude trestným činem úmyslného ublížení na zdraví způsobena smrt (§ 146 odst. 4 tr. zák.), pak jsou následky těchto trestných činů srovnatelné a nevidím objektivní důvod pro to, aby trestný čin vraždy nebyl právnické osobě přičítán.

Jistě by bylo možné na tomto místě namítnout, že kriminalizace právnické osoby za trestný čin vraždy není vhodná z důvodu, že jednak vražda nepatří mezi často páchané trestné činy právnických osob a že postih právnické osoby je vhodnější řešit mimotrestními prostředky. Domnívám se, že oba tyto argumenty je nutné odmítnout. Pokud existují trestné činy, které se páchají v nízké frekvenci, není důvod jejich trestní postih vypouštět z trestních zákonů. Touto logikou by bylo možné např. zrušit trestný čin apartheid a diskriminace skupiny lidí (§ 402 tr. zák.) nebo genocidium (§ 400 tr. zák.) jednoduše proto, že se nepáchají. Tento postup by však šel proti logickému postupu zákonodárce, který prostřednictvím trestního práva postihuje nejzávažnější jednání a kdy reaguje na společenský vývoj (blíže srov. kapitola 2.5.2). Dále, pokud je trestný čin vraždy jedním z nejzávažnějších trestných činů, čemuž odpovídá i systematika zvláštní části trestního zákoníku, není na místě řešit odpovědnost za tento čin mimotrestními prostředky, a to ani v případě právnických osob.

5.1.2 Usmrcení z nedbalosti

Nedbalostní trestný čin usmrcení z nedbalosti podle § 143 tr. zák. vyžaduje, aby nedbalostním jednáním pachatele byla jinému způsobena smrt.

Představit si spáchání tohoto trestného činu fyzickou osobou nečiní žádné potíže, otázkou však je, jakým konkrétním způsobem by se tohoto trestného činu mohla dopustit právnická osoba. Mohlo by se jednat o obdobný případ jako byl judikován pod R 25/1953 ve kterém soud vyslovil, že „příprava léků ošetřovatelkou je součástí léčebného úkonu, za který odpovídá lékař, který lék podává. Opomene-li lékař z nedbalosti dohlédnout na přípravu takového léku, a došlo-li proto ke smrti nemocného, dopustí se lékař trestného činu usmrcení z nedbalosti podle § 143.“²³¹ Obdobný příklad lze konstruovat na případu nemocnice, v níž některá z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) - c) TOPO vydá interním předpisem závazný postup přípravy léku, tento postup však bude chybný a povede k vytvoření léčiva, po jehož podání pacient zemře. Trestní odpovědnost právnické osoby bude nutno zvažovat a situace bude obdobná situaci, kdy zaměstnanec dané nemocnice bude postupovat dle chybného návodu (interního předpisu vytvořeného nemocnicí) a namíchá léčivo, po jehož podání pacient zemře.

5.1.3 Účast na sebevraždě

Trestný čin účasti na sebevraždě je uveden ve výčtu § 7 TOPO a s ohledem na tuto skutečnost tak není možné za trestný čin účasti na sebevraždě právnickou osobu kriminalizovat. Trestný čin účasti na sebevraždě byl zákonem č. 183/2016 Sb., vyloučen z působnosti TOPO, a to s odůvodněním, že trestní postih se nejeví z hlediska uplatnění principu *ultima ratio* jako vhodný nebo žádoucí.²³² Domnívám se však, že tento stav není správný a *de lege ferenda* by měl zákonodárce § 144²³³ tr. zák. z výčtu § 7 TOPO vyjmout, neboť i právnická osoba se takového jednání může dopustit.

Problematikou přičitatelnosti trestného činu účasti na sebevraždě právnické osobě se zabývala také odborná literatura,²³⁴ která na případu francouzské společnosti France Télécom

²³¹ ŠÁMAL, Pavel in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1502 (§ 143).

²³² *Důvodová zpráva k zákonu č. 183/2016 Sb. §7.* Dostupné v ASPI verze 2021 [právní informační systém]. (c) 2021 Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 6. března 2021]. Takový závěr by však bylo možné učinit i u řady jiných případů.

²³³ Kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, bude potrestán, došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy, odnětím svobody až na tři léta. Přísněji bude potrestán pachatel, který spáchá tento trestný čin na dítěti nebo na těhotné ženě, na dítěti mladším patnácti let nebo na osobě stížené duševní poruchou.

²³⁴ RABINSKÁ, Ivana. I právnická osoba může spáchat trestný čin účasti na sebevraždě podle § 144 trestního zákoníku. In TLAPÁK, NAVRÁTILOVÁ, Jana, GALOVCOVÁ, Ingrid (ed). *Pocta Jiřímu Jelínkovi.* Praha: Leges, 2020, s. 299 a násl.

demonstruje nedostatek české právní úpravy. Skutkově došlo k tomu, že uvedená společnost byla v roce 2019 uznána vinnou za morální obtěžování, které vyplynulo z nově nastolené firemní politiky po privatizaci společnosti, kterou přijalo a implementovalo nové vedení společnosti. Vedení muselo provést restrukturalizaci společnosti, včetně všech nákladů, a to z důvodu nezareagování vedení společnosti na vývoj v digitálních technologiích. V důsledku nově přijaté politiky, jejíž prostředky byly soudem shledány jako zákonem zakázané,²³⁵ spáchalo do roku 2009 sebevraždu celkem 35 zaměstnanců společnosti France Télécom.²³⁶ Znalecké posudky vypracované v trestním procesu pak uváděly, že kroky vedení společnosti představovaly psychický nátlak, který vedl k utrpení zaměstnanců spojeného např. se ztrátou identity²³⁷ Společnost France Télécom byla odsouzena k peněžitému trestu 75 000 EUR. Generální ředitel společnosti spolu s personálním ředitelem a náměstkem generálního ředitele byli odsouzeni k trestu odnětí svobody na jeden rok s podmíněným odkladem na osm měsíců a k peněžitému trestu 15 000 EUR. Obžalovaní byli taktéž povinni společně uhradit 3 000 000 EUR obětem a jejich rodinám.²³⁸

K odpovědnosti za trestný čin účasti na sebevraždě je nutné, aby pachatel mimo jiné, pohnul jiného k sebevraždě. Pohnutí představuje „zvláštní formu návodu, a spočívá v tom, že pachatel v jiné osobě vzbudí rozhodnutí spáchat sebevraždu, tedy ukončit svůj život. Pohnutí k sebevraždě tak může být provedeno přesvědčováním, naléháním, výhružkou, prosbou či radou, ale také třeba týráním, vyvoláním depresivních stavů či podobným zlým zacházením, jestliže byl pachatel minimálně srozuměn s tím, že takto oběť dožene až k sebevraždě.“²³⁹

Na příkladu společnosti France Télécom lze učinit závěr, že je objektivně možné, aby se právnická osoba dopustila trestného činu účasti na sebevraždě. Zdraví a život člověka jsou nejhodnotnější lidské statky. Tato skutečnost je vyjádřena jak na národní úrovni

²³⁵ RABINSKÁ, Ivana. I právnická osoba může spáchat trestný čin účast na sebevraždě podle § 144 trestního zákoníku. In TLAPÁK, NAVRÁTILOVÁ, Jana, GALOVCOVÁ, Ingrid (ed). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020, s. 304.

²³⁶ Z nichž někteří demonstrativně skokem z okna kanceláře nebo upálením na parkovišti před pobočkou společnosti. JARRY, Emmanuel, ROSEMAIN, Mathieu. *Former Orange bosses stand trial over worker's suicide*. [online]. Reuters.com, 6. května 2019 [cit. 6. března 2021]. Dostupné na <<https://www.reuters.com/article/us-france-justice-orange-idUSKCN1SC0S5>>.

²³⁷ SEBAG, Gaspard. *Former French Telecom CEO Jailed For Harassment After Staff Suicides*. [online]. bloomberg.com, 20. prosince 2019 [cit. 6. března 2021]. Dostupné na: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-12-20/france-telecom-ex-ceo-convicted-of-harassment-amid-suicides>>.

²³⁸ CHRISAFIS, Angélique. *Former France Télécom bosses given jail terms over workplace bullying*. [online]. theguardian.com, 20. prosince 2019 [cit. 6. března 2021]. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/world/2019/dec/20/former-france-telecom-bosses-jailed-over-workplace-bullying>>.

²³⁹ ŠČERBA, Filip in ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 1276 (§ 144).

prostřednictvím Listiny základních práv a svobod v článku 31,²⁴⁰ tak na mezinárodní úrovni, a to konkrétně v Úmluvě na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny, která nadřazuje zájmy a blaho lidské bytosti nad zájmy společnosti nebo vědy.²⁴¹ Proto se domnívám, že by lidský život měl být chráněn i před protiprávním jednáním korporace, v jehož důsledku by mohl člověk vlastní život ukončit. Tento závěr je v souladu s povahou trestního práva jako prostředku *ultima ratio* a zásadou subsidiarity trestní represe vyjádřené v § 12 odst. 2 tr. zák., neboť k zásadní ochraně nejcennějších lidských statků nemůže v tomto případě postačit uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. V odborné literatuře však existují i názory opačné, podle kterých by se trestněprávní postih právnických osob za trestný čin účasti na sebevraždě, s ohledem na princip *ultima ratio*, nejevil jako vhodný a žádoucí.²⁴²

V případě zkoumané problematiky trestní odpovědnosti poskytovatele zdravotních služeb právnické osoby lze uvažovat o případech, ve kterých by zdravotnický pracovník napomáhal při sebevraždě, např. z důvodu nesnesitelných bolestí pacienta v terminálním stadiu nemoci. Při napomáhání k sebevraždě stačí i pomoc psychická, a to např. v podobě odborné rady kombinace léků, která by mohla přivodit smrt těžce nemocného pacienta. Pomoc fyzická může spočívat např. ve vytvoření podmínek k sebevraždě umožněním přístupu k lékům.²⁴³ V případě, že by se takového jednání dopustila některá z osob uvedených v 8 odst. 1 TOPO (typicky zaměstnanec), jednání by bylo přičitatelné podle § 8 odst. 2 TOPO a dané zdravotnické zařízení by se nezprostilo své odpovědnosti, bylo by na místě uvažovat o trestní odpovědnosti tohoto zdravotnického zařízení.

5.1.4 Ublížení na zdraví

Trestné činy proti zdraví jsou obsaženy v Hlavě I., dílu 2. tr. zák. V dílu 3 Hlavy I. tr. zák. jsou uvedeny trestné činy ohrožující život nebo zdraví, z nichž některými vybranými trestnými činy, kterých by se mohli dopouštět poskytovatelé zdravotních služeb právnické osoby, se zabývám v následující kapitole.

²⁴⁰ Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.

²⁴¹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 96/2001 Sb.m.s., čl 2.

²⁴² ŠÁMAL, Pavel in ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 135.

²⁴³ Srov. FREMR, Richard in DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015 (§ 144). In: ASPI verze 2021 [právní informační systém]. (c) 2021 Wolters Kluwer ČR, a.s. [cit. 30. ledna 2021].

a) ublížení na zdraví z nedbalosti

Trestné činy proti zdraví rozlišují těžké ublížení na zdraví podle § 145 tr. zák. a těžké ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 tr. zák., ublížení na zdraví podle § 146 tr. zák. a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky podle § 146a tr. zák. Uvedené trestné činy se od sebe odlišují jednak formou zavinění a jednak stupněm závažnosti způsobeného následku.

Z pohledu trestněprávní odpovědnosti zdravotnického zařízení právnické osoby budou nejčastěji přicházet v úvahu trestné činy ublížení na zdraví a těžké ublížení na zdraví jako nejfrekventovanější, a to konkrétně v nedbalostní formě. V procesu poskytování zdravotních služeb se v praxi bude jednat o případy, kdy zdravotnické zařízení prostřednictvím zdravotnického pracovníka nezabrání zhoršení stavu nebo onemocnění pacienta, případně nezabrání přechodu do stadia chronického onemocnění. Skutkově dále přichází v úvahu nevyužití veškerých dostupných diagnostických metod při zjišťování konkrétního onemocnění nebo stavu pacienta a následného nesprávného určení léčebného postupu, resp. stanovení správné diagnózy, ale stanovení léčebných postupů v rozporu s postupy *lege artis*. Trestní jednání může spočívat také v nedostatečném nebo nedbalém vyšetření pacienta, čímž se zabýval také Nejvyšší soud. V předmětném rozhodnutí²⁴⁴ posuzoval případ lékařky, která pacienta v ohrožení života vyšetřila pouze nedbale, neodvedla jej na další vyšetření a nechala jej opustit zdravotnické zařízení, přičemž pacient byl ráno před tímto zařízením nalezen mrtev. V tomto případě dospěl Nejvyšší soud k závěru, že se lékařka, za splnění dalších podmínek, mohla dopustit trestného činu proti životu a zdraví.

Aktuálním je případ, ke kterému došlo v roce 2019, ve kterém je obviněná Pardubické nemocnice z trestného činu těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti. Policejní orgán proti ní vznesl obvinění právě pro trestný čin těžkého ublížení na zdraví. Případ se týká nevratného poškození zdraví šestiletého chlapce, který po banální operaci mandlí začal silně krváčet, a ponechán bez lékařské péče, došlo u něj v důsledku ztráty krve a nedostatečnému okysličení k trvalému poškození mozku a dnes je chlapec ve stavu vigilního kóma. Policejní orgán tento postup odůvodňuje tím, že v době hospitalizace poškozeného chlapce neměla nemocnice definované odborné a organizační postupy v podobě zpracovaných standardů, které by stanovovaly doporučený lékařský a ošetrovatelský postup, tedy jak se má chovat zdravotnický personál zejména při pooperační péči u dětského pacienta.²⁴⁵

²⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 6 Tdo 1368/2011.

²⁴⁵ ČTK. *V kauze chlapce v kómatu státní zástupce obžaloval zdravotníky a nemocnici* [online]. idnes.cz, 22. dubna 2021 [cit. 22. dubna 2021]. Dostupné na <https://www.idnes.cz/pardubice/zpravy/adam-vycital-policie-soud-nemocnice-zdravotnici-obzaloba.A210422_083205_pardubice-zpravy_lati>.

b) úmyslné ublížení na zdraví

Případ úmyslného trestného činu ublížení na zdraví podle § 146 tr. zák. lze demonstrovat na příkladu zdravotnického pracovníka, který se dopustí tohoto činu v rámci výkonu svých pracovních povinností (např. využitím stavu narkózy). V tomto konkrétním případě bude nutno vyřešit otázku, zda se bude jednat o trestný čin daného zaměstnance nebo právnické osoby – nemocnice, u které bude daný zdravotnický pracovník zaměstnán. Domnívám se, že pokud budou splněny podmínky § 8 odst. 2 písm. b) TOPO, tj. že právnická osoba, resp. osoby uvedené v § 8 odst. 1 písm. a) až c) TOPO neprovedou taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedou povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jímž jsou nadřízeny anebo neučiní nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu, bude příslušná právnická osoba za trestný čin úmyslného ublížení na zdraví trestně odpovědná.

5.1.5 Trestné činy související s neoprávněným nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány

V této části práce se zaměřím zejména na trestný čin neoprávněného odebrání tkání a orgánů podle § 164 tr. zák. a trestný čin nedovoleného nakládání s tkáněmi a orgány podle § 165 tr. zák. a odběr tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu podle § 166 tr. zák. Všechny tyto trestné činy navazují na Úmluvu o lidských právech a biomedicíně²⁴⁶. Smyslem této trestněprávní úpravy je zejména zabránit možnosti nekontrolovaného, resp. čistě komerčního odběru a následnému nakládání s lidskými tkáněmi nebo orgány, což by bezpochyby vytvářelo riziko pro zdraví a život nejen osob, z jejichž těla by byl takový odběr realizován, ale také pro příjemce takové odběru. Podle § 164 tr. zák. je trestné takové jednání, kterým pachatel v rozporu s transplantačním zákonem²⁴⁷ nebo zákonem o lidských

²⁴⁶ 96/2001 Sb.m.s.

²⁴⁷ Zákon č. 285/2002 Sb., zákon o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů (transplantační zákon).

tkáních a buňkách²⁴⁸ provede odběr²⁴⁹ tkáně, buňky²⁵⁰ či orgánu²⁵¹ z těla jiného živého člověka nebo s tkání, buňkami či orgány nakládá v rozporu s právními předpisy. § 165 tr. zák. tedy postihuje případy, kdy dojde k odběru tkáně, buňky či orgánu z těla mrtvého člověka.

Neoprávněným odběrem, resp. odběrem provedeným v rozporu s právními předpisy je nutno rozumět jiný způsob nakládání s tkání, buňkami nebo orgány, jak je uveden v transplantačním zákoně a zákoně o lidských tkáních a buňkách. „...odběrem je však třeba rozumět i získání tkání, buněk, či orgánů pro jiné účely než transplantaci, například v rámci lékařského zákroku (odoperování tkáně či orgánu), za účelem provedení vyšetření, transfuze krve či krevní plazmy apod.“²⁵² Tyto podmínky jsou stanoveny zejména v § 3 transplantačního zákona.

Objektivní stránka trestného činu dle § 165 tr. zák. spočívá v tom, že pachatel, v rozporu s právními předpisy, provede z těla mrtvého člověka odběr tkáně, buňky nebo orgánu. S tím úzce souvisí téma tzv. kadaverózních odběrů, tj. odběrů z těla mrtvé osoby. Rozbor tohoto tématu přesahuje možnosti této práce, nicméně okrajově je vhodné zmínit se o tom, že transplantační zákon uplatňuje princip předpokládaného souhlasu, tzn. že potenciálním dárce orgánů a tkání se po smrti může stát kdokoli. Výjimkou jsou osoby, které za svého života vyjádřily jednoznačný písemný nesouhlas s dárcovstvím a jsou registrovány v Národním registru osob nesouhlasících s postmortálním odběrem.²⁵³ Naproti tomu model presumovaného nesouhlasu, který je uplatňován např. ve Velké Británii nebo USA předpokládá, že zemřelá osoba nesouhlasila s odběrem tkání nebo orgánů, pokud za svého života nevyslovila souhlas, případně pokud tento souhlas nevysloví osoby blízké.²⁵⁴ Základním předpokladem pro dodržení právních předpisů při provádění odběru tkáně, orgánu nebo buněk mrtvého člověka, vedle

²⁴⁸ Zákon č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů (zákon o lidských tkáních a buňkách).

²⁴⁹ Odběrem se podle § 2 písm. h) transplantačního zákona rozumí všechny zákroky nutné pro získání tkání, buněk nebo orgánů určených pro transplantaci včetně vyšetření za účelem posouzení zdravotní způsobilosti dárce a jeho přípravy na odběr.

²⁵⁰ Tkáněmi a buňkami se podle § 2 písm. a) transplantačního zákona rozumí stavební součásti lidského těla včetně pozůstatků získaných při chirurgických operacích, dále krvetvorné buňky získané z kostní dřeně, z periferní a pupečnickové krve, s výjimkou orgánů, krve a jejich složek, pohlavních buněk, embryonálních a fetálních tkání a orgánů, vlasů, nehtů, placenty a odpadových produktů tělního metabolismu.

²⁵¹ Orgánem se podle § 2 písm. a) rozumí samostatná a životaschopná část lidského těla tvořená strukturovaným uspořádáním různých tkání, která má zachováním svoji strukturu, cévní zásobení a schopnost a schopnost vykonávat fyziologické funkce s významnou mírou autonomie; za orgán se rovněž považuje část orgánu, má-li v lidském těle sloužit stejnému účelu jako celý orgán, při zachování požadavků na strukturu a cévní zásobení.

²⁵² ŠČERBA, Filip in ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1374.

²⁵³ Srov. § 11 odst. 1 písm. a) transplantačního zákona.

²⁵⁴ Blíže srov. KÁDEK, Pavol. *Trestné právo v zdravotníctve*. Druhé doplnené a aktualizované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017, s. 82 a násl.

dalších podmínek, tedy je, že zemřelá osoba nevyslovila za života nesouhlas, který by byl evidován v příslušném národním registru.

Trestní odpovědnost právnické osoby za trestný čin neoprávněného odebrání tkání a orgánů podle § 164 tr. zák. nebo trestný čin nedovoleného nakládání s tkáněmi a orgány podle § 165 tr. zák. bude na místě v případech, kdy např. lékař provede odběr z těla mrtvého člověka, který vyslovil evidovaný nesouhlas s postmortálním odběrem z důvodu, kdy nemocnice nezajistí lékaři přístup do příslušného národního registru. Na tomto místě je vhodné zmínit, že na případy evidovaného nesouhlasu nelze vztáhnout žádnou výjimku. V případech, ve kterých by byl proveden odběr zemřelé osobě i přes evidovaný nesouhlas, např. v zájmu záchranu jiného lidského života, bylo by na místě zvažovat trestní odpovědnost daného lékaře. Pokud by se takového jednání dopustil v pracovní době v nemocnici (tj. v rámci činnosti právnické osoby), na základě schválení takového jednání ze strany nemocnice, je na místě zvažovat také trestní odpovědnost dané právnické osoby. Domnívám se však, že v těchto případech se trestněprávní postih, s ohledem na princip *ultima ratio*, nejeví jako vhodný a žádoucí.

Jako další příklad lze uvést poskytovatele zdravotních služeb právnickou osobu, která se bude „specializovat“ na odběr orgánů v rozporu s právními předpisy, tj. nezákonně. Bude se jednat o právnické osoby, které budou přijímat lidský orgán jako platidlo nebo které za odebraný orgán vyplatí dárci finanční částku.

Odběr tkání, orgánů nebo buněk z těla živého člověka lze, vedle podmínek § 3 transplantačního zákona, provést pouze po úplném poučení a vyslovení informovaného souhlasu, přičemž podmínky jeho udělení jsou uvedeny v § 7 transplantačního zákona. Pokud by takový souhlas nebyl dárcem dán, je rovněž na místě zvažovat trestní odpovědnost. V případech, kdy by nemocnice např. nevyžadovala, aby její zaměstnanci – zdravotničtí pracovníci – před provedením odběru takový souhlas vyžadovali, případně by zaměstnancům neposkytla potřebná školení nebo formuláře pro poskytnutí úplného poučení a získání informovaného souhlasu, bylo by na místě uvažovat také trestní odpovědnost právnické osoby.

Trestní odpovědnost právnické osoby není vyloučena ani v případě trestného činu odběru tkáně, orgánu a provedení transplantace za úplatu podle § 166 tr. zák. Jedná se o zvláštní formu úplatkářství, která souvisí s prováděním odběru tkání a orgánů a s transplantacemi. Tento trestný čin má dvě základní skutkové podstaty, první je tzv. aktivní, podle které pachatel v rozporu se zvláštním právním předpisem jiné osobě nebo pro třetí osobu nabídne, slíbí či poskytne úplatu za provedení odběru tkáně nebo orgánu z jeho vlastního těla nebo za provedení transplantace. Tzv. pasivní forma pak postihuje jednání, kterým pachatel

v rozporu s právními předpisy, v souvislosti s provedením transplantace pro sebe nebo pro jiného žádá úplatu, nechá si ji slíbit anebo ji přijme.

Trestní postih za uvedené trestné činy navazuje na Úmluvu o lidských právech a biomedicíně, konkrétně na její čl. 21, který stanoví, že lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem finančního prospěchu. Tím samozřejmě není dotčena povinnost zdravotní pojišťovny hradit odběr tkání, buněk a orgánů od žijícího nebo zemřelého dárce, jakož i vyšetření potenciálních dárců nezbytná pro posouzení vhodnosti pro konkrétního příjemce, nezbytné nakládání s odebranými tkáněmi, buňkami a orgány a dopravu žijícího dárce nebo náhradu jeho cestovních nákladů a dopravu zemřelého dárce (§ 35a zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů). Zdravotní pojišťovna, která uhradí poskytovateli zdravotních služeb platby za citované výkony, resp. poskytne osobám náhrady cestovních výdajů, se nedopouští trestného činu podle § 167 tr. zák. Odběr krve a odběr tkání, buněk a orgánů určených k transplantaci a nezbytné nakládání s nimi (uchovávání, skladování, zpracování a vyšetření) je hrazenou službou z veřejného zdravotního pojištění dle zákona (§ 13 odst. 2 písm. d) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění). Tato služba je však hrazena ze strany zdravotní pojišťovny konkrétnímu poskytovateli zdravotních služeb, který službu provedl, resp. poskytl, a to na základě smlouvy nebo tzv. úhradové vyhlášky platné pro daný rok.²⁵⁵ Platba je poskytována v souladu se zákonem za provedení daného výkonu, nikoli za to, aby byl takový výkon proveden. Trestní odpovědnost právnické osoby za tento trestný čin je však možné zvažovat v případě, kdy lékaři nemocnice budou přijímat úplatu za provedení transplantace orgánu, nemocnice o této „praxi“ bude mít vědomost a bude ji tolerovat (tzn. konkludentně jí schválí).

5.1.6 Zdravotnická dokumentace a neoprávněné nakládání s osobními údaji

ZdravSl v § 53 odst. 1 definuje zdravotnickou dokumentaci jako soubor informací vztahujících se k pacientovi, o němž je vedena v rozsahu § 53 odst. 2 ZdravSl. Podle § 51 odst. 1 ZdravSl je poskytovatel zdravotních služeb povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o kterých se v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb dozvěděl. S vedením zdravotnické dokumentace v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb je proto zcela neodmyslitelně spojena ochrana osobních údajů.

²⁵⁵ Vyhláška o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulační omezení je vydávána pro každý rok zvlášť.

Z obecné povinnosti zachovávat mlčenlivost, kterou je vázán každý poskytovatel zdravotních služeb a která je zakotvena v § 51 odst. 1 ZdravSl, jsou stanoveny také výjimky. Nejčastější výjimku představují případy, kdy je poskytovatel povinnosti mlčenlivosti zproštěn pacientem nebo jeho zákonným zástupcem. Čtyři základní výjimky z této povinnosti jsou obsaženy v § 51 odst. 2 ZdravSl. Jedná se o předávání informací nezbytných pro zajištění návazné péče, sdělování údajů a informací v případě zproštění povinnosti mlčenlivosti, a to pouze v rozsahu tohoto zproštění, dále sdělování údajů podle jiných právních předpisů,²⁵⁶ a to i bez souhlasu pacienta a konečně sdělování údajů pro potřeby trestního řízení. O porušení povinnosti mlčenlivosti by se nejednalo také v případě, kdy by poskytovatel zdravotní služby poskytl relevantní informace (resp. kompletní zdravotnickou dokumentaci) po předchozím souhlasu soudce podle § 8 odst. 5 tr. řádu.

Porušení povinnosti mlčenlivosti představuje také případ, kdy je informace o zdravotním stavu sdělena v rozporu s § 31 - § 33 ZdravSl. V případech, které budou společensky škodlivé a nebude namíste uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu, tj. nebude namíste uplatnit zásadu subsidiarity dle § 12 odst. 2 tr. zák., bude nutné zabývat se otázkou vzniku trestní odpovědnosti, včetně přičitatelnosti takového jednání poskytovateli zdravotních služeb právnické osobě. Takovým případem však nebude například situace, kterou zná snad každý, kdo byl někdy hospitalizován v nemocnici na vícelůžkovém pokoji a absolvoval tzv. vizitu v jejímž průběhu je pacientovi, za přítomnosti ostatních pacientů a dalších lékařů sdělována diagnóza a případná další prognóza. V této situaci bych nespatořoval nutně trestný čin, ale spíše civilní žalobu na ochranu osobnosti, avšak vždy po konkrétním posouzení každého případu s přihlédnutím k dalším okolnostem.

Pokud by poskytovatel zdravotních služeb postupoval v rozporu s uvedenými pravidly, nelze vyloučit jeho trestní odpovědnost za trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji ve smyslu § 180 odst. 2 tr. zák.

Vyloučit samozřejmě nelze ani trestný čin neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací podle § 230 tr. zák. Toto trestněprávní jednání lze demonstrovat na příkladu, kdy zdravotnická dokumentace uložená v počítači poskytovatele zdravotních služeb bude dostupná bez jakékoliv ochrany přístupu a např. bez tzv. logování,²⁵⁷ kdy poskytovatel zdravotních služeb nepřijme potřebná bezpečnostní opatření a nebude

²⁵⁶ Např. oznámení zdravotní pojišťovně v případě poškození zdraví v důsledku jednání třetí osoby (§ 55 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů).

²⁵⁷ Logováním se obecně rozumí činnost, při které systém vytváří tzv. logy, které slouží ke zpětné analýze. Existuje samozřejmě několik druhů a úrovní logů. Logy obecně slouží jako záznam v systému o nějaké činnosti.

schopen zpětně prokázat, která konkrétní fyzická osoba ke zdravotnické dokumentaci přistoupila. Jako další uvádím trestný čin poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásahu do vybavení počítače z nedbalosti ve smyslu § 232 tr. zák. Aby se poskytovatel zdravotních služeb právnická osoba zprostil trestní odpovědnosti za uvedené trestné činy, bude naprosto nezbytné, aby přijal bezpečnostní opatření k ochraně zdravotnické dokumentace před zničením, ztrátou nebo neoprávněného přístupu k ní. V této souvislosti je nutné stanovit pravidla a podmínky pro přístup zaměstnanců k osobním údajům pacientů.

V této podkapitole byly rozebrány případy porušení tzv. povinnosti mlčenlivosti zakotvené v § 51 ZdravSl. Dále byly rozebrány zejména trestné činy, za které mohou být trestně odpovědné právnické osoby a které souvisí s nezákonným zacházením se zdravotnickou dokumentací.

6. Trestní odpovědnost poskytovatele zdravotních služeb za přečin neposkytnutí pomoci

Lékaři a poskytovatelé zdravotních služeb jsou pravidelně vystavováni situacím, které vyžadují rozhodování o formě, způsobu a také rozsahu poskytnutí zdravotní služby. Jejich nesprávné rozhodnutí může mít pro pacienty závažné následky, a to v podobě ohrožení nebo poškození zdraví. Pokud bude příčina poškození zdraví spočívat v porušení povinnosti lékaře, resp. jiného zdravotníka, je nutno zabývat se nejen právními prostředky k řešení tohoto stavu, ale také přičitatelností tohoto jednání poskytovateli zdravotních služeb právnické osobě.

Úvodem této kapitoly předesílám, že v trestní judikatuře se případy neposkytnutí pomoci lékařem, případně poskytovatelem zdravotních služeb, nevyskytují často. Důvodem je mimo jiné, profesionální úroveň lékařů a poskytovatelů zdravotních služeb, která rovněž odpovídá obrovskému množství finančních prostředků, které se do systému zdravotnictví ročně vynakládají.

6.1. Právnická osoba jako pachatel trestného činu neposkytnutí pomoci

V této kapitole zmiňuji některé otázky, které souvisejí s trestním postihem poskytovatelů zdravotních služeb a lékařů za neposkytnutí pomoci, které nejsou v teorii a praxi spolehlivě a jednoznačně vyřešeny. Trestní postih těchto osob za přečin podle § 150 odst.2 tr. zák. bude na místě v případech zcela zjevného porušení povinnosti poskytnout potřebnou pomoc. Přičitatelnost trestného činu poskytovateli zdravotních služeb právnické osobě za uvedený přečin pak bude na místě tehdy, kdy lékař bude v pracovně právním vztahu k tomuto poskytovateli a kdy lékař vykonával své zaměstnání. V souvislosti s posouzením trestní odpovědnosti v případech neposkytnutí pomoci musí orgány činné v trestním řízení důkladně zkoumat společenskou škodlivost činu a použití zásady subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 tr. zák.

Dále je však nutné položit si otázku, zdali právnická osoba může být fakticky pachatelem trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zák. „Pachatelem trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 může být výhradně speciální subjekt, a to osoba, které z povahy jejího zaměstnání vyplývá povinnost poskytovat pomoc osobám v nebezpečí smrti, respektive osobám jevící, známky vážné poruchy zdraví.“²⁵⁸ Mezi takovéto

²⁵⁸ ŠČERBA, Filip in ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2020, s. 1317.

osoby budou patřit typicky lékaři a zdravotničtí pracovníci, dále např. příslušníci Policie ČR a strážníci obecní policie.

Trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zák. není uveden v negativním výčtu § 7 TOPO. Na tomto místě by bylo možno učinit závěr, že právnická osoba se může tohoto trestného činu dopustit. Takový závěr by však byl neúplný a také nesprávný.

Ke spáchání trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zák. je nezbytné, aby pachatel měl, resp. u něj byla dána existence zvláštního zaměstnání. U pachatele tedy musí být dána existence pracovněprávního vztahu,²⁵⁹ případně služebního poměru.²⁶⁰ Právnická osoba žádné zaměstnání nemá a ze své podstaty ani mít nemůže. Za zaměstnání nelze u právnické osoby považovat ani předmět činnosti, jak jej má právnická osoba zapsaný v obchodním rejstříku (resp. jiném veřejném rejstříku) nebo u poskytovatelů zdravotních služeb v konkrétním oprávnění k poskytování zdravotních služeb vydávaných příslušným krajským úřadem. Pokud odhlédneme od toho, že se jedná o zcela jiný institut, výklad, podle kterého by se zaměstnání dalo u právnické osoby nahradit předmětem činnosti by byl v rozporu s použitím analogie v trestním právu. Analogie (*analogie legis*) je v trestním právu zakázána, pokud jde o rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti nebo pokud jde o druh, výši a podmínky ukládání trestů a ochranných opatření.²⁶¹

Jak jsem uvedl a odůvodnil výše, právnická osoba nemůže být pachatel trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zák. Právnická osoba však může být stále odpovědná za trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 1 tr. zák. V § 150 odst. 1 tr. zák. je vyjádřena obecná povinnost konat, resp. povinnost poskytnout pomoc. Porušením této povinnosti je pak založena trestní odpovědnost pachatele za porušení obecné povinnosti konat.²⁶² Skutková podstata § 150 odst. 1 tr. zák. je obecná ve vztahu k § 150 odst. 2 tr. zák. a dopadá na každého pachatele, který za dané situace může potřebnou pomoc poskytnout. Proto i nemocnice může být trestně odpovědná za trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 1 tr. zák. Zde lze odkázat na usnesení Nejvyššího soudu SSR, který dovodil, že „Povinnost poskytnout potřebnou pomoc ve smyslu § 150 odst. 1 tr. zák.

²⁵⁹ Pracovní smlouva nebo některá z dohod konaných mimo pracovní poměr dle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, v platném znění.

²⁶⁰ Např. podle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, v platném znění.

²⁶¹ Blíže srov. např. JELÍNEK, Jiří, in JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017, s. 64 a násl.

²⁶² Na rozdíl od zvláštní povinnosti konat ve smyslu § 112 tr. zák.

(§ 207 odst. 1 tr. zák.) osobě, která je v nebezpečí smrti nebo jeví známky poruchy zdraví, má každý, kdo může takovou pomoc poskytnout bez nebezpečí pro sebe nebo jiného.“²⁶³

6.2 Meze společenské škodlivosti neposkytnutí pomoci

Společenská škodlivost činu představuje zejména interpretační kategorii. Tento závěr je také ukotven v současné teorii²⁶⁴ jakož i v soudní praxi.²⁶⁵

Jak jsem uvedl výše, § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl nepostihuje porušení povinnosti poskytnout neprodleně odbornou první pomoc. Avšak vůči tomu, kdo jedná v rozporu s tímto ustanovením, je možné vyvodit právní odpovědnost. Konkrétní typ právní odpovědnosti, která bude vůči škudci vyvozena, závisí hlavně na způsobu a intenzitě zásahu do práv dotčené osoby na život a zdraví. Z tohoto hlediska lze pak rozlišit dvě hlavní skupiny případů porušení § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl.

V případech, na které není třeba reagovat prostředky trestního práva, postačí uplatnit prostředky jiných právních odvětví (např. již zmíněný § 2956 ObčZ a při usmrcení podle § 2958 ObčZ). Pokud však čin již dosáhl takové intenzity, že k uplatnění právní odpovědnosti nepostačují právní prostředky vyplývající z mimo trestních právních předpisů, nastupuje odpovědnost trestní.

Co se týče případů úmyslných trestných činů proti životu a zdraví, zpravidla nečiní zjištění jejich společenské škodlivosti větší obtíže. Úmyslné neposkytnutí první pomoci lékařem je protiprávním činem, který ohrožuje zájem na ochraně života a zdraví jiné osoby, proto je potřeba reagovat na takový čin prostředky trestního práva. Protiprávnost činu spočívá v neposkytnutí pomoci a je potřeba ji v konkrétním případě dovozovat ve vztahu ke znakům příslušné skutkové podstaty. Nejpodstatnějšími hledisky pro použití norem trestního práva je rozlišení protiprávního jednání lékaře, který porušil povinnost poskytnout odbornou první pomoc, způsob a intenzita takového jednání (subjektivní hledisko) a dále povaha hrozícího nebezpečí na životě a zdraví dané osoby (objektivní hledisko). Dle objektivního hlediska odpovědnost za přečin podle § 150 odst. 2 tr. zák. vznikne tehdy, když zdravotní stav ohroženého vyžaduje bezprostřední odborný zásah lékaře, bez kterého by osoba zemřela nebo by došlo k vážnému poškození jejího zdraví. Dále je namístě se zabývat přičitatelností trestného činu lékaře konkrétnímu poskytovateli zdravotních služeb právnické osobě.

²⁶³ R 52/81, uveřejněno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soud, číslo vydání 7-8, ročník 1981, s. 439.

²⁶⁴ ŠÁMAL in ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 2. vydání. Praha. C. H. Beck, 2016, s. 118-119.

²⁶⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012 (uveřejněno pod značkou Rt 26/2013).

6.3 Právní odpovědnost za neposkytnutí pomoci

Skutková podstata přečinu neposkytnutí pomoci dle § 150 odst. 2 tr. zák. nemá odkazovací dispozici, čili trestní odpovědnost v tomto případě není podmíněna zjištěním, zda a jakou právní povinnost vyplývající z mimo trestní právní normy pachatel porušil. Právní norma vymezující povinnost lékařů a dalších osob vykonávajících zdravotnická povolání poskytovat odbornou pomoc je stanovena v § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl. Tato právní norma sice nestanoví sankci za její porušení, což však neznamená, že není možné vůči poskytovateli zdravotních služeb nebo lékaři (případně oběma současně) vyvozovat i jinou než trestněprávní odpovědnost.²⁶⁶ V obecné rovině však platí, že neposkytnutí pomoci lékařem nebo dalším zdravotnickým pracovníkem představuje natolik závažný zásah do právem chráněných zájmů, že reagovat na tento zásah jinými než trestněprávními prostředky bude spíše výjimečné.

6.4 Přečin neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zák.

S rozbořem přečinu neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zák. souvisí i některé další složité otázky, které se prolínají nejen s právy pacienta zakotvenými v jiných právních předpisech, ale také s přičitatelností tohoto trestného činu poskytovatelům zdravotních služeb právními osobám. Přečin neposkytnutí pomoci obsahuje dvě samostatné skutkové podstaty. První, obsažená v § 150 odst. 1 tr. zák., postihuje obecnou povinnost každého poskytnout pomoc jinému, který je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví nebo jiného vážného onemocnění. Druhá skutková podstata stanoví povinnost určitého okruhu osob, které vykonávají zaměstnání, z jehož povahy taková povinnost vyplývá. Podle § 150 odst. 1 tr. zák. je trestní odpovědnost osoby dána pouze tehdy, když osobě, která má poskytnout pomoc, nehrozí nebezpečí. § 150 odst. 2 tr. zák. takovou výjimku neobsahuje. V případě § 150 odst. 2 tr. zák. chybí tzv. negativní podmínka trestnosti, tj. že pachatel tak může učinit bez nebezpečí pro sebe nebo jiného. „Důvod je obdobný jako u krajní nouze, kdy nejedná v krajní nouzi ten, kdo je povinen nebezpečí, které mu hrozilo, snášet (§ 28 odst. 2 tr. zák.).²⁶⁷ Lékaři a poskytovatelé zdravotních služeb však nejsou vyškoleni, materiálně, technicky ani profesně vybaveni k tomu, aby s nasazením vlastních životů zachraňovali pacienty v situacích, ve kterých by se vystavili ohrožení vlastního života a zdraví.

²⁶⁶ V úvahu přichází např. odpovědnost za újmu na přirozených právech člověka dle § 2956 ObčZ.

²⁶⁷ HASCH, Karel in JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017, s. 551.

Povahou zaměstnání ve smyslu § 150 odst. 2 tr. zák. je potřeba rozumět vedle vlastního obsahu také to, zda osoba, která vykonává zaměstnání spočívající v záchraně života a zdraví, disponuje dostatečnými materiálními i technickými prostředky pro poskytnutí potřebné pomoci bez toho, aniž by se sama vystavila nebezpečí vážné poruchy zdraví, vážného onemocnění nebo dokonce smrti. V extrémních situacích, ve kterých se tyto osoby vystavují přímo hrozícímu nebezpečí svého života a zdraví, není možné vyvozovat jejich trestní odpovědnost, tím pádem zde ani nemůže nastoupit přičitatelnost trestného činu právnické osobě – jejich zaměstnavateli.

V souvislosti s výše uvedeným je nutné posoudit, zda je možné lékaře (resp. dalšího zdravotníka a jiné osoby, z jejichž zaměstnání vyplývá povinnost poskytnout jinému potřebnou pomoc) činit trestně odpovědnými za přečin podle § 150 odst. 2 tr. zák. a následně pak tento trestný čin přičítat některé právnické osobě (poskytovatel zdravotních služeb, zaměstnavatel). V tomto směru považuji za vhodné zmínit právě § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl, který nerozlišuje mezi zdravotníkem poskytujícím zdravotní služby a zdravotníkem, který tyto služby dočasně neposkytuje (např. z důvodu překážek na straně zaměstnance). V oblasti zdravotnického práva neexistuje analogické ustanovení jako v § 10 odst. 2 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, podle kterého má policista povinnost v případě ohrožení nebo porušení vnitřního pořádku a bezpečnosti provést úkon v rámci své pravomoci nebo přijmout opatření, aby ohrožení nebo porušení odstranil i v době mimo službu, je-li bezprostředně ohrožen život, zdraví nebo svoboda osob anebo majetek nebo došlo-li k útoku na tyto hodnoty. Avšak na základě použití logického a gramatického výkladu lze dospět k závěru, že lékař je i v době mimo službu povinen neprodleně poskytnout první pomoc ve smyslu § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl. Z toho lze dále dovodit, že pokud tak neučiní, je za splnění dalších podmínek trestně odpovědný za přečin podle § 150 odst. 2 tr. zák., nikoli za přečin podle odst. 1 tohoto ustanovení. Dále je otázka, zda by byl tento přečin přičitatelný právnické osobě – poskytovateli zdravotních služeb a zaměstnavateli takového lékaře, a to dle § 8 odst. 2 písm. b) TOPO. Domnívám se, že nikoli, a to zejména z důvodu, že by se na takového lékaře nedalo pohlížet jako na zaměstnance při plnění pracovních úkolů ve smyslu § 8 odst. 1 písm. d) TOPO.

Výše uvedený závěr o odpovědnosti za přečin dle § 150 odst. 2 tr. zák. se samozřejmě neuplatní bezvýjimečně, ale v každém individuálním případě bude potřeba zvažovat zejména existenci proporcionality mezi základním právem lékaře na ochranu jeho života a zdraví.

Další, rovněž složitou otázkou, je střet povinnosti lékaře poskytnout potřebnou (první) pomoc a práva pacienta vyjádřeného v institutu tzv. dříve vysloveného přání, které je upraveno

v § 36 odst. 5 ZdravSl. Zde mohou opět nastat různé situace s rozdílným řešením, která mohou vyvolat právní i etickou polemiku.

Nejprve se může jednat o případ, ve kterém lékař v rámci výkonu svého povolání poskytne potřebnou první pomoc dotčené osobě a současně v době poskytnutí pomoci nevěděl o tom, že tato osoba v souladu s § 36 ZdravSl dříve vyslovila přání, jehož podstatou byl zákaz poskytnout odbornou první pomoc v případě, že se ocitne v takovém zdravotním stavu, ve kterém nebude schopna vyslovit souhlas nebo nesouhlas s poskytnutím zdravotních služeb a způsobem jejich poskytnutí. V tomto případě se domnívám, že nerespektování dříve vysloveného přání nemůže založit trestní odpovědnost. Pokud lékař neměl před poskytnutím odborné první pomoci tyto informace z důvodu, že si je před poskytnutím odborné první pomoci z časových důvodů, resp. časové tísně, objektivně nemohl zajistit, není možné dovodit jeho zavinění.

Složitějším bude druhý případ, kdy lékař neposkytne potřebnou pomoc ohrožené osobě s odkazem na § 36 odst. 2 ZdravSl. To lze ilustrovat na příkladu zletilého a svéprávného pacienta, který za dodržení podmínek § 36 ZdravSl a v souvislosti s očekávaným průběhem svého zdravotního stavu odmítne poskytnutí odborné první pomoci spočívající v obnovení jeho základních životních funkcí (tzv. DNR – neresuscitovat). Zde je možno zvažovat dvě varianty, jejichž společným výsledkem je vyloučení trestní odpovědnosti lékaře a nemožnost přičítat trestný čin právnické osobě za přečin neposkytnutí první pomoci dle § 150 odst.2 tr. zák. Zde však vycházím z důležitého předpokladu, že lékař postupoval v souladu se zákonnými podmínkami vymezenými pro dříve vyslovené přání, včetně těch, které se týkají důvodů, pro které ho nelze respektovat. Je tomu tak proto, že takový čin nemůže být protiprávní ve smyslu definice trestného činu dle § 13 odst. 1 tr. zák. Pokud zákon o zdravotních službách ukládá povinnost respektovat dříve vyslovená přání, nelze nikoho za dodržení této povinnosti sankcionovat prostředky trestního práva. Pokud je přijato rozhodnutí respektovat uvedené přání, pak nemá trestněprávní význam ani okolnost, že život nebo zdraví pacienta, který takové přání vyslovil, bylo možné poskytnutím potřebné pomoci zachovat. Pokud tedy pacient v souladu s § 36 odst. 2 ZdravSl vyslovil odmítnutí první pomoci spočívající v obnovení jeho základních životních funkcí a lékař neprovede žádné úkony k odvrácení tohoto stavu pacienta, pak takové jednání není přečinem podle § 150 odst. 2 tr. zák. Došlo-li již ke smrti pacienta nebo poškození jeho zdraví, nemůže být vyvozena trestní odpovědnost, ani přičitatelnost, za některý z přečinů proti životu a zdraví.

Případný následek v podobě ublížení na zdraví či smrti poškozené osoby, ke kterému došlo v důsledku neposkytnutí pomoci, má v tomto případě zcela zásadní dopad.

Pokud je porušena obecná povinnost konat, není pachatel odpovědný za následek, resp. účinek, který svým jednáním způsobil (ani za situace, kdy takový účinek zamýšlel). Je-li v důsledku neposkytnutí pomoci způsobena smrt nebo bude zhoršen zdravotní stav ohrožené osoby, bude pachatel v takovém případě odpovídat za trestné činy proti životu a zdraví podle § 140 a násl. tr. zák. K tomu je však potřeba současného naplnění dalších dvou podmínek, a sice, že pachatel měl zvláštní povinnost konat a tuto zvláštní povinnost opomenul a současně, že následek (účinek) je kryt alespoň nedbalostním zaviněním.²⁶⁸

Trestnost činu podle § 150 odst. 2 tr. zák. je, na rozdíl od trestnosti činu dle § 150 odst. 1 tr. zák., zpravidla vyloučena v případě, kdy dojde k ublížení na zdraví, případně smrti. V těchto případech je nutno zabývat se tím, podle jakého ustanovení má pachatel povinnost konat. Pokud se povinnost konat podle povahy zaměstnání překrývá se zvláštní povinností pachatele konat podle § 112 tr. zák. bude pachatel trestně odpovědný za poruchové trestné činy proti životu a zdraví. „Jestliže lékař při výkonu služby neposkytne osobě, která jeví známky vážné poruchy zdraví, potřebnou pomoc, připadá jeho trestní odpovědnost za trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zák. v úvahu pouze tehdy, jestliže z jeho opomenutí (§ 89 odst. 2 tr. zák.²⁶⁹) zaviněně nevznikly žádné následky na životě nebo na zdraví poškozeného. Pokud vznikly, je takový pachatel trestně odpovědný v závislosti na formě zavinění podle ustanovení o poruchových trestných činech proti životu a zdraví.“²⁷⁰

6.5 Porušení povinnosti § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl a podle § 150 odst. 2 tr. zák.

Předně je nutno uvést, že poskytnutí odborné první pomoci nemusí mít vždy nutně charakter zdravotní služby ve smyslu zákona o zdravotních službách, neboť tyto služby se poskytují ve smyslu § 4 odst. 1 ZdravSl ve zdravotnickém zařízení při použití zdravotnického materiálu a techniky nebo za podmínek a v případech uvedených v § 11 odst. 5 a 6 ZdravSl.²⁷¹

²⁶⁸ Blíže JELÍNEK, Jiří in JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 237.

²⁶⁹ Dnes § 112 tr. zák.

²⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. září 1997, sp. zn. 2 Tzn 72/97.

²⁷¹ (5) Zdravotní služby mohou být poskytovány pouze ve zdravotnických zařízeních v místech uvedených v oprávnění k poskytování zdravotních služeb; to neplatí v případě zdravotní péče poskytované ve vlastním sociálním prostředí, zdravotnické dopravní služby, přepravy pacientů neodkladné péče, přednemocniční neodkladné péče poskytované v rámci zdravotnické záchranné služby, zdravotních služeb poskytovaných v mobilních zdravotnických zařízeních ozbrojených sil za krizových situací a jde-li o převoz těla zemřelého

V případech, kdy lékař nebo další zdravotnický pracovník (dále jen „lékař“) poskytuje odbornou první pomoc mimo zdravotnické zařízení a nejedná-li se o zdravotní službu v rámci zdravotnické záchranné služby nebo o případy uvedené v § 11 odst. 5 ZdravSl, jedná se o plnění povinnosti osoby vyplývající z její příslušnosti k profesnímu stavu, které nemůže jednak zakládat nároky případně poškozených osob vyplývající z nesprávně poskytnuté „zdravotní služby“ a jednak takovéto jednání lékaře nemůže být přičitatelné poskytovateli zdravotních služeb právnické osobě a zaměstnavateli takového lékaře jako trestný čin. Pokud by však lékař poskytoval v rámci pracovní doby odbornou první pomoc ve zdravotnickém zařízení, je poskytování odborné první pomoci také zdravotní službou.²⁷² Tento závěr vyvozují i z toho, že neodkladnost zdravotní péče vyjadřuje jistou míru časové tísně a také z toho, že se jedná o omezení vzniku náhlého stavu vážně ohrožujícího život a zdraví pacienta.

ZdravSl § 49 odst. 1 písm. b) obsahuje dvě podmínky, které musejí být splněny kumulativně, aby se mohlo vůbec jednat o trestný čin, který by bylo možné přičítat právnické osobě. První podmínka obsažená v § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl spočívá v tom, že osoba, které má být poskytnuta první odborná pomoc, se nachází v ohrožení života nebo ve vážném ohrožení zdraví. V praxi se tedy bude jednat o případy, kdy zmíněné osobě zdravotní stav neumožňuje zajistit si odbornou pomoc, bez které by jinak došlo ke smrti nebo k vážnému poškození jejího zdraví. V této souvislosti je vhodné posoudit situaci, ve které lékař neposkytne osobně odbornou první pomoc, protože je nejen subjektivně přesvědčen, že tato osoba není ve stavu ohrožení života nebo ve vážném ohrožení zdraví, ale tento stav nebyl ani objektivně schopen za daných časových a místních podmínek rozeznat. Mám za to, že za těchto podmínek by bylo vyloučeno porušení povinnosti podle § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl a proti lékaři by nebylo možné vyvozovat trestní odpovědnost. Stejně tak by nebylo možné přičítat toto jednání poskytovateli zdravotních služeb právnické osobě, jednalo-li by se o lékaře zaměstnance takového poskytovatele (§ 8 odst. 1 písm. d) TOPO). Opačně je však nutno

na pitvu a z pitvy podle zákona o pohřebnictví. V případě, že poskytovatel poskytuje pouze domácí péči, musí mít kontaktní pracoviště.

(6) Zdravotnické zařízení musí být pro poskytování zdravotních služeb technicky a věcně vybaveno. Technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení musí odpovídat oborům, druhu a formě poskytované zdravotní péče a zdravotním službám podle § 2 odst. 2 písm. d) až f) a i). Požadavky na minimální technické a věcné vybavení zdravotnických zařízení, týkající se stavebně technického, funkčního a dispozičního uspořádání prostor a vybavení vybranými zdravotnickými prostředky, jinými přístroji a zařízeními, na vybavení kontaktního pracoviště, a v případě lékárenské péče poskytované v odloučeném oddělení výdeje léčiv i na místo poskytování péče, stanoví prováděcí právní předpis. Tímto nejsou dotčeny požadavky na zdravotnická zařízení podle jiných právních předpisů.

²⁷² Dle § 2 odst. 1 ZdravSl se zdravotní službou rozumí poskytování zdravotní péče podle tohoto zákona zdravotnickými pracovníky. Z § 5 odst. 1 písm. a ZdravSl pak vyplývá, že zdravotní péčí je též neodkladná péče, jejímž účelem je zamezit nebo omezit vznik náhlých stavů, které bezprostředně ohrožují život nebo by mohly vést k náhlé smrti nebo vážnému ohrožení zdraví.

posoudit situaci lékaře, který by neposkytl odbornou první pomoc ohrožené osobě a např. jen přihlížel provádění laické první pomoci. Takové jednání představuje porušení § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl a podle závažnosti a dalších okolností lze samozřejmě uvažovat o naplnění znaků skutkové podstaty přečinu dle § 150 odst. 2 tr. zák., jakož i o možnosti takové činy přičítat právnické osobě – poskytovateli zdravotních služeb.

Závěr o zmíněné alternativě vážného ohrožení zdraví lze objektivizovat jen na základě znaleckého posudku. Uvedený pojem nelze zaměňovat s těžkou újmou na zdraví ve smyslu § 122 odst. 2 tr. zák., protože na rozdíl od těžké újmy na zdraví postačí vážné ohrožení zdraví dané osoby, které může mít za následek těžkou újmu na zdraví.

Druhou podmínkou nutnou k naplnění uvedené skutkové podstaty je nedosažitelnost pomoci obvyklým způsobem včas. V této souvislosti je však nutné definovat, co se rozumí včasné dosažitelnou pomocí obvyklým způsobem a jaký je vlastně obsah tohoto pojmu. Domnívám se, že pojem „pomoc“ ve smyslu § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl je potřeba vykládat tak, že se jedná o odbornou první pomoc jiného lékaře či dalšího zdravotníka, který je specializován na poskytování tohoto druhu pomoci anebo který má „ohroženého“ pacienta v ošetřování. Takový lékař je povinen zajistit dotyčnému pacientovi neodkladnou péči spočívající v omezení vzniku náhlých stavů, které bezprostředně ohrožují život nebo by mohly vést k náhlé smrti nebo vážnému ohrožení zdraví.

Pokud jde o podmínku včasné dosažitelnosti takové pomoci, obsah tohoto pojmu je nutno odvozovat od časové naléhavosti, v jejímž rámci je nutné dané osobě poskytnout pomoc. Zpravidla se bude jednat řádově o minuty či vteřiny, proto je potřeba, aby se v dané situaci jednalo o přímou a okamžitou dosažitelnost.

V této souvislosti lze uvést případ, kterým se zabýval Nejvyšší soud, a sice případem²⁷³ lékařky, která v rámci noční pohotovostní služby v neurologické ordinaci oddělení urgentního příjmu fakultní nemocnice v této nemocnici nezajistila adekvátní vyšetření muži, který byl na oddělení urgentního příjmu přivezen opakovaně, a to nejprve s diagnózou R. mdloby a kolaps ve 04.26 hod. a následně cca 2,5 hodiny na to. Muž byl přivezen z budovy hlavního nádraží, kde se v té době zdržoval jako osoba bez přístřeší. Lékařka poškozeného vyšetřila zkráceně neurologicky, a když neshledala neurologickou diagnózu, další vyšetření poškozeného nerealizovala, ačkoliv vzhledem k tomu, že poškozeného vyšetřovala jako jediná lékařka, byla povinna podle § 11 zákona č. 20/1966 Sb., poskytnout lékařskou péči v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy, tedy za využití všech vyšetřovacích

²⁷³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 6 Tdo 1368/2011.

a léčebných metod, které jsou reálně dostupné, a měla zajistit pokračování diagnostického procesu a provést diferenciatně diagnostické vyšetření kolapsového stavu. Diagnostický proces byl bez patřičného zdůvodnění ukončen předčasně, takže lékařka poškozeného nepřivedla do ordinace jiného lékařského oboru, a to přesto, že poškozený nebyl schopen samostatně vstát a nebyl schopen samostatné chůze, projevoval známky dehydratace, byl apatický a celkově, dle očitých svědků, policistů městské policie, tedy z lékařského pohledu laiků, kteří poškozenému opětovně přivolali zdravotní záchranou službu, jevil výrazné známky porušeného zdraví tak, že nebyl schopen samostatně stát, chodit, plynule mluvit a reagovat na všechny podněty, avšak lékařka jej shledala zcela zdravým a nechala jej vyvést z areálu nemocnice pracovníky ostrahy, kdy poškozený byl téhož dne v době kolem 08.45 hod nalezen mrtev u plotu před vstupní bránou. Provedenou soudní pitvou bylo zjištěno, že poškozený zevně projevoval známky nápadné podvýživy a celkové dehydratace těla a trpěl zejména akutním zánětem hrtanu, průdušnice a průdušek, dále oboustranným, místy abscedujícím zánětem plic s otokem plic, tedy byl závažně nemocen a nacházel se ve stavu blízkém smrti, kdy však ani odborná lékařská péče by s velkou pravděpodobností nevedla k záchraně života, ale poslední okamžiky života by však prožil mnohem důstojněji. Nejvyšší soud v tomto případě dovodil, že „trestný čin neposkytnutí pomoci podle § 207 odst. 2 tr. zák.²⁷⁴ nemůže spočívat toliko v nedbalém vyšetření pacienta, který je v nebezpečí smrti nebo jeví známky vážné poruchy zdraví nebo jiného vážného onemocnění. Takový postup je sice v rozporu s ustanovením § 49 odst. 1 písm. b) ZdravSl, podle kterého je zdravotnický pracovník povinen poskytovat neprodleně odbornou první pomoc každému, jestliže by bez této pomoci byl ohrožen jeho život nebo vážně ohroženo zdraví a není-li pomoc včas dosažitelná obvyklým způsobem, a zajistit mu podle potřeby poskytnutí zdravotních služeb. Naproti tomu však uvedený postup zdravotnického pracovníka nesevřídčí o jeho úmyslu neposkytnout dotyčnému pacientovi potřebnou pomoc ve smyslu ustanovení § 207 odst. 2 tr. zák. Za splnění všech zákonných podmínek však může být jednání zdravotnického pracovníka posouzeno jako jiný trestný čin proti životu a zdraví (např. jako trestný čin ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 tr. zák.)“²⁷⁵ I kdyby se případ stal za účinnosti TOPO, nebyla by namíste přičitatelnost trestného činu (pokud by byl prokázán) dané fakultní nemocnici.

V soudní praxi byla také řešena odpovědnost lékaře za neposkytnutí pomoci v případě prodlení s provedením zákroku. Případ se týkal lékaře, který měl dostatek zkušeností, potřebnou kvalifikaci a specializaci v daném oboru, aby rozpoznal život ohrožující stav

²⁷⁴ Nyní § 150 odst. 2 tr. zák.

²⁷⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 6 Tdo 1368/2011.

poškozeného. Tento lékař však v daném případě nezakročil k odvrácení nebezpečí a bezdůvodně vyčkával na rozhodnutí jiného lékaře. V popsaném jednání lékaře byl spatřován z hlediska zavinění nepřímý úmysl, neboť byl zcela lhostejný k následku, který mohl kdykoli nastat na životě a zdraví poškozeného.²⁷⁶

6.5.1 Řešení *de lege ferenda*

V části 6. 4 jsem uvedl, že právnická osoba nemůže být trestně odpovědná za trestný čin neposkytnutí pomoci dle § 150 odst. 2 tr. zák. Za tento trestný čin může být odpovědná pouze fyzická osoba. Právnická osoba však může být odpovědná za trestný čin neposkytnutí pomoci dle § 150 odst. 1 tr. zák. Proto v případech, kdy bude konkrétní zdravotnický pracovník trestně odpovídat za trestný čin dle § 150 odst. 2 tr. zák., je nutno zvažovat i trestní odpovědnost konkrétního poskytovatele zdravotních služeb právnické osoby.

Jednání uvedené v § 150 odst. 2 tr. zák. je zcela logicky sankcionováno přísněji než jednání uvedené v § 150 odst. 1 tr. zák. V praxi však nedává smysl, aby fyzická a právnická osoba za totožné jednání byla jinak odpovědná. Řešení této situace bylo možné hledat prostřednictvím institutu jednání za jiného dle § 114 odst. 2 tr. zák. „S ohledem na úpravu obsaženou v TOPO není vyloučena souběžná trestní odpovědnost fyzické osoby a právnické osoby. Právnická osoba se může dopustit všech trestných činů kromě těch, které jsou vyjmenovány v § 7 TOPO. Okolnost, že právnická osoba nemůže být trestně odpovědná za některý z trestných činů se zúženým okruhem subjektů s ohledem na § 7 TOPO, však neznamená, že nemůže být trestně odpovědná fyzická osoba jednající za právnickou osobu, a to mimo jiné právě na základě institutu jednání za jiného podle § 114 odst. 2 tr. zák.“²⁷⁷ Řešení situace, kdy právnická osoba odpovídá jinak než fyzická osoba za totožné jednání, by tak bylo možné hledat v jakémsi rozšířeném, resp. obráceném institutu jednání za jiného, podle kterého by v případech, ve kterých zákon stanoví, že pachatel právnická osoba musí být nositelem zvláštní vlastnosti, způsobilosti nebo postavení, postačí, že zvláštní vlastnost, způsobilost nebo postavení jsou dány u fyzické osoby, která jedná za právnickou osobu, resp. je některou z osob uvedených v § 8 odst. 2 TOPO. V případě trestného činu dle § 150 odst. 2 tr. zák. by bylo možné činit právnickou osobu trestně odpovědnou za tento trestný čin, pokud by se tohoto jednání dopustila některá z fyzických osob uvedených v § 8 odst. 2 TOPO.

²⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2008, sp. zn. 8 Tdo 1360/2008.

²⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. srpna 2014, sp. zn. 8 Tdo 654/2014.

7. Specifické trestné činy poskytovatelů zdravotních služeb zdravotnické záchranné služby

Poskytování zdravotnické záchranné služby je v praxi spojeno s přijímáním rychlých a zároveň zásadních rozhodnutí. Po právní stránce je pak zajímavé zejména rozhodnutí převést pacienta do zdravotnického zařízení proti jeho vůli nebo proti vůli osob oprávněných projevit za něho souhlas ve smyslu § 35 a § 42 ZdravSl. V praxi lze rozlišit dva hlavní, problematické případy, na které se dále zaměřím:

- a) svéprávná osoba odmítá převoz do zdravotnického zařízení,
- b) za nezletilého nebo osobu s omezenou svéprávností (co do rozhodování o formě a rozsahu zdravotní péče) odmítají dát souhlas s převozem do zdravotnického zařízení osoby uvedené v § 35 a § 42 ZdravSl.

7.1 Odmítnutí převozu svéprávnou osobou

V situaci, kdy svéprávná osoba bude odmítat převoz do zdravotnického zařízení, musí lékař ve smyslu § 28 odst. 1 a § 31 odst. 2 ZdravSl, nejprve poučit pacienta o závažnosti jeho zdravotního stavu a zdravotních důsledcích rozhodnutí a pokud pacient i poté převoz odmítá, musí mu lékař předložit k podpisu tzv. reverz. Zásadním okamžikem a také problematickým místem je zde rozsah poučení, a to zejména proto, že momentální stav pacienta se může během krátké doby rozvinout do takové míry, že diagnóza, ohledně které byl pacient poučován se v mezidobí rozvinula do diagnózy jiné, zpravidla závažnější. Proto takové poučení lékaře nemusí v praxi nutně znamenat v konkrétním případě důvod pro vyloučení trestní odpovědnosti. Podle § 38 odst. 3 písm. a) ZdravSl platí, že pacientovi lze bez jeho souhlasu poskytnout pouze neodkladnou péči, a to v případě, kdy zdravotní stav neumožňuje pacientovi tento souhlas vyslovit. Takový souhlas však nelze omezit jen na situace, kdy pacient je např. v bezvědomí, ale měl by být uplatněn i v případě, kdy zdravotní stav pacienta modifikuje jeho rozpoznávací schopnosti a pacient sám není schopen svůj zdravotní stav posoudit. V tomto případě, a za současného splnění podmínky, že lékař vyhodnotí zdravotní stav pacienta tak, že tento se může během krátkého časového úseku výrazně zhoršit, je lékař oprávněn převoz pacienta do zdravotnického zařízení nařídit. S tímto rozhodnutím je pak spojena hrozba trestní odpovědnosti, např. za trestný čin omezování osobní svobody podle § 171 tr. zák. Zde by se však muselo jednat o zcela bezdůvodný zásah, kdy již od samého počátku nebyly dány důvody pro poskytnutí neodkladné péče dle § 5 odst. 1 písm. a) ZdravSl

a navíc by musela být velice důkladně hodnocena zásada subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 tr. zák.

V případě, že by lékař nebo zdravotnické zařízení převoz pacienta bezdůvodně nenařídilo, bylo by zase namíste zvažovat uplatnění trestní odpovědnosti za trestný čin neposkytnutí pomoci dle § 150 odst. 2 tr. zák.

7.2 Odmítnutí převozu osobou uvedenou v § 35 a § 42 ZdravSl

V situaci, kdy odmítne udělit souhlas s převozem osoby nezletilé nebo osoby částečně nesvéprávné osoba uvedená v § 35 a § 42 ZdravSl, je tuto situaci nutno řešit dle § 38 odst. 4 písm. b) ZdravSl, podle kterého platí, že nezletilému pacientovi nebo pacientovi s omezenou svéprávností lze bez souhlasu poskytnout neodkladnou péči, jde-li o zdravotní služby nezbytné k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví. Neodkladná péče je přitom vymezena v ustanovení § 5 odst. 1 písm. a) ZdravSl. Toto ustanovení představuje zákonnou výjimku z pravidla, že při poskytování zdravotních služeb nezletilému pacientovi, který není plně svéprávný, se vyžaduje souhlas zákonného zástupce. Pokud tedy lékař vyhodnotí, že v dané situaci hrozí nezletilé, resp. ne plně svéprávné osobě smrt nebo vážné poškození zdraví, může lékař nařídít převoz takového pacienta do zdravotnického zařízení. V takovém případě se pak nemůže jednat o vyvozování trestní odpovědnosti např. za trestný čin omezování osobní svobody podle § 171 tr. zák.

Jako dílčí závěr této kapitoly lze uvést, že ve zde uvedených případech by přicházela v úvahu trestní odpovědnost konkrétních fyzických osob, nikoli vůči poskytovateli zdravotních služeb právnickým osobám. Toto by bylo možné jen ve zcela výjimečných případech, a to pouze v případě absence exkulpačních důvodů dle § 8 odst. 2 písm. b) a odst. 5 TOPO. Proto lze spíše uvažovat o excesu fyzické osoby než o vyvození trestní odpovědnosti poskytovatele zdravotních služeb právnické osoby. Vyvození trestní odpovědnosti vůči poskytovateli zdravotních služeb právnické osobě by bylo možno uvažovat např. za situace nedostatečného proškolení personálu. Zároveň je nutno učinit závěr, že zdravotnická záchranná služba, resp. příspěvkové organizace kraje, které je zřizují, nejsou vyňaty z působnosti TOPO. „Je evidentní, že právnická osoba je složitým komplexem, jenž však může nést odpovědnost za své jednání, neboť z důvodu existence právnických osob byly vytvořeny speciální právní

normy upravující nejen jejich rozhodovací procesy. Právě rozhodování právnických osob je provázaným systémem, který je rozdílný od vytváření rozhodnutí jednotlivci.²⁷⁸

²⁷⁸ VEČERKA, Kazimír in GRIVNA, Tomáš a kol. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 538.

8. Závěr

Již od dob průmyslové revoluce mají právnické osoby zcela zásadní vliv na celou lidskou společnost, její vývoj a rozvoj. V důsledku tohoto vlivu a expanze právnických osob byly jednotlivé státy a mezinárodní organizace nuceny (rovněž v důsledku vlivu mezinárodních dokumentů a závazků, které na sebe státy postupně přebíraly) podnikat opatření směřující k úpravě odpovědnostních vztahů právnických osob a k definování nových norem jejich odpovědnosti. Stejně tak i český zákonodárce stál před otázkou zavedení odpovědnosti právnických osob za trestný čin spáchaný fyzickou osobou, která se nachází v určitém postavení ve vztahu ke konkrétní právnické osobě. Zákonodárce vhodně zvolil cestu právě trestní odpovědnosti. Je však samozřejmě otázka, do jaké míry se nad tím předkladatel ve skutečnosti zamýšlel, když jako hlavní důvody pro přijetí TOPO byly v důvodové zprávě akcentovány právě mezinárodní závazky, které přijetím předloženého návrhu Česká republika splní. Nicméně zavedením nepravé trestní odpovědnosti právnických osob by totiž bez určení konkrétního pachatele - fyzické osoby nemohlo dojít k postihu právnické osoby a právní úprava by se tak stala neefektivní, možná až zbytečná.

Postupné rozšiřování počtu trestných činů, které mohou být právnické osobě přičítány a za které může nést odpovědnost, je jistě postup, který je logický a očekávatelný při zavádění nové právní úpravy. Trestní odpovědnost právnických osob pro taxativně vymezené trestné činy by mohla založit určitou nerovnost v odpovědnosti jednotlivých právnických osob, danou právě předmětem jejich činnosti, tj. zda v souvislosti s danou činností právnické osoby dochází typicky k trestným činům v taxativním výčtu. Právě z tohoto důvodu je možnost stíhat právnické osoby pro většinu trestných činů, u nichž to jejich povaha připouští, spíše na místě. Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob za trestné činy proti životu a zdraví mohlo způsobit vysokou kriminalizaci především jednoho typu právnických osob, a to právě zdravotnických zařízení, protože poskytovatelům zdravotních služeb s účinností zákona č. 183/2016 Sb. hrozí trestní stíhání i za trestné činy proti životu a zdraví z I. hlavy zvláštní části tr. zák. Tento předpoklad se však neprokázal, jak uvádím v této práci.

Oblast poskytování zdravotních služeb je specifickou lidskou činností se zažitými pravidly a hierarchií. Také je to oblast lidské činnosti velice citlivá, neboť se věnuje tomu nejcennějšímu, co každá fyzická osoba v životě má, a to je (bez jakéhokoliv patosu) lidské zdraví. Proto by nebylo správné trestat poskytovatele zdravotních služeb za jakékoliv pochybení ze strany lékařů. V praxi je nutné velmi důsledně rozlišovat mezi chybou jednotlivce a mezi systémovým selháním, resp. chybou poskytovatele zdravotních služeb. Zároveň

je nutné, aby měly orgány činné v trestním řízení neustále na paměti to, že trestní právo je prostředkem *ultima ratio*, tj. poslední možností, posledním prostředkem a nebylo by vhodné vyvozovat trestní odpovědnost právnických osob pokaždé, když dojde k pochybení ze strany fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 TOPO. Závěry této práce však ukazují, že poskytovatelům zdravotních služeb, zpravidla nemocnicím, nejsou trestné činy proti životu a zdraví přičítány a trestně odpovědná bývá konkrétní fyzická osoba, zdravotnický pracovník.

Od účinnosti TOPO uplynulo již více než devět let, přesto tato právní úprava skýtá stále mnoho aplikačních otázek, jakož i nejasností. Některé z nich jsem zmínil v této práci. O to více to platí pro oblast poskytování zdravotních služeb, kdy se s účinností zákona č. 183/2016 Sb., podstatně rozšířil počet trestných činů, kterých se může právnická osoba dopustit.

Co se týče nově zavedeného výčtu trestných činů, pro které právnická osoba odpovědná být nemůže, nejedná se dle mého závěru o ideální řešení. Tato úprava nebyla žádným způsobem analyzována, nebyl zhodnocen dosavadní stav aplikační praxe.

Ještě komplikovanější se však jeví úprava přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. Současné znění § 8 odst. 5 TOPO, podle kterého se právnická osoba trestní odpovědnosti zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní lze spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu zabránila, je neurčité. Není zcela zřejmé, kdo, resp. který subjekt, má prokazovat, že právnická osoba neučinila opatření, která citované ustanovení předpokládá. Domnívám se, že chtěl-li zákonodárce podmínit nezavedení příslušných opatření trestní odpovědnosti právnické osoby, měl využít analogicky ustanovení § 8 odst. 2 TOPO, které se vztahuje k přičitatelnosti jednání zaměstnanců. Stávající znění slovního spojení „se zproští“ navozuje dojem objektivní odpovědnosti.

Jako hlavní výzkumné otázky jsem si v této práci vytkl prozkoumat, zdali by poskytovatelé zdravotních služeb měli být subjekty podřaditelné pod TOPO, a dále se zaměřit na to, za které trestné činy mohou být, zejména s ohledem na předmět jejich činnosti, odpovědné nejčastěji. V odpovědi na tuto otázku jsem dospěl k závěru, že není důvod, pro který by poskytovatelé zdravotních služeb právnické osoby měly být trestní odpovědnosti právnických osob vyloučeny. Jednotlivé trestné činy, které mohou být právnickým osobám poskytovatelům zdravotních služeb, s ohledem na předmět jejich činnosti přičítány nejčastěji, jsem rozebral ve zvláštní části této práce.

Další výzkumná otázka měla zodpovědět, zdali je vhodné aplikovat prostředky trestního práva na poskytovatele zdravotních služeb, nebo zdali je vhodnější řešit delikt ní odpovědnost poskytovatelů zdravotních služeb jinými právními prostředky, a pokud ano, jakými. Zde jsem dospěl k závěru, že není důvod pro to, aby na poskytovatele zdravotních služeb právnické osoby

nebyly aplikovány prostředky trestního práva. Jak vyplývá ze závěrů této práce a statistik uvedených závěru a statistik obsažených v kapitole 5, neexistuje nějaký specifický trestný čin, který by byl poskytovatelům zdravotních služeb přičítán jen pro jejich povahu, resp. předmět činnosti. Právníckými osobami jsou nejčastěji páchany tzv. hospodářské trestné činy, kterých se může dopustit každá právnícká osoba bez rozdílu.

Jako další výzkumnou otázku jsem si položil, zda právnícké osoby poskytovatelé zdravotních služeb mohou objektivně spáchat všechny trestné činy vymezené § 7 TOPO a pokud nikoli, které trestné činy to jsou, případně zdali existují trestné činy, které by měly být vyňaty z § 7 TOPO a tento závěr doložit argumentací. V této části dospívám k závěru, že se právnícká osoba objektivně nemůže dopustit trestného činu neposkytnutí pomoci podle § 150 odst. 2 tr. zák., přičemž argumentace k tomuto závěru je obsažena zejména v kapitole 6.5.

V samotném závěru si pak nelze nepoložit otázku, jaký legislativní vývoj lze očekávat v trestní odpovědnosti právníckých osob – poskytovatelů zdravotních služeb. Až do nabytí účinnosti zákona č. 183/2016 Sb., platil tzv. pozitivní výčet trestných činů, kterých se právnícká osoba mohla dopustit. V tomto výčtu nebyl ani jeden trestný čin proti životu a zdraví. Po nabytí citované novely TOPO, která přinesla změnu koncepce na negativní výčet trestných činů, kterých se právnícká osoba naopak dopustit nemůže, se právnícká osoba nemůže dopustit pouze čtyř trestných činů proti životu a zdraví.²⁷⁹ Tato změna mohla být optikou poskytovatelů zdravotních služeb právníckých osob vnímána jako revoluční.

Další otázkou, kterou si lze v této souvislosti položit je, jaký vývoj lze očekávat ve výčtu trestných činů proti životu a zdraví, kterých se právnícká osoba může dopustit. Odpovědi na tyto otázky bohužel nemohu přinést. Lze však vyjádřit doporučení, aby zákonodárce neprováděl tak kardinální změny jako v případě zákona č. 183/2016 Sb. Každé významnější změně by měla předcházet odborná debata, jejíž součástí by měla být i analýza dopadu přijímané legislativy do právní sféry jednotlivých subjektů. Určitou naději představuje také skutečnost, že téma trestní odpovědnosti právníckých osob a poskytovatelů zdravotních služeb není naštěstí tak mediálně zajímavé, aby příslušná právní úprava byla ovlivňována náladami té či oné voličské základny.

²⁷⁹ Jsou to trestné činy zabití (§ 141 tr. zák.), vražda novorozeného dítěte matkou (§ 142 tr. zák.), účast na sebevraždě (§ 144 tr. zák.) a trestný čin rvačky (§ 158 tr. zák.).

SEZNAM ZKRATEK

ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.
tr. zák.	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).
ZáchSl	zákon č. 374/2011 Sb., o zdravotnické záchranné službě, ve znění pozdějších předpisů.
ZdravSl	zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách).
ZOK	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon obchodních korporací).

Pozn. U jednotlivých citací byly použité zkratky ponechány ve tvaru původního pramenu.

SEZNAM LITERATURY

Monografie, učebnice, komentáře

- BOHUSLAV, Lukáš. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 208 s.
- BRŮHA, Dominik, PROŠKOVÁ, Eva. *Zdravotnická povolání*. Praha: WoltersKluwer, 2011. 560 s.
- ČEP, David. *Trestní odpovědnost právnické osoby a člen statutárního orgánu aneb vytýkatelnost protiprávního činu člena statutárního orgánu právnické osobě*. Brno: Masarykova univerzita, 2020. 253 s.

- DRAŠTÍK, Antonín a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* Praha: WoltersKluwer ČR, 2015. 1137 s.
- DUBBER, D., Markus, HÖRNLE, Tatjana. *The Oxford Handbook of Criminal Law.* Oxford: University Press, 2016. 1203 s.
- GRĚIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie.* 5. aktualizované vydání. Praha: WoltersKluwer ČR, 2019. 588 s.
- GOBERT, James, PUNCH, Maurice. *Rethinking Corporate Crime.* London: Buttersworths, 2003. 379 s.
- FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav, BÍLÁ, Irena. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Komentář. 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání.* Praha: WoltersKluwer ČR, 2018. 272 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Správní právo. Obecná část. 8. vyd.* Praha: C. H. Beck, 2012. 600 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník. 3. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2009. 1340 s.
- HURYCHOVÁ, Klára, SÝKORA, Michal. *Compliance programy (nejen) v České republice.* Praha: WoltersKluwer, 2019. 304 s.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob.* Praha: Linde, 2009. 272 s.
- JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice. Problémy a perspektivy.* Praha: Leges, 2019. 384 s.
- JELÍNEK, Jiří, a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Leges, 2017. 976 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 10. 2019.* Praha: Leges, 2019. 1000 s.
- JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice – bilance a perspektivy.* Praha: Leges, 2013. 392 s.
- JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní odpovědnost právnických osob – pět let poté.* Praha: Leges, 2017. 288 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní. 5. vydání.* Praha: Leges, 2018. 864 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo Evropské unie. 2. aktualizované a doplněné vydání.* Praha: Leges, 2019. 443 s.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 8. vydání* Praha: Leges, 2020. 1358 s.

- JELÍNEK, Jiří, HERCZEG, Jiří. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2013. 256 s.
- JELÍNEK, Jiří (ed). *Trestní právo procesní – minulost a budoucnost*. Praha: Leges, 2016. 440 s.
- KÁDEK, Pavol. *Trestné právo v zdravotníctve*. Druhé doplnené a aktualizované vydanie. Bratislava: WoltersKluwer, 2017. 192 s.
- KRATOCHVÍL, Vladimír a kol. *Trestní právo. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 968 s.
- TLAPÁK, NAVRÁTILOVÁ, Jana, GALOVCOVÁ, Ingrid (ed). *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020. 500 s.
- SOLNAŘ, Vladimír, FENYK, Jaroslav, CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. 455 s.
- SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Zdravotnictví a právo*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. 456 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přepracované vydání. Praha: WoltersKluwer, 2016. 1056 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018. 984 s.
- ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Svazek I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020. 3331 s.
- ŠELLENG, Dalibor. *Právnická osoba jako pachatel trestného činu*. Praha: Leges, 2019. 248 s.
- ŠUSTEK, Petr, HOLČÁPEK, Tomáš. *Informovaný souhlas. Teorie a praxe informovaného souhlasu ve zdravotnictví*. Praha: WoltersKluwer, 2007. 852 s.
- ŠUSTEK, Petr, HOLČÁPEK, Tomáš a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: WoltersKluwer, 2017. 852 s.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1 – 654)*. Dostupné v ASPI, stav k 1. 1. 2020 [právní informační systém]. (c) 2021 WoltersKluwer ČR, a.s.
- TOMÁŠEK, Michal (ed.) *European Law and National Criminal Legislation*. Prague: Faculty of Law Edition Centre, vol. 2, 2007. 399 s.
- VANDUCHOVÁ, Marie (ed). *Na křižovatkách práva. Pocta Janu Musilovi k 70. narozeninám*. Praha: C. H. Beck, 2011, 568 s.
- WEISSMANN. Andrew. *New Approach to Corporate Criminal Liability*. American Criminal Law Review, 2007, vol. 44, no. 4, s. 1320.

- WELLS, Celia. *Corporations and Criminal Responsibility*. Second edition. Oxford: Oxford University Press, 2011. 198 s.
- WELLS, Celia, PIETH, Mark, IVORY, Radha. *Corporate Criminal Liability: Emergence, Convergence, and Risk*. Dordrecht: Springer, 2011. s. 99.

Odborné články, příspěvky ve sbornících

- CIBULKA, Karel. Několik úvah o trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotnických služeb. *Trestní právo*, roč. 21, č. 3, s. 21 a násl.
- CIBULKA, Karel. Trestní odpovědnost lékaře a dalšího zdravotního zdravotníka za přečin neposkytnutí pomoci a některé související otázky. *Trestněprávní revue*, roč. 14, č. 7-8, s. 161 a násl.
- CHROMÝ, Jakub, RŮŽIČKA, Miroslav. K mantinelům vyvinění trestní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Státní zastupitelství*, roč. 2017, č. 1, s. 21 a násl.
- HUBER, Barbara. Trestní odpovědnost korporací (Požadavky v rámci mezinárodních konvencí a jejich aplikace v evropských zemích). *Trestní právo*, 2000, roč. 5, č. 9, s. 4 a násl.
- HURDÍK, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob? *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, roč. 4, č. 1, s. 28 a násl.
- JELÍNEK, Jiří. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 2014, č. 9, s. 15 a násl.
- JELÍNEK, Jiří. Koncepce trestní odpovědnosti právnických osob. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. Vol. LXIII, roč. 2017, č. 2, s. a násl.
- JELÍNEK, Jiří. Nad koncepcí odpovědnosti právnických osob v českém trestním právu. *Kriminalistika*, roč. 49, č. 1, s. 15 a násl.
- JELÍNEK, Jiří. Nad šestou novelou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Kriminalistika*, roč. 50, č. 2, s. 83 a násl.
- JELÍNEK, Jiří. Otázky trestní odpovědnosti právnických osob – poskytovatelů zdravotních služeb. *Kriminalistika*, roč. 51, č. 1, s. 4. a násl.
- KOVAČIKOVÁ, Veronika. Základní aspekty trestní odpovědnosti právnických osob v oblasti zdravotnictví. *Kriminalistika*, 2021, roč. 54, č. 2, s. 103 a násl.
- KRATOCHVÍL, Vladimír. Trestní odpovědnost právnických osob a základní zásady trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 9, s. 249 a násl.

- KRATOCHVÍL, Vladimír. Obecné a zvláštní negativní znaky skutkové podstaty trestného činu (vztah jejich extenzivního výkladu s přímou aplikací a jejich nepřímé aplikace analogické). *Trestněprávní revue*, 2020, roč. 19 č. 2, s. 77 a násl.
- KUČERA, Pavel. Opomenutí v trestním právu a jeho trojí členění. *Trestněprávní revue*, 2011, roč. 10, č. 5, s. 129 a násl.
- LOGESOVÁ, Jitka. Trestní compliance – prostředek pro vyvinění se právnické osoby z trestní odpovědnosti. *Státní zastupitelství*, roč. 2018, č. 3, s. 25 a násl.
- MALÝ, Jan. Ne/přičitatelnost některých trestných činů proti životu a zdraví právnické osobě. *Právní rozhledy*, 2020, roč. 28, č. 10, s. 370 a násl.
- MUSIL, Jan. Trestní odpovědnost právnických osob – ano či ne? *Trestní právo*, 2009, roč. 5, č. 7-8, s. 2 a násl.
- MUSIL, Jan, PRÁŠKOVÁ, Helena, FALDYNA, František. Úvahy o trestní odpovědnosti právnických osob de lege ferenda. *Trestní právo*, 2001, roč. 5, č. 7. s. 2 a násl.
- PELC. Vladimír. Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno. *Bulletin advokacie*, 2018, č. 11, s. 40 a násl.
- ŠÁMAL, Pavel. Subsidiarita trestní represe ve vztahu k jednotlivým skutkovým podstatám trestných činů v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 5, s. 133 a násl.
- ŠÁMAL, Pavel, ELIÁŠ, Karel. Několik poznámek k článku „Trestní odpovědnost právnických osob z pohledu nového občanského zákoníku.“ *Trestněprávní revue*, roč. 14, č. 3, s. 59.
- ŠTREJTOVÁ, Kateřina. Pojem „lege artis“ a trestní odpovědnost v medicíně. *Trestněprávní revue*, 2013, roč. 12, č. 6, s. 138 a násl.
- ZÁHORA, Josef. Trestná zodpovednosť právnických osob v Slovenskej republike – splnená úloha? *Trestněprávní revue*, 2016, roč. 15, č. 6. s. 150 a násl.

Soudní rozhodnutí, stanoviska

- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. září 1997, sp. zn. 2 Tzn 72/97.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. března 2005, sp. zn. 7 Tdo 219/2005.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. srpna 2009, sp. zn. 5 Tdo 1412/2007.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2009, sp. zn. 6 Tdo 1334/2008.

- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. prosince 2008, sp. zn. 7 Tdo 1373/2008.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2008, sp. zn. 8 Tdo 1421/2008.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. listopadu 2010, sp. zn. 3 Tdo 777/2010.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. prosince 2011, sp. zn. 8 Tdo 1254/2011.
- stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 2013, sp. zn. Tpjn 301/2012.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. srpna 2012, sp. zn. 6 Tdo 353/2012.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2012, sp. zn. 4 Tdo 436/2012.
- náález Ústavního soudu ze dne 27. listopadu 2012, sp. zn. Pl. ÚS 1/12.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. srpna 2014, sp. zn. 8 Tdo 654/2014.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. října 2015, sp. zn. 5 Tdo 66/2015.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015.
- náález Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS. 1565/14.
- rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 23. června 2015, sp. zn. 46 A 86/2013-109.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2017, sp. zn. 4 Tdo 1681/2016.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2016, sp. zn. 5 Tdo 784/2016.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. srpna 2016, sp. zn. 3 Tdo 1015/2016.
- náález Ústavního soudu ze dne 2. ledna 2017, sp. zn. I. ÚS 2078/16.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 2017, sp. zn. 6 Tdo 928/2017.
- usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 9. března 2017, sp. zn. 6 To 7/2017.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2017, sp. zn. 8 Tdo 924/2017.
- rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. září 2019, sp. zn. 2 As 122/2017-73.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2018, sp. zn. 3 Tdo 329/2018.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2018, sp. zn. 3 Tdo 487/2018.
- usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. ledna 2019, sp. zn. 5 Tdo 55/2019.
- usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2019, sp. zn. 3 Tdo 319/2019-1339.
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. července 2019, sp. zn. 5 Tdo 702/2019.

Internetové zdroje

- ČTK. *Nemocnice podváděla s fiktivními zákroky* [online]. echo24.cz, 1. července 2020 [cit. 6. února 2021]. Dostupné na <<https://echo24.cz/a/SrQ6S/nemocnice-podvadela-s-fiktivnimi-zakroky-smucler-z-pozice-jednatele-vinu-odmita>>.
- ČTK. *Majitel Googlu Alphabet ve čtvrtletí zvýšil zisk, růst tržeb byl však nejpomalejší za pět let* [online]. iHNed.cz, 3. února 2020 [citováno 21. 2. 2021]. Dostupné na:

- < <https://byznys.ihned.cz/c1-66715770-majitel-googlu-zvysil-zisk-rust-tr. zak.eb-byl-nejpomalejsi-za-pet-let> >.
- ČTK. *V kauze chlapce v kómatu státní zástupce obžaloval zdravotníky a nemocnici* [online]. idnes.cz, 22. dubna 2021 [cit. 22. dubna 2021]. Dostupné na <https://www.idnes.cz/pardubice/zpravy/adam-vycital-policie-soud-nemocnice-zdravotnici-obzaloba.A210422_083205_pardubice-zpravy_lati>.
 - CHRISAFIS, Angelique. *Former France Télécom bosses given jail terms over workplace bullying*. [online]. theguardian.com, 20. prosince 2019 [cit. 6. března 2021]. Dostupné na <<https://www.theguardian.com/world/2019/dec/20/former-france-telecom-bosses-jailed-over-workplace-bullying>>.
 - JARRY, Emmanuel, ROSEMAIN, Mathieu. *Former Orange bosses stand trial over worker's suicide*. [online]. Reuters.com, 6. května 2019 [cit. 6. března 2021]. Dostupné na <<https://www.reuters.com/article/us-france-justice-orange-idUSKCN1SC0S5>>
 - KREJČÍKOVÁ, Helena. *Odpovědnost poskytovatelů zdravotních služeb za trestné činy proti životu* [online]. Zdravotnické právo a bioetika, 2. dubna 2015 [cit. 25. května 2020]. Dostupné na <http://zdravotnickepravo.info/odpovednost-poskytovatelu-zdravotnich-sluzeb-za-trestne-ciny-proti-zivotu/#_ftn2>.
 - NAHODIL, Tomáš. *Ústavní soud odmítl stížnost pozůstalých po oběti heparinového vraha Pera Zelenky* [online]. lidovky. cz, 17. května 2020 [cit. 1. března 2021]. Dostupné na <https://www.lidovky.cz/byznys/pravo-a-justice/ustavni-soud-odmitl-stiznost-pozustalych-po-obeti-heparinoveho-vraha-petra-zelenky.A200517_132313_ln_byznys_pravo_sei>.
 - NOVÁK, Ondřej. *Viníka otravy Bečvy neznáme ani po čtyřech měsících. Šance na objasnění a dopadení klesá* [online]. plus.rozhlas.cz, 16. ledna 2021 [cit. 26. dubna 2021]. Dostupné na <<https://plus.rozhlas.cz/vinika-otravy-becvy-nezname-ani-po-ctyrech-mesicich-sance-na-objasneni-a-8405537>>.
 - POLACZYKOVÁ, Tereza. *Izrael čelí bezprecedentní ekologické katastrofě. Viník úniku ropy se hledá* [online]. denik.cz, 21. února 2021 [citováno 21. 2. 2021]. Dostupné na <<https://pisecky.denik.cz/zpravy-ze-sveta/izrael-ropa-unik-20210221.html>>.
 - SEBAG, Gaspard. *Former French Telecom CEO Jailed For Harassment After Staff Suicides*. [online]. bloomberg.com, 20. prosince 2019 [cit. 6. března 2021]. Dostupné na <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-12-20/france-telecom-ex-ceo-convicted-of-harassment-amid-suicides>>.

- SOKOL, Tomáš. *Trestní odpovědnost právnických osob v poněkud novém?* [online]. epravo.cz, 21. ledna 2016 [cit. 27. května 2020]. Dostupné na <http://tablet.epravo.cz/1-2016/8_nazory-trestni-odpovednost-pravnickych-osob-v-ponekud-novemv>.
- ZAORALOVÁ, Petra. *Může nemocnice vraždit?* [online], pravni prostor.cz, 16. března 2015 [cit. 20. března 2021]. Dostupné na <<https://www.pravni prostor.cz/clanky/trestni-pravo/muze-nemocnice-vrazdit-zamysleni-nad-pripravovanou-novelou-zakona-o-trestni-odpo-vednosti-pravnickych-osob>>.

Právní předpisy

- zákon č. 218/2000 Sb., ze dne 27. června 2000, o rozpočtových pravidlech, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 250/2000 Sb., ze dne 7. července 2000, o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů.
- usnesení vlády č. 319 ze dne 9. dubna 2001.
- Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského Společenství (2007/C 306/01).
- sdělení Ministerstva zahraničních věcí 96/2001 Sb.m.s. Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny.
- zákon č. 95/2004 Sb., ze dne 29. ledna 2004, o podmínkách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta (zákon o lékařských povoláních), ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 96/2004 Sb., ze dne 4. února 2004, o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o nelékařských zdravotnických povoláních), ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 296/2008 Sb., o zajištění jakosti a bezpečnosti lidských tkání a buněk určených k použití u člověka a o změně souvisejících zákonů (zákon o lidských tkáních a buňkách).
- zákon č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 372/2011 Sb., ze dne 6. listopadu 2011, o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

- zákon č. 374/2011 Sb., ze dne 6. listopadu 2011, o zdravotnické záchranné službě, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 418/2011 Sb., ze dne 27. října 2011, o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.
- zákon č. 89/2012 Sb., ze dne 3. února 2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- vyhláška č. 99/2012 Sb., z dne 22. března 2012, o požadavcích na minimální personální zabezpečení zdravotních služeb.
- zákon č. 250/2016 Sb., ze dne 12. července 2016, o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich.

Další prameny

- Aplikace § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Průvodce novou právní úpravou pro státní zástupce. Třetí přepracované vydání. 2020. http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Soubory_ke_stazeni/1_SL_141_2017_Aplikace__8_odst._5_ZTOPO.pdf.
- <https://www.czso.cz/csu/res/>.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- <http://ec.europa.eu>.
- www.iso.org/standard/62342.html.
- <https://nrpzs.uzis.cz>.
- <https://slovak.statistics.sk>.
- <https://www.sec.gov>.
- Statistika Ministerstva spravedlnosti <https://cslav.justice.cz/InfData/statisticke-rocenky.html>.
- Stanovisko prezidenta republiky č. 285/4 ze dne 18. listopadu 2011.
- Statistický přehled soudních agend za rok 2016, <<https://cslav.justice.cz/InfData/statisticke-rocenky.html>>.
- usnesení Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR č. 857 ze dne 6. prosince 2011.
- Vládní návrh zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Sněmovní tisk 745. Poslanecká sněmovna. 2004.

- Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2012. Dostupné na <http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2012/7_NZN_603_2013.pdf>.
- Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2016. Dostupné na <http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2016/7_NZN_603_2016.pdf>.
- Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019 (textová část). Dostupné na <http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2019/Zprava%20o%20cinnosti%20SZ%20za%20rok%202019%20-%20textova%20cast.pdf>.

Abstrakt

Předložená rigorózní práce se zabývá trestní odpovědností právnických osob ve zdravotnictví, se zvláštním zaměřením na poskytovatele zdravotních služeb. Zkoumané téma je aktuální zejména z důvodu, že zákonem č. 183/2016 Sb., došlo k podstatnému rozšíření trestní odpovědnosti právnických osob také na většinu trestných činů proti životu a zdraví uvedených v hlavě první zvláštní části tr. zák. a trestných činů neposkytnutí pomoci dle § 152 tr. zák. Jsou to právě poskytovatelé zdravotních služeb, zejména pak nemocnice, které jsou nepochybně těmi právnickými osobami, které budou tyto trestné činy přičítány, právě s ohledem na předmět jejich činnosti, nejčastěji.

Koncepčně je práce rozdělena do 9 kapitol včetně úvodu a závěru, kdy se práce nejprve zabývá obecným úvodem a legislativním vývojem. Poté následuje kapitola zabývající se mezinárodními dokumenty upravujícími trestní odpovědnost právnických osob. Dále práce pokračuje kapitolou o postavení poskytovatele zdravotních služeb právnické osoby coby pachatele trestného činu s tím, že samostatná podkapitola je věnována zdravotnické záchranné službě.

Dále se práce zabývá přičitatelností trestného činu právnické osobě obecně a přičitatelností postupu *non lege artis* poskytovateli zdravotních služeb. Zvláštní pozornost je věnována novele TOPO provedené zákonem č. 183/2016 Sb., a jejím dopadům do trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob.

Ve zvláštní části se práce zabývá vybranými trestnými činy poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob se zaměřením na trestné činy uvedené v Hlavě I, dílu 1. a 2 tr. zák. jakož i přičitatelnosti trestní odpovědnosti právnických osob za tyto trestné činy. Důvodem této volby je skutečnost, že poskytovatelům zdravotních služeb právnickým osobám je trestní odpovědnost za tyto trestné činy připisována nejčastěji, a to z důvodu specifického zaměření jejich činnosti. Samostatná kapitola je věnována trestní odpovědnosti poskytovatele zdravotních služeb právnické osoby za přečin neposkytnutí pomoci (a s tím související otázky). Tento trestný čin byl vybrán zcela úmyslně, protože v trestní judikatuře se případy neposkytnutí pomoci uvedenými osobami nevyskytují příliš často a snahou bylo zabývat se tímto trestným činem alespoň v teoretické rovině. Zároveň se jedná o případy, které nejsou v teorii a praxi spolehlivě a jednoznačně vyřešeny.

Z hlediska metodologie práce byly využity standardní vědecké metody. Co se týče dostupné literatury ke zkoumanému tématu, převažuje v současnosti literatura časopisecká, byť ani ta není bohatá. Ve sbornících se relevantní příspěvky rovněž objevují spíše výjimečně.

V monografiích zabývajících se trestní odpovědnosti právnických osob je trestní odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb právnických osob věnována zpravidla jedna kapitola nebo velmi malá část.

Jednotlivá témata práce jsou pak v celku uchopena pomocí syntézy tak, aby bylo možno lépe porozumět podstatě problematiky a čtenář si mohl utvářet vlastní názor.

Tato rigorózní práce je zpracována dle právního stavu účinného k 31. 8. 2021.

Summary

The rigorous thesis deals with the criminal liability of legal entities in health care with special focus on health care providers. The researched topic is actual mainly due to the fact that Act No. 183/2016 Coll. has had a serious impact on health care providers in terms of their criminal liability. It is health care providers, especially hospitals that are undoubtedly the legal entities to which these crimes will be most often attributed, precisely with regard to the subject of their activity.

Conceptually, the thesis is divided into 9 chapters, including the introduction and conclusion. At the beginning the thesis deals with a general introduction and legislative development. This is followed by a chapter dealing with international documents amending criminal liability of legal persons. This chapter is followed by a chapter on the position of the health care entity of a legal entity as a perpetrator of a criminal offense with a separate subchapter focused on Emergency Medical Services.

Hereafter, the thesis deals with the imputability of a crime to a legal person in general and the imputability of the non lege artis procedure to a health care provider. Special attention is paid to the TOPO amendment made by Act No. 183/2016 Coll., and its impact on the criminal liability of health care entities.

In a special part the thesis deals with selected criminal offenses of providers of health care entities with a focus on offenses listed in Title I, parts 1 and 2 of the Criminal Code, as well as the imputability of criminal liability of legal entities for these offenses. The reason for this choice is the fact that health entities are most often attributed criminal liability for these crimes, due to the specific focus of their activities. A separate chapter is focused on the criminal liability of a health care entity for the offense of failure to provide assistance (and related issues). This crime was chosen deliberately because cases of non-assistance by these persons do not often occur in criminal law and my effort was to deal with this crime at least on a theoretical level. At the same time these are cases that are not reliably and unambiguously resolved in theory and practice.

In terms of work methodology of this thesis, standard scientific methods were used. As far as the available literature on the researched topic is concerned, magazine literature predominates at present, although it is not rich either. In proceedings relevant contributions also appear rather exceptionally in the proceedings. In monographs dealing with the criminal liability of legal persons, one chapter is usually focused on criminal liability of health care entities.

Individual topics of this thesis are then grasped by synthesis so that it is possible to better understand the essence of the issue and the reader can form his own opinion. This thesis corresponds to the legal status effective as of August 31, 2021.